

ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΔΡΑΣΗ ΣΤΗ ΜΕΤΑΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ:

Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ BLACK LIVES MATTER

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Βενετία Παλαμάρη

Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Δημόσιας Διοίκησης

ΠΜΣ Πολιτική Επιστήμη και Κοινωνιολογία

Τριμελής Επιτροπή:

Επιβλέπων: Χρήστος Λυριντζής

Παντελής Λέκκας

Ουρανία Αστρινάκη

Αθήνα, Φεβρουάριος 2022

Περιεχόμενα

Πρόλογος.....	3
Εισαγωγή.....	5
Κεφάλαιο 1.....	8
Από την κατάργηση της δουλείας στο κίνημα <i>Black Lives Matter</i>	8
1.1. Η χειραφέτηση και η περίοδος των νόμων του Τζιμ Κρόου.....	8
1.2 Το κίνημα των πολιτικών δικαιωμάτων και η κατάργηση των νόμων του Τζιμ Κρόου.....	10
1.3. Από την περίοδο μετά τα πολιτικά δικαιώματα ως την εποχή Ομπάμα.....	13
Κεφάλαιο 2.....	18
Η γέννηση του κινήματος <i>Black Lives Matter</i>	18
2.1. Από τη συλλογική οργή στη συλλογική δράση	18
2.2 Η οργάνωση του <i>Black Lives Matter</i> και η κριτική που δέχτηκε	26
2.2.1. Κριτική που δέχτηκε το κίνημα ως προς τις μορφές αντίστασης.....	31
Κεφάλαιο 3.....	39
Το <i>Black Lives Matter</i> στη Νεοφιλελεύθερη Μεταδημοκρατία	39
3.1. Ο Νεοφιλελευθερισμός στις ΗΠΑ	39
3.2. Το φαινόμενο της Μεταδημοκρατίας στις ΗΠΑ.....	45
3.3. Η περίπτωση του <i>Black Lives Matter</i> στη Μεταδημοκρατία	48
3.3.1. Η συμβολή του διαδικτύου στην ανάπτυξη του <i>Black Lives Matter</i> κατά τη Μεταδημοκρατία.....	49
3.3.2. Η αναγνώριση της στενής σχέσης καπιταλισμού και μαύρης καταπίεσης ως παράγοντας άνθισης του κινήματος.....	51
3.3.3. Η αγωνιστική θεωρία της Μουφ ως ερμηνεία της δράσης του <i>Black Lives Matter</i>	53
Κεφάλαιο 4.....	62
Η πολιτικοποίηση του <i>Black Lives Matter</i> κατά την προεδρική θητεία του Ντόναλντ Τραμπ	62
4.1. Η ανάδυση του φαινομένου της λευκής υπεροχής.....	62
4.2 Η πολιτικοποίηση του <i>Black Lives Matter</i>	65
Συμπεράσματα.....	73
Βιβλιογραφικές Αναφορές.....	77

Πρόλογος

Η παρούσα διπλωματική είναι αποτέλεσμα του ιδιαίτερου ενδιαφέροντός μου για το κίνημα Black Lives Matter, όταν κατά τη διάρκεια του 2020 άρχισα να παρατηρώ μια πληθώρα πανό και συνθημάτων κατά του προέδρου Τραμπ στις διαδηλώσεις του κινήματος. Είχα παρακολουθήσει την πορεία του κινήματος ανά τα χρόνια και γνώριζα ότι κρατούσε μια ουδέτερη στάση απέναντι στα πολιτικά δρώμενα των ΗΠΑ και ειδικότερα στη διαδικασία των προεδρικών εκλογών. Έτσι, ξεκίνησα να αναρωτιέμαι για ποιους λόγους το Black Lives Matter αποφάσισε να συμμετάσχει στις παραδοσιακές πολιτικές διαδικασίες και πότε ακριβώς έλαβε χώρα αυτή η μεταβολή. Ταυτόχρονα μου κίνησε το ενδιαφέρον ο τρόπος που αναδύθηκε ένα τόσο μεγάλο κίνημα με παγκόσμια απήχηση και κατάφερε να επιβιώσει σχεδόν 10 χρόνια -μέχρι σήμερα- μέσα σε ένα νεοφιλελεύθερο μεταδημοκρατικό περιβάλλον, το οποίο αποθαρρύνει οποιαδήποτε μορφή συλλογικής δράσης λόγω των στοιχείων άκρατου ατομικισμού, κανονικοποίησης των ανισοτήτων και ανταγωνισμού που περιέχει.

Η συγγραφή αυτής της διπλωματικής ήταν αρκετά απαιτητική, αφενός διότι ολοκληρώθηκε μέσα στην εποχή της πανδημίας και αφετέρου λόγω προσωπικών προβλημάτων υγείας. Παρά τα εμπόδια, ο επιβλέπωντάς μου κύριος Λυριντζής μου προσέφερε την απαραίτητη καθοδήγηση και τον ευχαριστώ ιδιαίτερα για την υποστήριξή του. Τα άλλα δύο μέλη της επιτροπής, ο κύριος Λέκκας και η κυρία Αστρινάκη, με συμβούλευαν σε όλη τη διάρκεια της συγγραφής και τους ευχαριστώ θερμά για τις παρατηρήσεις τους.

Η μητέρα μου και ο πατέρας μου ήταν εκεί για να ακούν τους προβληματισμούς μου σε όλο το ακαδημαϊκό μου ταξίδι και τους ευχαριστώ πολύ. Θα ήθελα να εκφράσω ιδιαίτερες ευχαριστίες στις φίλες μου Κωνσταντίνα Καλογερά και Γεωργία Ψαράτη, καθώς και στη Νινέτα Πλυτά, η οποία παρά τον προσωπικό της φόρτο εργασίας επιμελήθηκε το τελικό κείμενό μου με όρεξη και ενθουσιασμό. Η επιστήθια φίλη μου Παναγιώτα Γριμπά ήταν εκεί για μένα σε πολύ ιδιαίτερες στιγμές και την ευχαριστώ εγκάρδια για την υποστήριξή της.

Θα ήθελα επίσης να ευχαριστήσω τους Δημήτρη Παρασκευόπουλο και Χρήστο Κουρούτζα που με βοήθησαν να ανακαλύψω την αγάπη μου για την επιστήμη, αλλά και για την εμπιστοσύνη τους στις δυνατότητές μου.

Τέλος, ένα ιδιαίτερο ευχαριστώ στον Γιάννη Μαζεμένο, ο οποίος έζησε μαζί μου όλες τις δυσκολίες που ανέκυψαν κατά τη διάρκεια της συγγραφής αυτού του κειμένου και με βοήθησε να κατανοήσω την αξία του ρητού «ένα βήμα τη φορά».

Φεβρουάριος 2022

Εισαγωγή

Η πάλη για την ίση μεταχείριση των μαύρων πολιτών και των μειονοτήτων στις ΗΠΑ εντοπίζεται σε κάθε σημείο της ιστορίας του κράτους. Από την κατάργηση της δουλείας στο κίνημα των πολιτικών δικαιωμάτων και από τους μαύρους Πάνθηρες στο Black Lives Matter ο αγώνας για την εξάλειψη του ρατσισμού είναι συνεχής. Ακόμη και μετά την απελευθέρωση των μαύρων από τη δουλεία –ένα εξαιρετικά σημαντικό βήμα για τον μακρύ δρόμο προς την ισότητα– οι νόμοι του Τζιμ Κρόου ήταν εκεί για να υπενθυμίζουν την κατώτερη θέση των μαύρων πολιτών στην Αμερικανική κοινωνία. Ο συστημικός ρατσισμός που διαχέοταν σε όλο το κοινωνικό σύνολο μέσω των νόμων του Τζιμ Κρόου οδήγησε στο ξέσπασμα μιας σειράς αντιδράσεων, οι οποίες συνέβαλαν στην ανάδυση του κινήματος των πολιτικών δικαιωμάτων. Παρά τις εξαιρετικά σημαντικές επιτυχίες του κινήματος των πολιτικών δικαιωμάτων, η πάλη για την κατοχύρωση της ανθρώπινης ιδιότητας των μαύρων πολιτών είναι κάτι που διακυβεύεται ακόμα και σήμερα. Η κυριαρχία του λόγου περί ασφάλειας μετά το 2001 συνέβαλε στην ανάπτυξη της αστυνόμευσης, ειδικά σε μαύρες γειτονιές και κοινότητες. Η κανονικοποιημένη κρατική ρατσιστική βία κατά των ίδιων των πολιτών των ΗΠΑ είχε ως αποτέλεσμα τις δολοφονίες χιλιάδων μαύρων πολιτών ως «δυνάμει εγκληματιών», ενώ όσοι δεν θανατώνονταν κατέληγαν στη φυλακή. Είναι σημαντικό να σημειωθεί πως στη σύγχρονη εποχή οι μαύροι πολίτες φυλακίζονται σχεδόν έξι φορές περισσότερο από τους λευκούς (Taylor, 2017: 18).

Η συρροή αστυνομικών δολοφονιών στον 21ο αιώνα κατέστησε σαφές το ρατσιστικό πρόσωπο των ΗΠΑ και οδήγησε στην ανάδυση ενός από τα σημαντικότερα κινήματα των τελευταίων 50 χρόνων. Το Black Lives Matter γεννήθηκε μέσα από την αγανάκτηση των μαύρων πολιτών και την ανάγκη για δικαιοσύνη εκ μέρους των θυμάτων της αστυνομικής βίας και απέκτησε εξαιρετική απήχηση στις ΗΠΑ και παγκοσμίως. Η χρήση του διαδικτύου για τη διάδοση των αιτημάτων του, την οργάνωση των μελών και των δράσεων του συνέβαλε σημαντικά στην επιτυχία του παρά τα ποικίλα εμπόδια που αντιμετώπισε κατά την ανάπτυξή του.

Ένα από αυτά τα εμπόδια είναι το νεοφιλελεύθερο περιβάλλον των ΗΠΑ και η μεταδημοκρατική ατμόσφαιρα. Αυτά τα δυο στοιχεία εμπεριέχουν χαρακτηριστικά που εμποδίζουν την ομαλή δημιουργία συλλογικών δράσεων, όπως αυτό του ανταγωνισμού, της ρητορικής, του ατομικισμού και του οικονομισμού. Παρόλα αυτά, το Black Lives Matter ευδοκίμησε και διατήρησε έναν αποπολιτικοποιημένο χαρακτήρα, με την έννοια της αποχής

από τις παραδοσιακές πολιτικές διαδικασίες και της αποστασιοποίησης από την πολιτική σκηνή. Αυτός ο χαρακτήρας άλλαξε με την άνοδο του Τραμπ ως προέδρου των ΗΠΑ, γεγονός που αποτέλεσε σημείο καμπής για τη στροφή του κινήματος προς την ενεργή πολιτική συμμετοχή με στόχο την απομάκρυνση του Τραμπ από τον Λευκό Οίκο.

Ο πρώτος σκοπός της παρούσας διπλωματικής είναι να ξεδιπλώσει τη γενεαλογία του κινήματος Black Lives Matter όπως αυτό πορεύτηκε μέσα στη μεταδημοκρατική Αμερική εστιάζοντας περισσότερο στους τρόπους με τους οποίους το κίνημα κατάφερε να ανθίσει. Ακόμη ένας στόχος είναι να παρουσιαστεί η ιδιαίτερη οργάνωση του Black Lives Matter και να εξεταστεί η κριτική που του έχει ασκηθεί. Τελικός σκοπός είναι να χαρτογραφηθεί η μετεξέλιξη του Black Lives Matter σε ένα πολιτικά, και πιο συγκεκριμένα εκλογικά, ενεργό κίνημα, διερευνώντας τις πρακτικές δράσης του κατά την θητεία του προέδρου Τραμπ και σχολιάζοντας την επιτυχία του κινήματος ως προς το αποτέλεσμα των εκλογών του 2020. Ως εκ τούτου αυτή η διπλωματική αποτελεί μια μελέτη περίπτωσης του κινήματος Black Lives Matter στην Αμερική από το 2013 ως σήμερα. Η μελέτη περίπτωσης επιλέχθηκε διότι το ενδιαφέρον της έρευνας έγκειται σε μια συγκεκριμένη οργάνωση η οποία θα εξεταστεί εις βάθος (Bryman, 2016: 66-68).

Η ανάλυση του υλικού γίνεται με την εφαρμογή της θεωρίας των Νέων Κοινωνικών Κινήματων στο Black Lives Matter. Γι' αυτό το λόγο το υλικό που συλλέχθηκε αποτελείται από συνθήματα, πλακάτ από διαδηλώσεις, δημοσιεύσεις του επίσημου λογαριασμού του κινήματος στο Twitter και δελτία τύπου. Επίσης, συλλέχθηκε υλικό από τα δελτία Τύπου και τις συνεντεύξεις του Τραμπ και του προέδρου Μπάιντεν, στο οποίο οι δύο Πρόεδροι αναφέρονται στο κίνημα, ώστε να παρουσιαστεί μια σφαιρική εικόνα του περιβάλλοντος στο οποίο το κίνημα έδρασε πολιτικά. Στο υλικό αυτό εφαρμόστηκε η μέθοδος κριτικής ανάλυσης λόγου (Bryman, 536-538) με σκοπό να αναδυθούν οι κυρίαρχοι λόγοι των δύο προέδρων, αλλά και να επιτευχθεί η σε βάθος κατανόηση των αιτημάτων του Black Lives Matter. Η κριτική ανάλυση λόγου επέτρεψε την ανάδειξη των λόγων του κινήματος όπως αυτοί αναδύθηκαν από τα ίδια τα υποκείμενα στις πορείες, τα επίσημα κείμενα και τα πλακάτ, ενώ το ίδιο ισχύει και για τα αποσπάσματα από λόγους των πολιτικών σχετικά με το Black Lives Matter. Αυτή η μέθοδος συνέβαλε στην ανάπτυξη μιας κριτικής οπτικής ως προς τις σχέσεις εξουσίας της αμερικανικής κοινωνίας, οι οποίες οδήγησαν στην άκρατη αστυνομική βία και την ανάδυση του κινήματος Black Lives Matter.

Η έρευνα και η συγγραφή αυτής της διπλωματικής έγιναν έχοντας υπόψη κάθε δεοντολογικό ζήτημα που προκύπτει σε μια ποιοτική έρευνα. Η «λευκή» δυτική ματιά (Robson, 2016: 239) αποτελεί ένα πραγματικό φαινόμενο στην κοινωνική έρευνα από το οποίο η συγκεκριμένη διπλωματική εργασία αποπειράθηκε να αποστασιοποιηθεί. Η μελέτη περίπτωσης του Black Lives Matter διεξήχθη έχοντας πλήρη επίγνωση του χάσματος εμπειριών μεταξύ του ερευνητή και του ερευνητικού υποκειμένου. Τέλος, στο παρόν κείμενο δεν επιδιώκεται η γενίκευση των συμπερασμάτων της έρευνας καθώς αυτό αποτελεί μια εστιασμένη ματιά στη συλλογική δράση του συγκεκριμένου κινήματος εντός των ετών 2013-2020 στις ΗΠΑ.

Κεφάλαιο 1

Από την κατάργηση της δουλείας στο κίνημα Black Lives Matter

1.1. Η χειραφέτηση και η περίοδος των νόμων του Τζιμ Κρόου

Στην πλούσια ιστορία των κοινωνικών κινήματων τα κινήματα ενάντια στον ρατσισμό και την καταστολή λόγω φυλής έχουν ιδιαίτερη σημασία. Συγκεκριμένα, στην Αμερική παρατηρείται μια συνεχής πάλη ενάντια στο προπατορικό της αμαρτία, αυτό του ρατσισμού. Από τα κινήματα για την κατάργηση της δουλείας ως το κίνημα των πολιτικών δικαιωμάτων τη δεκαετία του 1960 και το σύγχρονο Black Lives Matter, η μεταχείριση δύο ταχυτήτων του αμερικανικού κράτους ανάμεσα στους λευκούς και τους μαύρους συνεχίζει να αποτελεί κύριο ζήτημα στην πάλη για ισότητα.

Παρά το γεγονός ότι η χειραφέτηση του μαύρου πληθυσμού κατοχυρώθηκε το 1865, το φαινόμενο της δουλείας είχε προκαλέσει αντιδράσεις ήδη από τα τέλη του 1600 (Harrold, 2005: 199). Οι αντιδράσεις των μαύρων δούλων και η δημιουργία κινήματων από μέρους τους οδήγησαν σε μαζική μετανάστευση του μαύρου πληθυσμού από τον Νότο προς τον Βορρά. Υπολογίζεται ότι ως το 1860 περίπου 50.000 μαύροι μετακινούνταν ετησίως στον Βορρά υπό προσφυγικές συνθήκες (Harrold, 2005: 205). Η Βόρεια Αμερική είχε δείξει την υποστήριξή της στον αγώνα κατά της δουλείας, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι ο ρατσισμός είχε εξαλειφθεί και στις πόλεις του Βορρά. Αν και λευκοί βόρειοι καταργητές είχαν συμβάλει στο κίνημα κατά της δουλείας (Harrold, 2005: 206-208), οι μαύροι που εγκαταστάθηκαν στον Βορρά αντιμετώπιζαν αρκετά συχνά τα ίδια προβλήματα με τους Νότιους, όπως περιορισμένα πολιτικά δικαιώματα, φτώχεια και αποκλεισμό από την εκπαίδευση (McKinney & Jones, 2005: 272). Ένα εξίσου σημαντικό ζήτημα ήταν αυτό του αποκλεισμού των μαύρων από κοινότητες και γειτονίες, φαινόμενο που επέζησε μέχρι τα μέσα του 20ου αιώνα υποβοηθούμενο από τους νόμους του Τζιμ Κρόου περί διαχωρισμού. Οι συνέπειές τους εντοπίζονται μέχρι και σήμερα στο φαινόμενο της γκετοποίησης και των υποβαθμισμένων περιοχών, στις οποίες η συντριπτική πλειοψηφία κατοίκων είναι μαύροι.

Ακόμη και μετά την κατάργηση της δουλείας ο μαύρος πληθυσμός συνέχισε να ζει σε καθεστώς φόβου και καταπίεσης. Η βία που απέρρευε από την ιδεολογία της λευκής υπεροχής δεν μπορούσε να εξαλειφθεί τόσο εύκολα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα συνιστούν οι νόμοι του Τζιμ Κρόου, οι οποίοι θεσμοθετήθηκαν στον Νότο αμέσως μετά την κατάργηση της

δουλείας και υπήρχαν για να νομιμοποιούν τον διαχωρισμό του πληθυσμού ανάλογα με το χρώμα δέρματος. Ο κοινωνικός έλεγχος των νόμων του Τζιμ Κρόου βασιζόταν σε κοινωνικά μοτίβα «ίσων αλλά ξεχωριστών» πολιτών βάσει χρώματος (McKinney & Jones, 2005: 271-272). Υπήρχαν πάρκα για λευκούς και πάρκα για μαύρους, ξεχωριστά σχολεία, ξεχωριστές θέσεις στα ΜΜΜ, καθώς και ξεχωριστοί χώροι σε καφετέριες, θέατρα. Επιπλέον, μία συνήθης πρακτική πειθαρχίας πάνω στον μαύρο πληθυσμό αλλά και στα μαύρα σώματα ατομικά αποτελούσε το λιντσαρίσμα¹ (McKinney & Jones, 2005: 276). Από τα παραπάνω γίνεται ξεκάθαρη η προσπάθεια διαχωρισμού της «καθαρής» λευκής φυλής από τη «σπιλωμένη» μαυρότητα².

Αυτή η προσπάθεια διαχωρισμού δεν κατάφερε να αποτρέψει εντελώς την αντίσταση του μαύρου πληθυσμού, χαρακτηριστικά παραδείγματα της οποίας συνιστούν οι διαμαρτυρίες της Άιντα Μπ. Γουέλλς στην αρχή του 20ου αιώνα κατά του λιντσαρίσματος, η Βουβή Πορεία Μαύρων το 1917 και άλλες πορείες/διαμαρτυρίες (Rickford, 2015: 3). Φτάνοντας στη δεκαετία του 1960 ο βαθιά εδραιωμένος συστημικός ρατσισμός του αμερικανικού συστήματος οδήγησε τον μαύρο πληθυσμό σε κάποιες αυθόρμητες αντιδράσεις, όπως η άρνηση της Ρόζα Πάρκς να παραδώσει τη θέση της σε μια λευκή γυναίκα στο λεωφορείο και η καθιστική διαμαρτυρία τεσσάρων φοιτητών στη Νότια Καρολίνα την 1η Φεβρουαρίου 1960 (Clayton, 2018: 8-9), οι οποίες συνέβαλαν καθοριστικά στην απρόσμενη γέννηση του κινήματος των πολιτικών δικαιωμάτων.

Η μαύρη ζωή στην Αμερική συνέχισε να μην μετράει, γεγονός που την κατέστησε γυμνή, δηλαδή υπήρχε ένα νομικό κενό ως προς την προστασία της (Agamben, 2018). Κάθε όχλος λευκών Αμερικανών είχε τη δυνατότητα να δολοφονεί και να κακοποιεί δημοσίως τα μαύρα σώματα και συχνά δεν αντιμετώπιζε νομικές κυρώσεις, εδραιώνοντας μια μορφή φυλετικής ανισότητας που ξεπερνά το θεσμικό επίπεδο και φτάνει να εγγράφεται στην ίδια την κοινωνική ύπαρξη των μαύρων δούλων. Ο όρος μαύρα σώματα χρησιμοποιείται για να

---

¹ Το λιντσαρίσμα ορίζεται ως η δημόσια κακοποίηση, ο ξυλοδαρμός και άλλες μορφές βίας ενός ατόμου από ένα πλήθος με την υποστήριξη των πολιτικών αρχών και της αστυνομίας. Όταν αναφέρεται η λέξη «λιντσαρίσμα» στην περίοδο των νόμων του Τζιμ Κρόου έχει πάντα φυλετική και ρατσιστική διάσταση. Παράδειγμα λιντσαρίσματος αποτελεί η δολοφονία του Μάλκομ Ράιτ το 1949 μπροστά στην οικογένειά του από τρεις λευκούς άνδρες επειδή δεν μπορούσαν να προσπεράσουν το όχημά του με το αμάξι τους (McKinney & Jones, 2005: 277).

² Ο όρος «μαυρότητα» αποτελεί τη μετάφραση της αγγλικής έννοιας “blackness” και της γαλλικής “negritude” και αφορά την κοινή κουλτούρα και τις κοινές εμπειρίες που μοιράζονται άτομα και κοινότητες με σκούρο χρώμα δέρματος. Για δύο παραδείγματα χρήσης του όρου βλ. Moten, F. (2013) ‘Blackness and Nothingness (Mysticism in the Flesh)’, *South Atlantic Quarterly*, 112(4), σσ. 737-780. Η ελληνική του μετάφραση από τον Βαγγέλη Πούλιο είναι διαθέσιμη στο: <https://feministiq.net/blackness-and-nothingness/>.

αναδείξει την από-ανθρωποποίηση των μαύρων πολιτών και την αναγωγή τους στην φυσική τους υπόσταση. Οι μαύροι πληθυσμοί αποτελούσαν αναλώσιμο εργατικό δυναμικό για τους λευκούς γαιοκτήμονες και η μεταχείρισή τους προσidiaζε σε αυτή ενός αντικειμένου.

1.2 Το κίνημα των πολιτικών δικαιωμάτων και η κατάργηση των νόμων του Τζιμ Κρόου

Το κίνημα των πολιτικών δικαιωμάτων προέκυψε από την αναπόφευκτη «ασφυξία» του μαύρου πληθυσμού που πάντοτε βρισκόταν υπόλογος για το χρώμα του δέρματός του. Η απογοήτευση από προηγούμενες νίκες και υποσχέσεις ισότητας σε συνδυασμό με την καταπίεση που συνέχιζαν να βιώνουν δημιούργησαν την κατάλληλη ατμόσφαιρα για συλλογική δράση³. Η δράση των μαύρων εργατών του σιδηροδρόμου λίγα χρόνια πριν, η οποία συνέδεσε τα εργατικά με τα οικονομικά και πολιτικά δικαιώματα, αποτέλεσε παράδειγμα για το επερχόμενο κίνημα πολιτικών δικαιωμάτων (McKinney & Jones, 2005: 279). Ο βίαιος θάνατος του 14χρονου Έμετ Τιλ από λιντσάρισμα το 1955 αποτέλεσε τη σταγόνα που ξεχείλισε το ποτήρι. Αυτό το περιστατικό θεωρείται ορόσημο για τη σταδιακή οργάνωση του κινήματος που θα άλλαζε τη θεωρία των κοινωνικών κινημάτων για πάντα (Clayton, 2018: 3-4). Χάρη στο κίνημα των πολιτικών δικαιωμάτων και άλλων παρόμοιων αναδύθηκε για πρώτη φορά ένας ορισμός που βασιζόταν στην οργανωμένη, συνειδητοποιημένη και συλλογική δράση ατόμων για την εξασφάλιση πόρων και τη συντήρηση των κινητοποιήσεων. Ενώ ως τότε η επικρατέστερη ερμηνεία των μελετητών για τα κοινωνικά κινήματα ήταν ότι βασιζόνταν σε ξαφνικές εξάρσεις αντίστασης στο κατεστημένο, βαθιά υποκινούμενες από το συναίσθημα, το κίνημα των πολιτικών δικαιωμάτων είχε ιδιαίτερη εγκράτεια και οργάνωση με συγχρονισμένες διαμαρτυρίες και πορείες, χαρακτηριστικά που το καθιστούν έναν οργανισμό με δομή (Clayton, 2018: 4-5).

Η δεκαετία του 1960 χαρακτηρίστηκε από μια ατμόσφαιρα αναταραχής, η οποία μεταφράστηκε σε μια έκρηξη συλλογικών δράσεων ενάντια στο κατεστημένο, στις κυβερνήσεις, στο φόβο του Ψυχρού Πολέμου και στην αποικιοκρατία στην Αφρική. Χαρακτηριστικά παραδείγματα κινημάτων που αναδύθηκαν τότε και αλληλοεπηρεάστηκαν αποτελούν το δεύτερο κύμα του φεμινισμού, η αντίδραση απέναντι στον πόλεμο του

---

³ Η έννοια «συλλογική δράση» συμπεριλαμβάνει άτομα που μοιράζονται πόρους μεταξύ τους για την επίτευξη συλλογικών στόχων. Αυτούς τους στόχους, π.χ. κατοχύρωση πολιτικών δικαιωμάτων, δεν δύναται να τους ιδιοποιηθεί κανένα μέλος (della Porta & Diani, 2006: 19).

Βιετνάμ, η οποία οδήγησε στο Γούντστοκ, ο Μάης του '68 στη Γαλλία και το αντι-αποικιακό κίνημα. Αυτή η ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα δεκαετία αποτέλεσε πεδίο γέννησης καινοτόμων θεωριών για τα κοινωνικά κινήματα, όπως η Θεωρία Κινητοποίησης Πόρων και η Θεωρία Νέων Κοινωνικών Κινήματων, μέρος της οποίας ήταν και αυτό των πολιτικών δικαιωμάτων (della Porta & Diani, 2006: 6-7). Αυτές οι θεωρίες αποστασιοποιήθηκαν από τις προγενέστερες μαρξιστικές και έγιναν οι επικρατέστερες στο πεδίο μελέτης των κοινωνικών κινήματων.

Σύμφωνα με τις θεωρίες των Νέων Κοινωνικών Κινήματων καθίσταται σαφές ότι η αντίσταση του μαύρου πληθυσμού δεν περιορίζεται πλέον σε ταξικό επίπεδο, αλλά το κίνημα ασκεί κριτική στην ίδια την κοινωνική τάξη (social order) και στον παραδοσιακό τρόπο πολιτικής (Offe, 1985 στο della Porta & Diani, 2006: 9). Επιπλέον, η συνεχής αμφισβήτηση των κανονικοτήτων στην αμερικανική κοινωνία από νέα συναφή κοινωνικά κινήματα, όπως το δεύτερο κύμα του φεμινισμού, αποκαλύπτει τον αγώνα των ατόμων για το δικαίωμα στον αυτοπροσδιορισμό και στην κατασκευή της ταυτότητάς τους. Η συλλογική δράση επικεντρώνεται στην απώθηση του κράτους και της αγοράς από παρεμβατικές κινήσεις στα σώματα και τις ζωές των ατόμων (Melucci, 1982, 1989, 1996 στο della Porta & Diani, 2006: 9). Τα παραπάνω χαρακτηριστικά απαντώνται και στο κίνημα των πολιτικών δικαιωμάτων, το οποίο αγωνίστηκε για το δικαίωμα στον αυτοπροσδιορισμό των μαύρων, για την ποινικοποίηση δολοφονικών πρακτικών όπως το λιντσάρισμα, για την θεσμική κατοχύρωση της προστασίας τους ως Αμερικανών πολιτών, καθώς και για μια δημοκρατία όπου θα μπορούσαν να ασκήσουν τα πολιτικά τους δικαιώματα.

Το κίνημα των πολιτικών δικαιωμάτων αποτελούνταν από νέα άτομα που οργάνωναν δράσεις εντός και εκτός των αμερικανικών πανεπιστημίων. Παρά την ασύλληπτη διάσταση της βίας στην οποία εναντιώθηκε, οι στρατηγικές αντίστασής του μπορούν να χαρακτηριστούν ως ήπιες, με μια ξεκάθαρη αποφυγή χρήσης βίας. Εξαίρεση σε αυτή την αποστασιοποίηση από τη βία αποτελεί η οργάνωση των Μαύρων Πανθήρων και ο Μάλκομ Χ, οι οποίοι εναντιώνονταν στις ειρηνικές πολιτικές που προτιμούσε το κίνημα. Συγκεκριμένα, ο Μάλκομ Χ είχε αναφέρει χαρακτηριστικά ότι *«ήρθε η ώρα να σταματήσουμε να τραγουδάμε και να αρχίσουμε να χτυπάμε»* (Lebron, 2017: 119). Η γνωστότερη φυσιογνωμία του κινήματος και σύμβολο της πάλης των μαύρων για ισότητα ήταν ο Μάρτιν Λούθερ Κίνγκ. Ο Κίνγκ πίστευε ακράδαντα στην πολιτική σεβασμού, δηλαδή στην στρατηγική όπου ο μαύρος πληθυσμός προσπαθεί να δείξει με φιλήσυχες δράσεις ότι οι κοινωνικές αξίες του συμβαδίζουν με αυτές της πλειοψηφίας και δεν εναντιώνονται στην

κανονικότητα, η οποία αρνείται να αποδεχτεί οτιδήποτε αποκλίνει από αυτή (Clayton, 2018: 14). Οι χριστιανικές επιρροές του ήταν ξεκάθαρες σε όλη τη διάρκεια του αγώνα του, επηρεάζοντας το κίνημα ολοκληρωτικά. Το σύνθημα της Μη Βίαιης Συντονιστικής Επιτροπής Φοιτητών (SNCC) και του Κογκρέσου Φυλετικής Ισότητας (CORE) “We shall overcome” αποδεικνύει την τεράστια επιρροή της ιδεολογίας του Μ. Α. Κινγκ στην εξέλιξη του κινήματος. Ο Κίνγκ και ο Τζέιμς Μπόλντγουιν⁴ παρουσιάζουν την αγάπη ως το όπλο που έχει τη δυνατότητα να εξιλεώσει την αμερικανική δημοκρατία (Lebron, 2017: 99).

Οι στρατηγικές του κινήματος βέβαια δεν σταματούσαν εκεί. Η ένταξη της φυλετικής ανισότητας κάτω από το ευρύτερο αίτημα των ίσων δικαιωμάτων έδωσε τον χώρο για να αναδειχθούν σχεδόν όλα τα προβλήματα που αντιμετώπιζαν οι μαύροι πολίτες λόγω του ρατσισμού (Clayton, 2018: 15). Τα μέλη του κινήματος γνώριζαν ότι η κύρια εικόνα των λευκών για τους μαύρους ήταν γεμάτη με στερεότυπα όπως αυτό του μαύρου εγκληματία/υπεραρπακτικού (Lebron, 2017: 22) ή της πρωτόγονης φύσης του μπροστά στον εκλεπτυσμένο λευκό. Γι’ αυτό τον λόγο, οι ειρηνικές πορείες και διαμαρτυρίες του κινήματος πολιτικών δικαιωμάτων χαρακτηρίστηκαν ως ριζοσπαστικές (Lebron, 2017: 120) και πέτυχαν έναν επιμέρους σκοπό: έφεραν τους λευκούς Αμερικανούς αντιμετώπους με τις ρατσιστικές και στερεοτυπικές πεποιθήσεις τους. Η εξαιρετικά αντίθετη εικόνα των ειρηνικά διαμαρτυρόμενων με αυτή των βίαιων αστυνομικών που ξυλοκοπούσαν, χρησιμοποιούσαν σκυλιά και πυροσβεστικές μάνικες κατά του πλήθους λειτούργησε καταλυτικά στην αφύπνιση ενός μέρους του λευκού πληθυσμού ως προς την άνιση αντιμετώπιση των μαύρων (Clayton, 2018: 15).

Οι μέθοδοι «έμμεσης» ή «διακριτικής» αντίστασης ενάντια στον συστημικό ρατσισμό δεν αντιστοιχούν σε παθητική στάση, ούτε θα έπρεπε να θεωρούνται ως μια μορφή αδύναμης αντίδρασης. Αντίθετα, η συλλογική δράση του κινήματος χαρακτηρίστηκε από διεκδικητικότητα, ανεξαρτησία και καινοτομία (McKinney & Jones, 272-273, 279). Ακόμη κι αν ο συστημικός ρατσισμός επιζεί στη σημερινή εποχή, το κίνημα των πολιτικών δικαιωμάτων κατάφερε να κατοχυρώσει νομικά την απαγόρευση διακρίσεων βάσει φυλής, χρώματος δέρματος, θρησκείας, φύλου ή εθνικότητας, καθώς και την ολοκληρωτική

---

⁴ Ο Μπόλντγουιν ήταν ακτιβιστής και μέλος του κινήματος των πολιτικών δικαιωμάτων, η οπτική του οποίου συμπλέει με αυτή του Μ. Α. Κινγκ ως προς την πολιτική σεβασμού και το ρόλο της αγάπης στον αγώνα για την φυλετική ισότητα (Lebron, 2017: 99).

κατάργηση των νόμων Τζιμ Κρόου (Civil Rights Act, 1964⁵). Επιπλέον, χάρη στη συλλογική κινητοποίηση κατοχυρώθηκε το δικαίωμα ψήφου του μαύρου πληθυσμού (Voting Rights Act, 1965⁶). Δράσεις όπως η πορεία περίπου 25 χιλιάδων ανθρώπων από το Σέλμα στο Μοντγκόμερι της Αλαμπάμα με επικεφαλής τον Μ. Λ. Κίνγκ για το δικαίωμα ψήφου έχουν καταγραφεί στην ιστορία.

1.3. Από την περίοδο μετά τα πολιτικά δικαιώματα ως την εποχή Ομπάμα

Μετά τα ιστορικά επιτεύγματα του κινήματος των πολιτικών δικαιωμάτων υπήρξε μια ατμόσφαιρα αισιοδοξίας, η οποία μειώθηκε σταδιακά ως τη δεκαετία του 1970. Με την ανάδυση του νεοφιλελεύθερου λόγου στο πολιτικό και οικονομικό πεδίο, εκκίνησε μια επίθεση στο κεϋνσιανό κράτος πρόνοιας, στο οποίο βασιζόνταν πολλοί μαύροι πολίτες. Την ίδια περίοδο εμφανίστηκαν λόγοι περί ατομικής ευθύνης και «κουλτούρας της φτώχειας»⁷ που στόχο είχαν να κατηγορήσουν τον μαύρο πληθυσμό ως υπεύθυνο για τα υψηλά επίπεδα φτώχειας (Taylor, 2017: 26), υποστήριζαν δηλαδή ότι κάθε μαύρος πολίτης που δεν μπορούσε να βιοποριστεί χωρίς επιδόματα από το κράτος απλώς δεν προσπαθούσε αρκετά, καθώς ήταν προσωπική του ευθύνη να πράξει ανάλογα ώστε να ξεφύγει από τη φτώχεια και να μην επιβαρύνει το κράτος. Επιπλέον, η κουλτούρα της φτώχειας μπορούσε να χρησιμοποιηθεί από πολιτικά πρόσωπα ευκολότερα εν αντιθέσει με παλαιότερες ιδέες βιολογισμού, αποσπώντας ταυτόχρονα την προσοχή από οποιαδήποτε κριτική στον καπιταλισμό (Taylor, 2017: 61-62). Με αυτόν τον τρόπο, δικαιολογούνταν απόλυτα η δυσμενής οικονομική θέση των μαύρων πολιτών εντός του ανερχόμενου νεοφιλελεύθερου οικονομικού μοντέλου.

Η ευρεία χρήση του λόγου περί κουλτούρας της φτώχειας δεν σημαίνει πως είχαν εκλείψει εντελώς οι συντηρητικές τοποθετήσεις βασισμένες σε βιολογικές επιταγές.

---

⁵ Transcript of Civil Rights Act (1964) [online]. Διαθέσιμο στο: <https://www.ourdocuments.gov/doc.php?flash=false&doc=97&page=transcript> (Τελευταία Πρόσβαση: 29/11/2021).

⁶ Voting Rights Act (1965) [online]. Διαθέσιμο στο: <https://www.ourdocuments.gov/doc.php?flash=false&doc=100> (Τελευταία Πρόσβαση: 29/11/2021).

⁷ Η ανθρωπολογική έννοια «κουλτούρα της φτώχειας» χρησιμοποιήθηκε αρχικά από τον Όσκαρ Λούις τη δεκαετία του 1960 για να περιγράψει μια υποκουλτούρα της δυτικής κοινωνίας με συγκεκριμένη δομή. Αποτελεί έναν τρόπο ζωής που μεταδίδεται από γενιά σε γενιά και παρέχει στους πολίτες ένα σχέδιο για τη ζωή, με ένα έτοιμο σύνολο λύσεων για κάθε ανθρώπινο πρόβλημα, κάτι που τείνει να τους περιορίζει μέσα στα όρια αυτής της κουλτούρας (Lewis, 1966: 19). Μεταγενέστεροι θεωρητικοί έχουν εξελίξει αυτό τον όρο και έχουν ασκήσει κριτική σε κάποια σημεία της θεωρίας.

Χαρακτηριστική είναι η έκθεση του κυβερνητικού συμβούλου του προέδρου Τζόνσον, Ντάνιελ Πάτρικ Μούνιχαν, με τίτλο «The Negro Family: The Case for National Action», στην οποία υποστήριξε ότι «είναι πιθανό πως τώρα τα περισσότερα εγκλήματα κατά του ατόμου, όπως ο βιασμός, η ανθρωποκτονία, η βιαιοπραγία γίνονται από Νέγρους» (Taylor, 2017: 67). Εκτός από τη χρήση της λέξης «νέγρος», που τότε χρησιμοποιούνταν ακόμη ευρέως παρά το παρελθόν δουλείας με το οποίο συνδεόταν, η χρήση βιολογικών όρων για την επεξήγηση της εγκληματικότητας αποδεικνύει ότι η λευκή υπεροχή βασιζόταν ακόμη σε πεποιθήσεις φυλετικής ανωτερότητας για να δικαιολογηθεί. Η σύνδεση ειδικών εγκλημάτων με το χρώμα του δέρματος υπονοεί ότι οι μαύροι Αμερικανοί πολίτες αποτελούσαν βάρβαρα όντα που απειλούσαν τις λευκές κοινωνίες με την πρωτόγονη συμπεριφορά τους, γεγονός ιδιαίτερα επικίνδυνο καθώς συνδέεται άρρηκτα με την υποτίμηση της μαύρης ζωής, που ήταν νομικά γυμνή για αιώνες.

Ως τη δεκαετία του 1980 είχε επικρατήσει στην Αμερική η έννοια της «αχρωματοψίας». Η αχρωματοψία εμφανίστηκε αρχικά επί Νίξον και βασιζόταν στην πεποίθηση ότι το κίνημα των πολιτικών δικαιωμάτων εξάλειψε οποιαδήποτε απομεινάρια θεσμικού ρατσισμού, καθιστώντας την Αμερική «άχρωμη». Ουσιαστικά υποστηρίχθηκε ότι η θεσμική ισότητα έλυσε κάθε ζήτημα ρατσισμού. Αυτή η έννοια επιτέλεσε, και συνεχίζει να επιτελεί ως σήμερα, πολλαπλές λειτουργίες. Πρώτον, αφαιρεί τον παράγοντα της φυλής από τις προϋποθέσεις επιτυχίας (οικονομικής και κοινωνικής) ανοίγοντας τον δρόμο για την «κουλτούρα της φτώχειας». Δεύτερον, αθώνει τον νεοφιλελευθερισμό από οποιαδήποτε κατηγορία ρατσισμού εφόσον υποτίθεται ότι βασίζεται στις αρχές της ατομικής ευθύνης, της ελευθερίας και του αθέμιτου ανταγωνισμού. Τρίτον, χρησιμοποιήθηκε για να δικαιολογήσει τον «ακρωτηριασμό» του κράτους πρόνοιας κατά τη δεκαετία του 1980 επί Ρέιγκαν, επιρρίπτοντας την ευθύνη στον εκάστοτε πολίτη (Taylor, 2017: 83-84, 97, 107, 110). Έτσι, το αμερικανικό κράτος «νίπτει τας χείρας του» σε ό,τι αφορά την οικονομική θέση του μαύρου πληθυσμού ενώ ταυτόχρονα δικαιολογεί την αστυνομική βία και τα αυξημένα ποσοστά μαύρων φυλακισμένων. Με λίγα λόγια, σύμφωνα με την έννοια της αχρωματοψίας υποτίθεται ότι ο βιολογισμός και οποιοσδήποτε συστημικός ρατσισμός που έχει συνδεθεί με την εγκληματικότητα των μαύρων πολιτών έχει εξαλειφθεί, γεγονός που οδηγεί στην κανονικοποίηση των λόγων περί «γκετοποίησης» και «κουλτούρας της φτώχειας».

Η δεκαετία του 1990 σηματοδεύτηκε από τον Πόλεμο κατά του Εγκλήματος του προέδρου Κλίντον, επακόλουθο του Πολέμου κατά των Ναρκωτικών του Ρέιγκαν και προοίμιο του Πολέμου κατά της Τρομοκρατίας του Μπους. Αυτά τα νομοσχέδια πρέσβευαν

τη διασφάλιση της εσωτερικής ειρήνης και την προστασία των Αμερικανών πολιτών, φέρνοντας στην επιφάνεια το ζήτημα του αν η ρητορική της ασφάλειας και της προστασίας συμπεριελάμβανε και τους μαύρους πολίτες των ΗΠΑ. Οι λόγοι περί ασφάλειας χρησιμοποιούσαν εργαλειακά κάποια περιστατικά όπως η 11η Σεπτεμβρίου διαχέοντας ένα αίσθημα φόβου απέναντι στο «ξένο άλλο». Αυτή η στρατηγική άνοιξε το δρόμο για την κατακόρυφη αύξηση των καθειρξεων, εκ των οποίων η συντριπτική πλειοψηφία αφορούσε έγχρωμους πολίτες. Το φαινόμενο των αυξημένων καθειρξεων συνοδεύτηκε από αυστηρότερη αστυνόμευση, έλεγχο και επιτήρηση του πληθυσμού, δίνοντας το ελεύθερο στις αστυνομικές δυνάμεις να ασκήσουν περισσότερη βία (Taylor, 2017: 171).

Με την έλευση του 21^{ου} αιώνα η αστυνομική βία στην Αμερική συνέχισε να είναι σε έξαρση αποδίδοντας στην αστυνομία των ΗΠΑ τον τίτλο της πιο φονικής στον κόσμο (Taylor, 2017: 187). Ειδικά από το 2001 και έπειτα, η αστυνομία χρηματοδοτούνταν κάθε χρόνο με ιδιαίτερα υψηλό προϋπολογισμό ενώ ταυτόχρονα εφοδιαζόταν με στρατιωτικό εξοπλισμό, όπως για παράδειγμα το 2012 όταν μεταβιβάστηκε εξοπλισμός ύψους 546 εκατομμυρίων δολαρίων σε διάφορα αστυνομικά τμήματα. Αυτό σημαίνει πως ακόμη και σήμερα τα αντιτρομοκρατικά όπλα και οι πολεμικές τεχνικές των ΗΠΑ χρησιμοποιούνται κατά των ίδιων των πολιτών της χώρας (della Porta & Diani, 2006: 199). Το ποσοστό δολοφονιών από αστυνομικούς όμως είναι δύσκολο να προσδιοριστεί, διότι δεν προβλέπεται κάποια καταγραφή πυροβολισμών ή φόνων ως προς τον αριθμό, το φύλο και την εθνικότητα από το εκάστοτε τμήμα (Taylor, 2017: 175, 188). Η εκλογή του προέδρου Ομπάμα το 2008 δημιούργησε μία ατμόσφαιρα ελπίδας, επαναφέροντας τον λόγο περί «αχρωματοψίας», ενώ συνέβαλε και στην ανάδυση της ιδέας μιας «μετά-φυλετικής» Αμερικής. Ακόμη και το εξώφυλλο του περιοδικού Φορμπς τον Δεκέμβρη του 2008 διέδιδε πως «ο ρατσισμός εξαλείφθηκε» (Taylor, 2017: 194, 201).

Ένα από τα πρώτα δείγματα δυσαρέσκειας απέναντι στον Ομπάμα προκλήθηκε από την απόφασή του να μην επέμβει στην εκτέλεση του Τρόι Ντέιβις τον Σεπτέμβρη του 2011. Μια μέρα μετά την εκτέλεση οργανώθηκε μια πορεία που έφτασε ως τη Γουόλ Στριτ, όπου ενώθηκε με μια διαμαρτυρία με το σύνθημα «Occupy Wall Street». Ο συνδυασμός της αγανάκτησης για την απραξία του Ομπάμα με τα αιτήματα του κινήματος Occupy⁸ στάθηκε αφορμή για να αποκαλυφθεί η άρρηκτη σχέση του ρατσισμού με την οικονομική ανισότητα

---

⁸ Το κίνημα Occupy εναντιώθηκε στις έντονες οικονομικές, κοινωνικές και ταξικές ανισότητες, καθώς και στη διαφθορά του πολιτικού τομέα από τις μεγάλες επιχειρήσεις. Βασικό σύνθημα του ήταν το «Είμαστε το 99%», το οποίο αποτέλεσε μια προσπάθεια ανάδειξης των ανισοτήτων μεταξύ του 99% των πολιτών και του 1% της πλούσιας ελίτ (Taylor, 2017: 207).

στις ΗΠΑ (Taylor, 2017: 206-207). Πιο συγκεκριμένα, στην περίοδο της θητείας του Ομπάμα η ανεργία ανάμεσα στους μαύρους Αμερικάνους δεν μειώθηκε, ενώ το 27% ζούσε στο όριο ή υπό το όριο της φτώχειας. Ταυτόχρονα, το μέσο εισόδημά τους μειώθηκε κατά 10.9%. Αξίζει να σημειωθεί ότι τα στατιστικά αυτά ήταν δυσμενέστερα από τα αντίστοιχα των λευκών Αμερικανών (Taylor, 2017: 28).

Ο Μπαράκ Ομπάμα εμφανίστηκε ως «σωτήρας» του μαύρου πληθυσμού που θα χρησιμοποιούσε την πολιτική του θέση για να συμβάλει άμεσα στην καταπολέμηση του συστημικού ρατσισμού και της αστυνομικής βίας, κάτι που αποδείχθηκε ευσεβής πόθος καθώς κατά τη θητεία του η άκρατη αστυνομική βία κατά των μαύρων συνεχίστηκε, ενώ υπήρξαν και περιπτώσεις λιντσαρίσματος περίπου 50 χρόνια μετά το κίνημα πολιτικών δικαιωμάτων. Το 2009 ο Μπράντον ΜακΚίλαντ χτυπήθηκε από το ημι-φορτηγό των Σάνον Φίνλεϊ και Ράιαν Κρόσλεϊ. Στη συνέχεια, τον έδεσαν στο πίσω μέρος και τον έσυραν μέχρι που έχασε τη ζωή του. Αν και οι δύο δολοφόνοι είχαν σχέση με ομάδες λευκής υπεροχής, δεν υπήρξαν αρκετά αποδεικτικά στοιχεία και αφέθηκαν ελεύθεροι (Lebron, 2017: 4). Επιπλέον, στην αρχή της δεύτερης θητείας του το 2012, ο Ομπάμα διαβεβαίωσε τον αμερικανικό λαό ότι δεν ήταν ο πρόεδρος της μαύρης Αμερικής αλλά ο πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής (Taylor, 2017: 30). Με τη σειρά τους οι μαύροι πολίτες χαρακτήρισαν τη στάση του ουδέτερη. Ενδεικτική ήταν η επιστολή του Τεφ Πόου στον Πρόεδρο το 2014 με αφορμή τη δολοφονία του Μάικλ Μπράουν στο Φέργκιουσον του Μιζούρι, μια από τις πολλές δολοφονίες-σύμβολα πάνω στις οποίες γεννήθηκε το Black Lives Matter. Σε αυτή την επιστολή συνοψίζονται οι προσδοκίες και η απογοήτευση των μαύρων πολιτών μετά την απόφαση του δικαστηρίου να αθώσει τον Ντάρεν Ουίλσον:

«Είμαστε πολλοί που περιμέναμε πολύ καιρό τον Μαύρο πρόεδρό μας να μιλήσει κατηγορηματικά και να καταδικάσει τους φόνους μας. Από τη δική μας οπτική γωνία, η δήλωση που κάνατε στο Φέργκιουσον ταιριάζει απόλυτα με τους ρατσιστικούς υπαινιγμούς ότι είμαστε βίαιοι, αμόρφωτοι και πλιατσικολόγοι της πρόνοιας. Οι παρατηρήσεις σας που υποστηρίζουν τις επιθέσεις της Εθνοφρουράς εναντίον μας και εναντίον της κοινότητάς μας κατασπάραξαν την αξιοπρέπειά μας» (Poe, 2014).

Ο τρόπος που ο Πόου χρησιμοποιεί την κτητική αντωνυμία «μας» για να αναφερθεί στους φόνους μαύρων Αμερικανών από την αστυνομία παραπέμπει σε συναισθήματα κοινότητας και αλληλεγγύης του μαύρου πληθυσμού, που έρχεται κοντά χάρη στα περιστατικά βίας και κρατικού ρατσισμού που έχει βιώσει. Η ομιλία του Ομπάμα για τις διαδηλώσεις στο Φέργκιουσον είχε ουδέτερο τόνο, καταδικάζοντας και τις δύο πλευρές,

διαδηλωτές και αστυνομικούς για χρήση βίας⁹. Ο πρώτος μαύρος πρόεδρος της Αμερικής καλούσε τους διαδηλωτές να ακούσουν αντί να φωνάζουν, τη στιγμή που ο θάνατος του Μάικλ Μπράουν δεν αποτελούσε εξαίρεση αλλά κανονικότητα. Η αστυνομική βία κατά των μαύρων πολιτών μπορεί να ερμηνευθεί ως η σύγχρονη εξέλιξη του ρατσισμού στην Αμερική. Από την εποχή της δουλείας στην περίοδο Ανασυγκρότησης του 19ου αιώνα και από τους νόμους του Τζιμ Κρόου μέχρι τη σημερινή εποχή η αστυνομία λειτουργεί ως φορέας διάχυσης του συστημικού ρατσισμού.

---

⁹ Full Transcript: Obama's remarks on Ferguson, Mo. and Iraq [online]. Διαθέσιμο στο: https://www.washingtonpost.com/politics/running-transcript-obamas-remarks-on-ferguson-mo-and-iraq/2014/08/18/ed29d07a-2713-11e4-86ca-6f03cbd15c1a_story.html (Τελευταία Πρόσβαση 30/11/2021).

Κεφάλαιο 2

Η γέννηση του κινήματος Black Lives Matter

2.1. Από τη συλλογική οργή στη συλλογική δράση

Η ανάδυση του κινήματος Black Lives Matter μπορεί να θεωρηθεί ως μια σταδιακή εξέλιξη των συναισθημάτων αδικίας, οργής και απογοήτευσης του μαύρου πληθυσμού της Αμερικής που παρακολουθούσε φίλους, συγγενείς και αγνώστους να δολοφονούνται εξαιτίας του χρώματός τους τον 21^ο αιώνα. Τομή για την εκκίνηση των κινητοποιήσεων θεωρείται η δολοφονία του 17χρονου Τρέιβον Μάρτιν στη Φλόριντα το 2012. Ο Τρέιβον περπατούσε προς το σπίτι του όταν ο φύλακας ασφάλειας Τζόρτζ Ζίμερμαν τον θεώρησε απειλή και τον πυροβόλησε στο στήθος. Ο Ζίμερμαν ισχυρίστηκε πως ο Τρέιβον δεν φαινόταν αθώος, φορούσε την κουκούλα του φούτερ του και μάλλον βρισκόταν υπό την επήρεια ναρκωτικών, όπως ανέφερε στην κλήση που έκανε στο 911 πριν τραβήξει τη σκανδάλη (Taylor, 2017: 209• Clayton, 2018: 3). Ο λόγος του Ζίμερμαν είναι εμποτισμένος με ρατσιστικά στερεότυπα, ενώ χρησιμοποιεί την τεχνική του φυλετικού προφίλ για να δικαιολογήσει τη δολοφονία ενός 17χρονου αγοριού. Το φυλετικό προφίλ (racial profiling) αποτελεί μεροληπτική τεχνική των αστυνομικών αρχών βάσει της οποίας ένα άτομο στοχοποιείται για υποψία εγκληματικότητας με βάση τη φυλή, την εθνικότητα, τη θρησκεία ή την εθνική καταγωγή του ατόμου. Το φυλετικό προφίλ όπως εφαρμόζεται από την αστυνομία συνιστά την εξέταση μιας ομάδας χαρακτηριστικών που θεωρείται ότι συνδέονται άμεσα με το έγκλημα¹⁰. Αυτή η πρακτική έχει ξεκάθαρες ρατσιστικές ρίζες απορρέουσες από βιολογικά στερεότυπα. Βασίζεται στη γενίκευση ότι ένα άτομο μη λευκό έχει περισσότερες πιθανότητες να διαπράξει ένα έγκλημα λόγω του χρώματός του. Στην ουσία με αυτό τον τρόπο κάθε αστυνομικός εσωτερικεύει την πεποίθηση ότι κάθε μαύρος πολίτης αποτελεί δυνάμει εγκληματία.

Μετά τη δολοφονία του Τρέιβον, η αστυνομία τον καταχώρησε στα αρχεία της ως «αγνώστων στοιχείων» και δεν έγινε καμία προσπάθεια να εντοπιστεί η οικογένειά του. Μέσα σε διάστημα λίγων εβδομάδων άρχισαν να λαμβάνουν χώρα σε πανεθνικό επίπεδο διαδηλώσεις και πορείες, με χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτές στη Νέα Υόρκη, ενώνοντας τα απομεινάρια του κινήματος Occupy και της εκτέλεσης του Ντέιβις με τη δολοφονία του

---

¹⁰ American Civil Liberties Union [online]. Διαθέσιμο στο: <https://www.aclu.org/other/racial-profiling-definition> (Τελευταία Πρόσβαση: 30/11/2021).

Τρέιβον. Το βασικό αίτημα των διαδηλώσεων ήταν η σύλληψη του Ζίμερμαν. Εν τέλει ο Ζίμερμαν συνελήφθη 45 μέρες μετά το έγκλημα χάρη στην εθνική κατακραυγή. Ανάμεσα στους διαδηλωτές ήταν φίλοι και συγγενείς ατόμων που είχαν χάσει τη ζωή τους από υπερβολική αστυνομική βία, όπως οι Χένρι και Ρέκια Μπόιντ, Τζέιμς Ριβέρα και Άλαν Μπλούφορντ (Taylor, 2017: 211). Οι ελπίδες για δικαιοσύνη διαψεύστηκαν το καλοκαίρι του 2013 όταν ο Ζίμερμαν κρίθηκε αθώος από το δικαστήριο. Με αυτή την απόφαση αποδείχθηκε ότι οι μαύρες ζωές στην Αμερική δεν μετρούν ούτε μετά τον θάνατο καθώς στην περίπτωση του Τρέιβον δεν αποδόθηκε δικαιοσύνη ανάλογη αυτής των λευκών ζώων, καθιστώντας τον θάνατό του μία ακόμη εξουδετέρωση ενός «δυνάμει εγκληματία» στον βωμό της ασφάλειας των πολιτών.

Ο φόνος του Τρέιβον παραλληλίστηκε έντονα με το λιντσαρίσμα του Έμετ Τίλ το 1955 με την έννοια ότι και τα δύο γεγονότα αποτελούν ιστορικά σύμβολα εκκίνησης πανεθνικών κινημάτων που επηρέασαν την Αμερική ως τον πυρήνα της. Ο Έμετ Τίλ, 14 χρονών, είχε επισκεφθεί συγγενείς στο Μισισίπι όταν λιντσαρίστηκε από δύο λευκούς ενήλικους, διότι φέρεται να μίλησε απρεπώς σε μία λευκή γυναίκα. Σύμφωνα με τους νόμους του Τζιμ Κρόου, ένας μαύρος πολίτης δεν μπορούσε να μιλήσει σε μια λευκή γυναίκα με τον ίδιο τρόπο που θα μιλούσε ένας λευκός. Γι' αυτό τον λόγο, ο 14χρονος Έμετ Τίλ ξυλοκοπήθηκε τόσο άσχημα που το πρόσωπό του παραμορφώθηκε και εν τέλει εκτελέστηκε με όπλο. Όπως η αθώωση των δολοφόνων του Έμετ αποτέλεσε σημείο καμπής για το κίνημα των πολιτικών δικαιωμάτων, αντίστοιχα η αθώωση του Ζίμερμαν πυροδότησε μια σειρά δράσεων που αργότερα θα αναγνωριστεί ως το σημείο εκκίνησης του Black Lives Matter (Taylor, 2017: 209 Clayton, 2018: 3, 6).

Την επόμενη μέρα της αθώωσης του Ζίμερμαν, η Αλίσια Γκάρζα, ακτιβίστρια, επέλεξε να εκφράσει τα συναισθήματά της στο Facebook. Η δημοσίευσή της κοινοποιήθηκε από την Πατρίς Κουλόρς, επίσης ακτιβίστρια, με την ετικέτα #BlackLivesMatter, την οποία αναδημοσίευσε με τη σειρά της και η ακτιβίστρια Οπάλ Τομέτι.

Εικόνα 1: Black Lives Matter (2021) Black Lives Matter 8 years ago today [online]. Διαθέσιμο στο: <https://blacklivesmatter.com/8-years-strong/> (Τελευταία Πρόσβαση: 02/12/2021).

Αυτή η αλληλεπίδραση των δύο ακτιβιστριών εκφράζει συναισθήματα αγάπης προς τη μαύρη κοινότητα ενώ ταυτόχρονα ξεκαθαρίζει ότι οι κρατικές δολοφονίες μαύρων υποκειμένων δεν θα γίνουν ανεκτές πια. Η φράση «τα μαύρα σώματα δεν θα θυσιαστούν πια για τον διαφωτισμό του υπόλοιπου κόσμου» της Κουλόρς συνδέει το βίαιο και σκοτεινό παρελθόν της μαύρης ιστορίας της Αμερικής με το παρόν, το οποίο δρα με κεκαλυμμένες πρακτικές καταστολής και ελέγχου πάνω στον μαύρο πληθυσμό 200 χρόνια μετά την κατάργηση της δουλείας. Γίνεται πλέον ξεκάθαρο ότι το προπατορικό αμάρτημα της Αμερικής δεν έχει εξαλειφθεί, απλώς εξελίχθηκε σε διαφορετικές τεχνικές διάχυσης του ρατσιστικού λόγου και ρύθμισης της μαύρης ζωής. Ο Φουκώ εξηγεί την ανάδυση του ρατσισμού κατά τον 19^ο αιώνα μέσα από τη διαλεκτική σχέση των παλαιών τεχνικών εξουσίας αίματος και των επακόλουθων τεχνικών εξουσίας μέσω της σεξουαλικότητας. Απόπειρες για την προστασία της φυλής και την καθαρότητα του αίματος έγιναν μέσω βιοπολιτικών τεχνικών ρύθμισης και ελέγχου της αναπαραγωγής, της οικογένειας και της

κοινωνίας εν γένει, φτάνοντας ως τον ανατομοπολιτικό πόλο εξουσίας, την εξουσία πάνω στα σώματα, την υγεία και την καθημερινή ζωή (Foucault, 2011: 174). Στην περίπτωση του μαύρου πληθυσμού των ΗΠΑ «[...] αφαιρείται νομίμως η ζωή εκείνων που συνιστούν ένα είδος βιολογικού κινδύνου για τους άλλους» (Foucault, 2011: 161). Στη σύγχρονη εποχή ο βιολογικός λόγος έχει υποχωρήσει, χωρίς αυτό να σημαίνει πως δεν γίνονται επικλήσεις σε αυτόν, όπως φαίνεται στις καταθέσεις των δολοφόνων αστυνομικών.

Η αύξηση της δημοτικότητας της ετικέτας #BlackLivesMatter δεν ήταν άμεση ενώ η ώρα που η ετικέτα μετατράπηκε από διαδικτυακό φαινόμενο σε κίνημα στους δρόμους έφτασε το 2014. Τον Αύγουστο του 2014 στο Φέργκιουσον του Μιζούρι ο Ντάρεν Ουίλσον, λευκός αστυνομικός, πυροβόλησε τον 18χρονο Μάικλ Μπράουν. Το συμβάν αυτό πυροδότησε πανεθνικές πορείες και διαδηλώσεις στις μεγαλύτερες πόλεις της Αμερικής: Νέα Υόρκη, Λος Άντζελες, Μαϊάμι, Φιλαδέλφεια, Χιούστον, Ντιτρόιτ, Πόρτλαντ, Σαν Φρανσίσκο, Σικάγο Όουκλαντ (Tillery, 2019: 298· Clayton, 2018: 7). Η σημαντικότερη διαδήλωση έλαβε χώρα στο ίδιο το Φέργκιουσον, όπου εκκίνησε ως ειρηνική πορεία με πινακίδες και πανό που έγραφαν “Black Lives Matter” και μετατράπηκε σε πεδίο μάχης όταν ο κυβερνήτης της πολιτείας κάλεσε την Εθνοφρουρά. Με αυτό τον τρόπο η πόλη κηρύχθηκε σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης και τα ειρηνικά συνθήματα μετατράπηκαν σε κραυγές που συγκρούστηκαν με τη βίαιη αντεπίθεση της Εθνοφρουράς. Η κήρυξη έκτακτης ανάγκης παραπέμπει σε μια κατάσταση εξαίρεσης κατά την οποία οι αρχές έχουν το ελεύθερο να χρησιμοποιήσουν υπερβολική βία για την αντιμετώπιση της εσωτερικής σύγκρουσης, κάτι που στην συγκεκριμένη περίπτωση αξιοποιήθηκε με σκοπό την καταστολή της ειρηνικής πορείας των διαδηλωτών.

Σύμφωνα με τον Agamben (2013:12-14), οι διακηρύξεις έκτακτης ανάγκης αποτελούν νομιμοποιημένη μορφή διακυβέρνησης, πράγμα παράδοξο καθώς η ίδια η κατάσταση εξαίρεσης δεν έχει νομική υπόσταση. Από τη μεριά των διαδηλωτών, η κατάσταση εξαίρεσης τοποθετεί τα υποκείμενα στο κέντρο των βιοπολιτικών εξουσιών με την αναστολή δικαιωμάτων που εκτός της κατάστασης έκτακτης ανάγκης είναι αναφαίρετα. Η συστηματική χρήση της Εθνοφρουράς σε διαδηλώσεις του κινήματος προσδίδει μια αίσθηση κανονικοποίησης οδηγώντας σταδιακά στην αλλοίωση της δημοκρατίας (Agamben, 2013: 15, 20-21). Ο αντίλογος στο επιχείρημα της αλλοίωσης της δημοκρατίας βασίζεται στην ανάγκη προστασίας της από την άποψη ότι η προσωρινή αναστολή της λειτουργεί ευεργετικά μακροπρόθεσμα. Το ζήτημα προκύπτει όταν η προσωρινή αναστολή των

δημοκρατικών διαδικασιών και των συνταγματικών δικαιωμάτων των πολιτών δεν αποτελεί την εξαίρεση αλλά τον κανόνα (Agamben, 2013: 20-25).

Το έτος 2014 υπήρξε πολύ σημαντικό για το κίνημα, καθώς σταδιακά απέκτησε υποστήριξη μετά από συρροή αστυνομικών δολοφονιών. Ο 12χρονος Ταμίρ Ράις πυροβολήθηκε σε μια παιδική χαρά στο Κλίβελαντ του Οχάιο επειδή έπαιζε με ένα ψεύτικο όπλο. Η Τανίσα Άντερσον δολοφονήθηκε από αστυνομικούς όταν την ακινητοποίησαν με μια επικίνδυνη λαβή με αποτέλεσμα να τραυματιστεί θανάσιμα. Ο Έρικ Γκάρνερ έχασε τη ζωή του από τον αστυνομικό Ντάνιελ Πανταλέο στη Νέα Υόρκη και το δικαστήριο τον έκρινε αθώο (Taylor, 2017: 238). Οι συλλογικές εμπειρίες φόβου, θλίψης και αδικίας συνέβαλαν στη μετατροπή του φαινομένου Black Lives Matter «από στιγμή σε κίνημα» (Harris, 2014). Οι συνεχείς αθώοι αστυνομικών παρά την ύπαρξη ενοχοποιητικών στοιχείων –στην περίπτωση του Γκάρνερ βίντεο που φαίνεται να επαναλαμβάνει συνεχώς ότι δεν μπορεί να αναπνεύσει– προκάλεσαν άλλο ένα κύμα πανεθνικών διαδηλώσεων. Ο πρόεδρος Ομπάμα αναγκάστηκε να εξαγγείλει τη σύσταση μιας ομάδας εργασίας με σκοπό την εξομάλυνση της σχέσης μεταξύ της αστυνομίας και των έγχρωμων κοινοτήτων, οι οποίες θεωρούν ότι υπάρχει προκατάληψη απέναντι τους, πολιτική που δεν ικανοποίησε τους διαμαρτυρούμενους ως προς την αντιμετώπιση του συστημικού ρατσισμού και της κρατικής βίας κατά του μαύρου πληθυσμού (Taylor, 2017: 239).

Το βασικό αίτημα του κινήματος Black Lives Matter είναι το τέλος της αστυνομικής βίας και της επισφάλειας που βιώνουν κάθε μέρα οι μαύροι πολίτες. Η ίδια η Γκάρζα υποστηρίζει ότι «*To Black Lives Matter είναι μια ιδεολογική και πολιτική παρέμβαση σε έναν κόσμο όπου οι μαύρες ζωές συστηματικά και σκόπιμα στοχοποιούνται μέχρι θανάτου. Είναι μια επιβεβαίωση της συμβολής των μαύρων ανθρώπων στην κοινωνία και την ανθρωπότητα και της αντοχής μας απέναντι στη θανάσιμη καταπίεση*» (Garza, 2014). Το κίνημα εναντιώνεται στην κουλτούρα από-ανθρωποποίησης των μαύρων πολιτών και προσπαθεί να ευαισθητοποιήσει την υπόλοιπη Αμερική στο ζήτημα του ρατσισμού και της απαξίωσης της μαύρης ζωής, χαρακτηριστικό παράδειγμα της οποίας συνιστά η κατάθεση του Ντάρνεν Ουίλσον για τον φόνο του Μάικλ Μπράουν, όπου και παρατηρείται το ίδιο μοτίβο από-υποκειμενικοποίησης του θανόντα με την κατάθεση του Ζίμερμαν. Ο Ουίλσον χαρακτήρισε τον Μάικλ ως «δαίμονα που γρύλιζε» και επικαλέστηκε αυτοάμυνα όταν τον πυροβόλησε για δεύτερη φορά (Cave, 2014• Calamur, 2014). Με την πρακτική αυτή οι κατηγορούμενοι εδραιώνονται ως νομιμόφρονες πολίτες που στο βωμό της ασφάλειας θανάτωσαν δύο «δυνάμει εγκληματίες».

Η συμβολή του διαδικτύου στην εξάπλωση του κινήματος δεν δύναται να παραβλεφθεί. Η ταχύτητα διάδοσης της ετικέτας #BlackLivesMatter έκανε πραγματικότητα τη μετάβαση από ένα διαδικτυακό φαινόμενο σε ένα κίνημα στον δρόμο. Με αυτό τον τρόπο το κίνημα κατέλαβε το δημόσιο χώρο και κατάφερε να κινητοποιήσει χιλιάδες Αμερικανούς από διαφορετικές πόλεις. Η Πατρίς Κουλόρς αναφέρει συγκεκριμένα πως το Black Lives Matter αποτελεί πιο πολύ δίκτυο παρά κίνημα, με πάνω από 30 τμήματα στην Αμερική αλλά και κάποια σε άλλες χώρες¹¹. Η Κουλόρς συμβαδίζει απόλυτα με την κινηματική θεωρία, αφού κατά τους della Porta και Diani (2006: 25) τα κινήματα δεν είναι οργανισμοί αλλά δίκτυα που δύναται να εμπεριέχουν έναν ή περισσότερους οργανισμούς. Η οργάνωση του Black Lives Matter ως δικτύου ανοίγει το δρόμο για την ανάδυση «ελεύθερων χώρων» εντός των οποίων ενισχύεται η αλληλεγγύη και η κοσμοθεωρία του κινήματος. Η ανάδυση ενός κινήματος τέτοιων διαστάσεων σε μια χώρα που αποτελεί αδιαμφισβήτητα τον πυρήνα νεοφιλελεύθερων πρακτικών, με βαθιά ριζωμένο το πνεύμα της ατομικής ευθύνης και του ανταγωνισμού σε όλους τους τομείς της ζωής, θα μπορούσε να γίνει πραγματικότητα μόνο με τη χρήση του διαδικτύου, χωρίς αυτό να συνεπάγεται απαραίτητα ότι κάθε κίνημα που χρησιμοποιεί το διαδίκτυο ως μέσο διάδοσης και διάχυσης των βασικών ιδεών του μπορεί να είναι επιτυχημένο. Σε επόμενο κεφάλαιο θα αναλυθεί σε βάθος πώς γεννήθηκε το μεγαλύτερο κίνημα του 21^{ου} αιώνα στην καρδιά του άκρατου νεοφιλελευθερισμού και της μεταδημοκρατίας.

Μια δεύτερη σημαντική λειτουργία του διαδικτύου είναι η ανεξάρτητη ενημέρωση των πολιτών, οι οποίοι πλέον δεν βασίζονται στα κυρίαρχα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και επιλέγουν τη ροή ειδήσεων που παρακολουθούν. Με αυτό τον τρόπο, η συγκάλυψη φόνων μαύρων ατόμων από την αστυνομία καθίσταται εξαιρετικά δυσκολότερη. Επιπλέον, με την εξέλιξη της τεχνολογίας τα περισσότερα εγκλήματα έχουν καταγραφεί είτε από τις κάμερες που υποχρεούνται να φοράνε οι ίδιοι οι αστυνομικοί, είτε από παρευρισκόμενα άτομα που γίνονται μάρτυρες στην εκάστοτε δολοφονία. Το χαρακτηριστικότερο παράδειγμα είναι η βίαιη δολοφονία του Τζόρτζ Φλόυντ τον Μάιο του 2020 από τον αστυνομικό Ντέρεκ Σοβίν και τους συνεργάτες του. Ο Τζόρτζ άφησε την τελευταία του πνοή στο έδαφος κάτω από το γόνατο του Σοβίν που επί 8 λεπτά τον κρατούσε με μια ασφυκτική κίνηση. Παρά τις κραυγές του Τζόρτζ που διαμαρτυρόταν ότι «δεν μπορεί να αναπνεύσει», ο Σοβίν και οι συνεργάτες του δεν έκαναν κάποια κίνηση για να τον βοηθήσουν. Έτσι, μπροστά σε μάρτυρες που

---

¹¹ Cullors, P. (2016) We didn't start a movement. We started a network. [online]. Διαθέσιμο στο: <https://medium.com/@patrissemariecullorsbrignac/we-didn-t-start-a-movement-we-started-a-network-90f9b5717668#.10oku76m3> (Τελευταία Πρόσβαση: 02/12/2021).

κατέγραψαν το συμβάν στο κινητό τους, άλλος ένας μαύρος Αμερικανός είχε δολοφονηθεί (Hill κ.α., 2020).

Η είδηση της δολοφονίας του Τζόρτζ και το βίντεο της πράξης εξαπλώθηκε αστραπιαία στο διαδίκτυο και έφτασε να μεταδίδεται ακόμη και στα μεγαλύτερα κανάλια της τηλεόρασης. Η βιαιότητα που απεικονιζόταν στο βίντεο ήταν τόσο αποτρόπαια που η είδηση διαδόθηκε παγκοσμίως μέσα σε λίγα λεπτά. Χάρη στο διαδίκτυο, κοινότητες ανά τον κόσμο ενημερώθηκαν και κινητοποιήθηκαν συλλογικά υπέρ του κινήματος, παρά τη γεωγραφική απόσταση (della Porta & Diani, 2006: 133). Το συγκεκριμένο περιστατικό μπορεί να θεωρηθεί η αναζωπύρωση του Black Lives Matter, εφόσον αμέσως μετά την είδηση ξέσπασαν πορείες, διαδηλώσεις και διαμαρτυρίες σε όλη την Αμερική, θυμίζοντας το Φέργκιουσον του 2014. Σύμφωνα με τον Melucci (1984a στο della Porta & Diani, 2006: 149, 188), κάθε κίνημα περνά από περιόδους «αδράνειας» και περιόδους διαμαρτυρίας, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι χάνει την δυναμική του. Στις φάσεις αδράνειας ένα κίνημα δρα με ποικίλες πρακτικές, όπως η ενεργοποίηση ψηφοφόρων ή η οργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων. Στις φάσεις διαμαρτυρίας το κίνημα καλεί σε συλλογικές δράσεις όπως πορείες και διαδηλώσεις, «die-ins»¹² (Εικόνα 2) και άλλες πρακτικές που συνήθως αποτελούν αντίδραση σε κάποιο συμβάν ή φαινόμενο.

---

¹² Τα «die-ins» αποτελούν μορφή διαμαρτυρίας του κινήματος Black Lives Matter, παρόμοια με τα «sit-ins» του κινήματος πολιτικών δικαιωμάτων. Ενώ στα sit-ins οι διαμαρτυρόμενοι καταλάμβαναν έναν χώρο ειρηνικά και κάθονταν στο πάτωμα, στα die-ins οι διαμαρτυρόμενοι ξαπλώνουν και μιμούνται τα θύματα αστυνομικής βίας (When did 'die-ins' become a form of protest?, 9 Δεκεμβρίου 2014• Taylor, 2017: 243).

Εικόνα 2: Διαδηλωτές διαμαρτύρονται με τη μορφή «die in»¹³

Εικόνα 3: Πανό στη μνήμη του Τζόρτζ Φλόυντ στην πορεία της 3ης Ιουνίου 2020 στο κέντρο της Αθήνας¹⁴.

¹³ Purger, D. (2015) “Die in’ staged to protest killings”, *Stanford Medicine News Center*, 20 Ιανουαρίου [online]. Διαθέσιμο στο: <https://med.stanford.edu/news/all-news/2015/01/die-in-staged-to-protest-killings.html> (Τελευταία Πρόσβαση: 12/12/2021).

¹⁴ SOPA Images Limited (2020) [online]. Διαθέσιμο στο: <https://www.alamy.com/a-banner-with-a-drawing-of-george-floyd-and-his-last-words-i-cant-breathe-during-the-black-lives-matter-protest-demonstrationshundreds-of-mostly-young-protectors-have-marched-through-patras-greece-downtown-in-a-peaceful-black-lives-matter-demonstration-protest-in-honour-of-george-floyd-image360228789.html> (Τελευταία Πρόσβαση: 24/12/2021).

2.2 Η οργάνωση του *Black Lives Matter* και η κριτική που δέχτηκε

Το *Black Lives Matter* αποτελεί πρόκληση για τον πυρήνα των θεωριών για τα νέα κοινωνικά κινήματα, οι οποίες στην πλειοψηφία τους απαντούν σε περιπτώσεις λευκών, μεσαίας τάξης κινημάτων (Tillery, 2019: 303). Το κίνημα δεν αποτελείται από ένα άκαμπτο ιεραρχικό σύστημα, ούτε ακολουθεί τη μορφή οργάνωσης του κινήματος πολιτικών δικαιωμάτων, όπου ξεχώριζε ένας αρχηγός ως σύμβολο του κινήματος (βλ. Μ. Α. Κίνγκ). Αντιθέτως, το *Black Lives Matter* μπορεί να χαρακτηριστεί ως ένα μη δομημένο και αποκεντρωμένο δίκτυο. Αντί για την παραδοσιακή μορφή αρχηγίας ενός κινήματος, στην συγκεκριμένη περίπτωση η αρχηγία συνδέεται περισσότερο με τον οργανισμό ή τον παράγοντα που σχεδιάζει την προβολή στα ΜΜΕ, την επικοινωνία με πολιτικά πρόσωπα και άλλες δράσεις. Έτσι, η οργάνωση του *Black Lives Matter* παραπέμπει περισσότερο στη θέση εκπρόσωπου ή εκπροσώπων με τελείως διαφορετική λειτουργία από τον παραδοσιακό αρχηγό (della Porta & Diani, 2006: 143).

Για την ανάδυση και την επιβίωση ενός κινήματος «από τα κάτω», όπως το *Black Lives Matter*, είναι ιδιαίτερα σημαντική η συμβολή του διαδικτύου (Clayton, 2018: 12). Ειδικότερα, το κίνημα χρησιμοποιεί το Twitter, περισσότερο από οποιαδήποτε άλλη πλατφόρμα, για να οργανώσει δράσεις, να ενεργοποιήσει τον κόσμο, να κινητοποιήσει πόρους, να επικοινωνήσει με πολιτικά πρόσωπα και να δημοσιεύσει τα συλλογικά συναισθήματα του κινήματος (Tillery, 2019: 301). Αποτελεί λοιπόν, ένα λαϊκό (grassroots), αυτό-οργανωμένο κίνημα υποκινούμενο από την ανάγκη δικαιοσύνης για τους νεκρούς μαύρους Αμερικανούς, την κατάργηση του συστημικού ρατσισμού και την προστασία των μαύρων ζωών απέναντι στο κύμα λευκής υπεροχής.

Όπως συμπέρανε και ο Tillery (2019), το *Black Lives Matter* δεν μπορεί να τοποθετηθεί κάτω από την κινηματική θεωρία κινητοποίησης πόρων, διότι στο βασικό τους μέσο επικοινωνίας (Twitter) η κινητοποίηση πόρων, είτε υλικών είτε συμβολικών, δεν αποτελεί κύριο ζήτημα. Αν και ενίοτε υπάρχουν εκκλήσεις για κινητοποίηση πόρων, αυτές δεν είναι αρκετές για να κατηγοριοποιηθεί το κίνημα ως τέτοιο. Επιπλέον, μέχρι τις αρχές του 2016 το κίνημα δεν ενδιαφερόταν για την ενεργή συμμετοχή του στους θεσμικούς και κοινωνικούς μηχανισμούς ρύθμισης των κοινωνικών συμφερόντων (Ψημίτης, 2011: 100) αλλά για τη διατάραξη της αμερικανικής καθημερινότητας με σκοπό να αποκαλυφθεί και να καταργηθεί ο θεσμικός ρατσισμός που σκοτώνει μαύρους πολίτες. Με την ίδια λογική, το κίνημα δεν ακολούθησε συμβατικά «ρεπερτόρια δράσης» (Tilly & Tilly, 1981 στο Ψημίτης,

2011: 101), τα οποία είναι νομικά αποδεκτά, αλλά εφάρμοσε πρακτικές συλλογικής δράσης εκτός του κοινωνικά αποδεκτού φάσματος μορφών αντίδρασης. Χαρακτηριστικό παράδειγμα του ρεπερτορίου δράσης του κινήματος είναι οι πορείες που αφενός λειτουργούν αποδιοργανωτικά, αφετέρου επισημαίνουν τη βαρύτητα του ζητήματος καθώς και τη δυναμική του κινήματος μέσα από τον μεγάλο αριθμό των συμμετεχόντων (della Porta & Diani, 2006: 171).

Οι «πολιτικές του δρόμου» είναι κοινωνικά αποδεκτές μέχρι ένα σημείο αλλά η καταστροφή περιουσιών που σημειώθηκε σε ποικίλες πορείες του κινήματος θεωρήθηκε κατακριτέα. Ανάμεσα στις επίμαχες πρακτικές δράσης του κινήματος υπάρχουν και άλλες μορφές αντίδρασης, όπως η παθητική και αμυντική στάση τους απέναντι στους αστυνομικούς. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η πρακτική «pushing and shoving», κατά την οποία οι διαδηλωτές σπρώχνουν τους αστυνομικούς με σκοπό να τους ωθήσουν προς τα πίσω καθώς και το πέταγμα των δακρυγόνων πίσω στους αστυνομικούς που τα χρησιμοποίησαν (della Porta & Diani, 2006: 177). Παρόλα αυτά, το Black Lives Matter έχει οργανώσει δράσεις απόλυτα αποδεκτές από το κοινωνικό σύνολο, όπως αγρυπνίες και πομπές, οι οποίες σε κάποιες περιπτώσεις αντιμετωπίστηκαν με αστυνομική βία παρά την ειρηνική φύση τους. Ενδεικτικό παράδειγμα αυτής της αντιμετώπισης από μέρους της αστυνομίας είναι η επαναλαμβανόμενη καταστροφή του μνημείου για τη δολοφονία του Μάικλ Μπράουν το 2014. Την πρώτη φορά η αστυνομία του Φέργκιουσον άφησε ένα από τα σκυλιά της να ουρήσει πάνω στο μνημείο, τη δεύτερη φορά ένα περιπολικό διέλυσε τα ροδοπέταλα με τα οποία είχε φτιάξει η μητέρα του Μάικλ τα αρχικά του ονόματός του ενώ την τρίτη φορά κατέστρεψε τα λουλούδια που άφησαν ακτιβιστές και συγγενείς (Taylor, 2017: 219).

Εικόνα 4: Αυτοσχέδιο μνημείο προς τιμήν του δολοφονημένου Μάικλ Μπράουν από τον αστυνομικό Ντάρεν Ουίλσον¹⁵.

Όπως αναφέρθηκε ήδη, το κίνημα αποτελεί ένα λαϊκό δίκτυο με χαρακτήρα αυτο-οργάνωσης. Παρά την ιδιαίτερη οργάνωσή του, το Black Lives Matter διαθέτει κάποια από τα χαρακτηριστικά που περιγράφει η θεωρία των νέων κοινωνικών κινημάτων. Για τον Τουρέν (Tourraine, 1978: 113-114 στο Ψημίτης, 2011: 135) τα νέα κοινωνικά κινήματα αγωνίζονται για έναν συγκεκριμένο πληθυσμό που στην περίπτωση του Black Lives Matter είναι ο μαύρος. Ένα δεύτερο χαρακτηριστικό που εντοπίζει είναι ότι οι δράσεις τους στο όνομα του αγώνα επιδεικνύουν ένα επίπεδο οργάνωσης, κάτι που εντοπίζεται και στο Black Lives Matter, ενώ ταυτόχρονα υπάρχει ένας συγκεκριμένος αντίπαλος, στη συγκεκριμένη περίπτωση ο θεσμικός ρατσισμός του αμερικανικού συστήματος. Τέλος, προκειμένου ένα κίνημα να μπορεί να χαρακτηριστεί κοινωνικό, πρέπει το ζήτημα για το οποίο συγκρούεται με τον αντίπαλο να αφορά το σύνολο της κοινωνίας, όπως η κρατική ρατσιστική βία των ΗΠΑ στην περίπτωση του Black Lives Matter.

Μία ακόμη θεωρία που μπορεί να αξιοποιηθεί για τη μελέτη του Black Lives Matter είναι αυτή του Μελούτσι για τα νέα κοινωνικά κινήματα. Αρχικά, κατά τον Μελούτσι, τα μέλη του κινήματος δεν έχουν σχέση με μηχανισμούς πολιτικής μεσολάβησης καθιστώντας τις διαπραγματεύσεις τους λιγότερο αποτελεσματικές. Είναι γνωστό ότι το Black Lives

---

¹⁵ Lee, T. (2015) Iconic Michael Brown memorial torn down, *MSNBC*, 20 Μαΐου [online]. Διαθέσιμο στο: <https://www.msnbc.com/msnbc/iconic-michael-brown-memorial-torn-down-msna600081> (Τελευταία Πρόσβαση: 16/01/2022).

Matter ήταν από-πολιτικοποιημένο μέχρι την άνοδο του Τραμπ, καθώς και ότι δεν υπάρχει ένας συγκεκριμένος εκπρόσωπος, γεγονός που οφείλεται στην ιδιαίτερη οργάνωσή του. Ως εκ τούτου, κανένα μέλος δεν εισέρχεται στο πολιτικό πεδίο ως διαπραγματευτής. Αυτό οδηγεί και στο δεύτερο χαρακτηριστικό των νέων κοινωνικών κινημάτων: το κίνημα δεν ενδιαφέρεται για την πολιτική εξουσία αλλά ασχολείται με «τον άμεσο έλεγχο των συνθηκών ύπαρξης και διεκδίκησης ενός χώρου ζωής και σχέσεων ανεξάρτητου από το σύστημα» (Melucci, 1983: 159-160 στο Ψημίτης, 2011: 155). Το Black Lives Matter ακολουθεί αρκετά πιστά αυτή τη στρατηγική, επιθυμώντας την αποκάλυψη του ρατσιστικού συστήματος και τη διασφάλιση ενός ζωτικού χώρου με προστασία από την αυθαίρετη κρατική βία για τον μαύρο πληθυσμό. Το τρίτο χαρακτηριστικό των νέων κοινωνικών κινημάτων είναι η προσφορά μίας κοινοτικής σύνδεσης μεταξύ των μελών του κινήματος που ενδυναμώνει το αίσθημα αλληλεγγύης. Στην περίπτωση του Black Lives Matter το κίνημα συγκροτήθηκε εξαιτίας της ρατσιστικής αντιμετώπισης των μαύρων Αμερικανών από το κράτος. Τέλος, η «πολιτικά αμεσολάβητη» δράση του κοινωνικού κινήματος εναντιώνεται στο ίδιο το σύστημα και τις πρακτικές του, δίνοντας το μήνυμα ότι δεν θα είναι πια αποδεκτές οι καταπιεστικές του πολιτικές (Melucci, 1983: 159-169 στο Ψημίτης, 2011: 155), ακριβώς δηλαδή αυτό που επεδίωξε το Black Lives Matter με την αποχή του από την πολιτική σκηνή και τους συστημικούς, παραδοσιακούς τρόπους αντίδρασης.

Αξίζει να αναφερθούν οι δύο μορφές αλληλεγγύης μεταξύ των μελών των νέων κοινωνικών κινημάτων που αναφέρει ο Μελούτσι. Η πρώτη είναι η *αλληλεγγύη από ομοιότητα*, όπου οι υποστηρικτές του κινήματος βλέπουν τον εαυτό τους να αντικατοπτρίζεται στα θύματα της αστυνομικής βίας ενώ η δεύτερη είναι η *αλληλεγγύη από διαφορά*, όπου οι υποστηρικτές του κινήματος αναγνωρίζουν τις διαφορές μεταξύ τους, οι οποίες όμως δεν τους εμποδίζουν από το να αλληλοσυμπληρώνονται (Ψημίτης, 2011: 147). Η πρώτη μορφή αλληλεγγύης αφορά στον μαύρο πληθυσμό ακτιβιστών-μελών του Black Lives Matter ενώ η δεύτερη στους λευκούς συμμάχους-μέλη του κινήματος. Το στοιχείο που διαφοροποιεί τις δύο μορφές αλληλεγγύης μεταξύ τους είναι η μαυρότητα, η οποία συνεπάγεται τις εμπειρίες κρατικής βίας και ρατσισμού, κάτι που βιώνουν οι μαύροι Αμερικανοί σε καθημερινή βάση σε αντίθεση με τους λευκούς συμμάχους-μέλη του κινήματος.

Το κίνημα Black Lives Matter δεν έχει αποφύγει την πληθώρα κριτικών ως προς τη λαϊκή του οργάνωση. Συνήθως τα λαϊκά κινήματα δέχονται κριτική για την αδυναμία διατήρησης μιας συνέχειας, κυρίως διότι η δυναμική τους βασίζεται στην εθελοντική

συμμετοχή των ατόμων, κατατάσσοντάς τα στα «διακοπτόμενα κοινωνικά κινήματα» (Lindgren, 1987 στο della Porta & Diani, 2006: 149). Το ιδιαίτερο αυτό χαρακτηριστικό των λαϊκών κινήματων δεν σημαίνει ότι δεν έχουν υπάρξει επιτυχημένα παραδείγματα, όπως οι λαϊκές κινητοποιήσεις για την προστασία του περιβάλλοντος. Ένα δεύτερο σημείο για το οποίο τα λαϊκά κινήματα δέχονται κριτική είναι η χρήση του ιδεολογικού παράγοντα για την επιβίωση τους, η οποία προσδίδει μια συγκεκριμένη ακαμψία στον τομέα της οργάνωσής τους, ενώ παράλληλα εμπεριέχει το ρίσκο να αποκόψει τη δράση τους από την πραγματικότητα λόγω του κλειστού ύφους που θα υιοθετήσουν (della Porta & Diani, 2006: 149). Ένα δεύτερο σημείο για το οποίο τα λαϊκά κινήματα δέχονται κριτική είναι η υπερβολική εξάρτηση από τον ιδεολογικό παράγοντα για την επιβίωση τους, διότι αυτός προσδίδει μια συγκεκριμένη ακαμψία στον τομέα της οργάνωσής τους, ενώ παράλληλα εμπεριέχει το ρίσκο να αποκόψει τη δράση των κινήματων από την πραγματικότητα λόγω του κλειστού ύφους που αυτά πιθανά να υιοθετήσουν (della Porta & Diani, 2006: 149).

Ειδικότερα, η κριτική προς το Black Lives Matter έχει εστιαστεί σε δύο βασικούς τομείς. Αρχικά, ως προς τον τομέα της οργάνωσης η αποκεντρωμένη δομή του θεωρείται ότι υποσκάπτει τη δυναμική για πολιτική αλλαγή και τροποποίηση θεσμών, καθώς δεν υπάρχει μια οργανωμένη στρατηγική. Ακόμη και η μαύρη κοινότητα της Αμερικής που τάσσεται υπέρ του κινήματος έχει εκφράσει τους ενδοιασμούς της ως προς τη δομή του (Tillery, 2019: 298, 299). Επιπλέον, η υποψήφια πρόεδρος για τους Δημοκρατικούς στις εκλογές του 2016 Χίλαρι Κλίντον έχει ασκήσει κριτική στο κίνημα, αναφέροντας πως δεν υπάρχει μια κοινή γραμμή ή ένα σχέδιο που μπορεί να κατατεθεί, ώστε να υπάρξει πραγματική αλλαγή μέσω του κινήματος (Bacon Jr., 2015• Clayton, 2018: 8). Το κίνημα έλαβε υπόψη του την εποικοδομητική κριτική και δημιούργησε την «Καμπάνια Μηδέν», έναν ιστότοπο που περιέχει 10 πολιτικές λύσεις για την καταπολέμηση της αστυνομικής βίας¹⁶. Το δεύτερο στοιχείο για το οποίο κατηγορήθηκε το Black Lives Matter είναι η αποχή από την πολιτικοποίηση ή έστω την συλλογική υποστήριξη ενός συγκεκριμένου υποψήφιου προέδρου, κριτική που σταδιακά παρήκμασε καθώς με την άνοδο του Τραμπ το 2016 το κίνημα στράφηκε προς την πολιτική δράση με έναν ξεκάθαρο στόχο: την απομάκρυνση του Τραμπ από τον Λευκό Οίκο το γρηγορότερο δυνατό.

---

¹⁶ Για περισσότερες πληροφορίες βλ. <https://campaignzero.org/>

2.2.1. Κριτική που δέχτηκε το κίνημα ως προς τις μορφές αντίστασης

Ένας ακόμη τομέας στον οποίο έχει δεχτεί κριτική το Black Lives Matter είναι οι πρακτικές διαμαρτυρίας του και οι μορφές αντίδρασης. Εφόσον οι ειρηνικές πορείες και η επίκληση στη μαύρη πολιτική ελίτ, όπως ο πρόεδρος Ομπάμα, δεν έλυσαν το πρόβλημα του συστημικού ρατσισμού και των κρατικών δολοφονιών, το κίνημα στράφηκε σε πιο επιθετικές πρακτικές. Ως αντίδραση, το Black Lives Matter καταλαμβάνει τους δρόμους, τις λεωφόρους, τις διασταυρώσεις. Δεν περιορίζεται σε αυτό βέβαια, καθώς στις αποδιοργανωτικές τεχνικές του συμπεριλαμβάνονται η διακοπή αθλητικών γεγονότων, η κατάληψη αστυνομικών τμημάτων και δημοτικών κτιρίων, ενώ παράλληλα πορείες και διαδηλώσεις οργανώνονται σε όλη την Αμερική (Rickford, 2015: 2). Σκοπός του κινήματος είναι η διακοπή και αποδιοργάνωση της καθημερινής ζωής, ώστε να γίνει αντιληπτό το μέγεθος του προβλήματος.

Η μετάβαση σε πιο επιθετικές πρακτικές είναι διακριτή και στα συνθήματα του κινήματος. Ένα από τα πιο διάσημα συνθήματα, το «Hands up, don't shoot!¹⁷», υιοθετεί μια μη επιθετική χροιά και επιδιώκει να αναδείξει το γεγονός ότι κάθε μαύρος πολίτης βρίσκεται σε κίνδυνο λόγω του χρώματός του. Μάλιστα, σε πολλές πορείες οι συμμετέχοντες περπατούσαν με τα χέρια ψηλά, όπως φαίνεται στην εικόνα 5. Σύμφωνα με μια δεύτερη ερμηνεία το νόημα του συγκεκριμένου συνθήματος εκφράζει την προσπάθεια του κινήματος να επικαλεστεί την υποστήριξη των παθητικών παρατηρητών μιμούμενο τις πολιτικές σεβασμού του Μ. Λ. Κινγκ (Ape, 2014 στο Hooker, 2016: 461). Τα συνθήματα του κινήματος σταδιακά πήραν μια περισσότερο διεκδικητική χροιά, με χαρακτηριστικό παράδειγμα το σύνθημα «Shut it down!», που βασίζεται στην άποψη ότι η πραγματική αλλαγή θα επέλθει μόνο αν η δράση του κινήματος διαλύσει την καθημερινότητα και φέρει τους ανθρώπους αντιμέτωπους με την πραγματικότητα. Ακόμη και ο πρόεδρος Ομπάμα το 2016 άσκησε κριτική στην αποπολιτικοποιημένη στάση του Black Lives Matter, υποστηρίζοντας ότι η πραγματική αλλαγή θα επέλθει όταν το κίνημα είναι έτοιμο να ορίσει πολιτικούς αντιπροσώπους (Tillery, 2019: 299).

---

¹⁷ Το σύνθημα αυτό χρησιμοποιήθηκε πρώτη φορά στις διαμαρτυρίες στο Φέργκιουσον ως μίμηση των τελευταίων λέξεων του Μάικλ Μπράουν. Αργότερα αποκαλύφθηκε ότι δεν ήταν αυτές οι τελευταίες λέξεις του, όμως το σύνθημα συνέχισε να χρησιμοποιείται και στις επακόλουθες πορείες ('Hands up, don't shoot' did not happen in Ferguson, 19 Μαρτίου 2015).

Εικόνα 5: Διαδηλωτές του Black Lives Matter με μπλούζες που αναγράφουν «Χέρια ψηλά, μην πυροβολείτε!»¹⁸

Η δαιμονοποίηση των διαδηλωτών και η αναγωγή τους σε παράνομους ταραξίες παραγνωρίζει το μήνυμα των διαδηλώσεων και τους καταδικάζει για βία και άρνηση διαπραγματεύσεων (Hooker, 2016: 449). Η πραγματικότητα είναι ότι ο μαύρος πληθυσμός της Αμερικής έχει προσπαθήσει να παλέψει για την ισότητα του και την αναγνώριση της ανθρώπινης υπόστασής του με οποιαδήποτε πρακτική, στρατηγική και τεχνική υπάρχει. Από την εποχή της δουλείας ως τις ειρηνικές πορείες του κινήματος των πολιτικών δικαιωμάτων και τις κινητοποιήσεις του Black Lives Matter, το αποτέλεσμα συνεχίζει να είναι η δολοφονία μαύρων πολιτών για πταίσματα ή άλλες φανταστικές κατηγορίες. Στο όνομα της δημοκρατίας, το αμερικανικό κράτος καλεί σε πολιτισμένες πορείες και διαπραγματεύσεις με τους πολιτικούς παράγοντες, όπως έκανε και το κίνημα των πολιτικών δικαιωμάτων. Με αυτό τον τρόπο, απαιτεί από τους μαύρους πολίτες και τους συμμάχους τους να θυσιάσουν ακόμη περισσότερα και να περιμένουν για τη μέρα της απελευθέρωσης από το συστημικό ρατσισμό και την άκρατη βία. Σε αυτό το σημείο, το ζήτημα τίθεται στο κατά πόσο αυτή η δημοκρατική θυσία (Allen, 2004 στο Hooker, 2016: 449-469) που καλείται κάθε πολίτης να κάνει για το κοινό καλό είναι σωστά κατανοημένη. Ο όρος δημοκρατική θυσία παραπέμπει σε μια λειτουργία μέσω της οποίας η δημοκρατία συντηρείται με αμοιβαίες θυσίες από κάθε

---

¹⁸ Ye Hee Lee, M. (2015) “‘Hands up, don’t shoot’ did not happen in Ferguson”, *The Washington Post*, 19 Μαρτίου [online]. Διαθέσιμο στο: <https://www.washingtonpost.com/news/fact-checker/wp/2015/03/19/hands-up-dont-shoot-did-not-happen-in-ferguson/> (Τελευταία Πρόσβαση: 02/12/2021).

κοινωνική ομάδα. Κάθε πολιτική απόφαση έχει ως αποτέλεσμα έναν χαμένο και έναν νικητή, όμως στις ΗΠΑ ο μαύρος πληθυσμός μετρά πολύ περισσότερες θυσίες από τον λευκό, γεγονός που οδηγεί στο συμπέρασμα ότι υπάρχει ένα επίπεδο αυθαιρεσίας (Hooker, 2016: 451).

Για να υφίσταται η δημοκρατική θυσία, θα πρέπει να είναι εθελοντική, να κατανέμεται ίσα, καθώς και να είναι σεβαστή από όλους τους πολίτες. Επιπλέον, στην περίπτωση που μετά από αντικρουόμενα αιτήματα, μία ομάδα χάσει, θα πρέπει να το αποδεχτεί με ήθος. Το πρόβλημα προκύπτει όταν στην περίπτωση της Αμερικής η δημοκρατική θυσία δεν είναι συναινετική, δεν κατανέμεται ίσα και δεν είναι σεβαστή από όλους τους συμμετέχοντες. Ο μαύρος πληθυσμός αποτελούσε ανέκαθεν τον χαμένο σε κάθε δημοκρατικό αίτημα, με αποτέλεσμα να θυσιάζει ανά τους αιώνες περισσότερα από τους λευκούς πολίτες. Αντίστοιχα, ο λευκός πληθυσμός πάντα βρισκόταν σε πλεονέκτημα, ενώ δεν χρειαζόταν να σέβεται τη δημοκρατική θυσία. Μέσα από τη θεωρία της Allen για τη δημοκρατική θυσία προκύπτει ότι η μαύρη θυσία είναι απαραίτητη για τη δημοκρατία, όπως αυτή ασκείται μέχρι σήμερα στην Αμερική (Hooker, 2016: 455). Η περιοριστική αντίληψη περί κινήματων, η οποία πηγάζει από τις μορφές διαμαρτυρίας του κινήματος των πολιτικών δικαιωμάτων, συμβάλλει στην απαξίωση της πάλης του Black Lives Matter και το κατηγοριοποιεί ως βίαιο και παράνομο (Hooker, 2016: 457-458).

Αντλώντας από τα παραπάνω, φαίνεται πως η κριτική του κινήματος Black Lives Matter ως υπερβολικού και επιθετικού παραβλέπει το γεγονός ότι οποιοσδήποτε άλλος τρόπος διαμαρτυρίας δεν ήταν αρκετά επιτυχημένος ώστε να εξαλειφθεί ο ρατσισμός και η υποτέλεια των μαύρων ζώων. Αντίθετα, ένα μεγάλο μέρος του λευκού πληθυσμού διαμαρτυρήθηκε για τις ειρηνικές δράσεις του κινήματος, υποστηρίζοντας ότι η Αμερική αποτελεί ήδη μια μετα-φυλετική χώρα (Hooker, 2016: 459-460). Μάλιστα, σε ακραίες περιπτώσεις αναδύθηκαν ακροδεξιά εξτρεμιστικά μέτωπα, τα οποία συσπειρώθηκαν γύρω από την εκλογή του Τράμπ ως προέδρου της Αμερικής, με την κοινή πεποίθηση ότι οι μαύροι πολίτες καταπατούσαν τα δικαιώματά τους και αποσκοπούσαν στην αλλοίωση της Αμερικής. Αυτή η περίπτωση υπάγεται στο φαινόμενο της «λευκής θυματοποίησης», το οποίο θα αναλυθεί σε βάθος στο 4^ο κεφάλαιο.

Όσον αφορά την κριτική που δέχτηκε το κίνημα βάσει της σύγκρισης του με το κίνημα των πολιτικών δικαιωμάτων, παραγνωρίζεται μια σημαντική λεπτομέρεια. Οι ειρηνικές πορείες και οι καθιστικές διαμαρτυρίες της δεκαετίας του 1960 αποτελούσαν

παράνομες και απαράδεκτες τεχνικές για εκείνη την εποχή, ικανές να αποδιοργανώσουν την κοινωνία. Είναι ξεκάθαρο ότι οι πρακτικές αντίστασης εκείνης της περιόδου δεν κρίνονται τόσο επιθετικές με τα σημερινά δεδομένα, εντούτοις τότε αποτελούσαν συλλογικές δράσεις εκτός νόμου. Η έννοια της διαμαρτυρίας ως «μη συνηθισμένης πρακτικής επηρεασμού πολιτικών, κοινωνικών και πολιτισμικών διαδικασιών» όπου «σύμβολα, ταυτότητες, πρακτικές και λόγοι χρησιμοποιούνται για να επιδιώξουν ή να αποτρέψουν αλλαγές στις θεσμικές σχέσεις εξουσίας» (Taylor & van Dyke, 2004: 268 στο della Porta & Diani, 2006: 165) περιγράφει άριστα και τους δύο τύπους αντίστασης των κινημάτων, επιθετικές και μη. Οι συλλογικές δράσεις του Black Lives Matter αποτελούν τεχνικές άμεσης πολιτικής δράσης και έκφρασης, χωρίς να χαρακτηρίζονται πλέον ως παρεκκλίνουσες. Άλλωστε, οι «πολιτικές του δρόμου», όπως οι πορείες, εδράζουν στην καρδιά μιας υγιούς δημοκρατίας και συμβαδίζουν με την αντιπροσωπευτική εκδοχή της (della Porta & Diani, 2006: 166, 172).

Η χρήση βίας και η καταστροφή ιδιοκτησίας από τους διαδηλωτές μπορεί να ερμηνευτεί με δύο τρόπους: πρώτον ως μέσο για την κινητοποίηση των ΜΜΕ και την προβολή του ζητήματος και δεύτερον ως συμβολική απόρριψη του συστήματος καταπίεσης και καταστολής (della Porta & Diani, 2006: 174). Στην περίπτωση του Black Lives Matter η καταστροφή ιδιοκτησίας αποτέλεσε έκφραση αγανάκτησης καθώς σχεδόν 200 χρόνια μετά την απαγόρευση της δουλείας, οι μαύροι πολίτες εξακολουθούν να αντιμετωπίζονται ως παραβατικά στοιχεία και κατώτεροι λόγω του χρώματός τους. Φυσικά δεν μπορεί να παραγνωρισθεί το γεγονός ότι ίσως να υπήρξαν ομάδες που εκμεταλλεύτηκαν τις διαδηλώσεις για να προβούν σε πράξεις λεηλασίας. Το γεγονός αυτό όμως δεν πρέπει να επισκιάζει τους πραγματικούς λόγους των διαδηλώσεων. Η εστίαση διάφορων ΜΜΕ αλλά και του πολιτικού λόγου σε αυτή την πλευρά των διαδηλώσεων αποτέλεσε μια προσπάθεια διαβολής του κινήματος και των αιτημάτων του, η οποία το ταύτισε με ταραξίες, αναρχικούς και «εχθρούς της Αμερικής» (Lebron, 2017: 131). Τοποτηρητής αυτής της ρητορικής θεωρείται ο 45ος Πρόεδρος των ΗΠΑ, Ντόναλντ Τραμπ. Ο πολιτικός του λόγος ήταν πλούσιος σε συκοφαντικά σχόλια κατά του κινήματος και των υποστηρικτών του, αναφέροντας τους σε πολλές περιπτώσεις ως αναρχικούς, φανατικούς αριστερούς, κακούς ανθρώπους που καίνε σημαίες των ΗΠΑ.

«Αλλά τα σπίτια, οι εκκλησίες και οι επιχειρήσεις μαύρων και ισπανόφωνων Αμερικανών έχουν λεηλατηθεί, το ξέρετε αυτό. Έχουν βανδαλιστεί και καεί από αριστερούς φανατικούς, εντελώς κακούς

ανθρώπους. Ξέρουν τι κάνουν, ωστόσο στον Μπάιντεν αρέσει να τους αποκαλεί ειρηνικούς διαδηλωτές.»¹⁹

«Αυτοί είναι φριχτοί άνθρωποι γιατί ενδιαφέρονται περισσότερο για την πολιτική παρά για τις ζωές των ανθρώπων. Θέλουν να κατασχέσουν τα όπλα σας και να μνήσουν τα παιδιά σας σε αυτή τη δηλητηριώδη αντιαμερικανική ρητορική και τα ψέματα.»²⁰

Η ρητορική αυτή χαρακτηρίζεται από διχαστικό λόγο, σύμφωνα με τον οποίο οι διαδηλωτές αποτελούν εχθρούς του λαού με απώτερο σκοπό τη διαφθορά της Αμερικής. Με αυτό τον τρόπο δημιουργείται μια μανιχαϊστική ατμόσφαιρα δύο μετώπων: τους «καλούς» Αμερικανούς που χρήζουν προστασίας από το κράτος και τους «αναρχικούς κομμουνιστές» που απειλούν τον πολιτισμό και την ιστορία της Αμερικής για δικό τους κέρδος. Ως αποτέλεσμα αυτής της δημιουργίας του «εχθρικού άλλου», η πολιτική ταυτότητα του «εμείς» στην οποία αποβλέπει ο Τραμπ αποκτά μεγαλύτερη δυναμική (Mouffe, 2016). Αυτή η ταυτότητα βρίσκεται πολύ κοντά σε αυτή της λευκής υπεροχής, ενός ακροδεξιού φαινομένου που αναδύθηκε έντονα κατά τη θητεία του Τραμπ και εκφράζεται από μεγάλο μέρος των ψηφοφόρων του.

Οι στρατηγικές διαμαρτυρίας του κινήματος δεν δύναται να υποστούν κριτική χωρίς την ανάλυση της αντίστασης που βρίσκουν, δηλαδή τις στρατηγικές που υιοθετεί η αστυνομία για να καταστείλει τις κινητοποιήσεις. Από τα τρία μοντέλα διαχείρισης των διαδηλώσεων (καταπιεστικό, πειστικό, πληροφοριακό) η αστυνομία επιλέγει το καταπιεστικό, ακόμα και όταν στη σύγχρονη εποχή κάτι τέτοιο θεωρείται κατακριτέο (della Porta & Diani, 2006: 197-198). Στο καταπιεστικό μοντέλο οι αστυνομικές δυνάμεις κάνουν χρήση σωματικής βίας, όπλων και τακτικών όπως η διείσδυση προβοκατόρων στις διαδηλώσεις για την παγίδευση συμμετεχόντων σε εγκληματικές πράξεις. Ενώ τα πειστικά και πληροφοριακά μοντέλα εστιάζουν περισσότερο στη διασφάλιση της ειρηνικής διαμαρτυρίας ως πολιτικό δικαίωμα, η αστυνομία επιλέγει μια τεχνική που είναι αποδεδειγμένο ότι θα προκαλέσει αντιδράσεις από την πλευρά των διαδηλωτών καταλήγοντας σε εντάσεις και επεισόδια (della Porta & Diani, 2006: 198-200).

---

¹⁹ Donald Trump White House Rally Speech Transcript October 10: First Event Since COVID Diagnosis [online]. Διαθέσιμο στο: <https://www.rev.com/blog/transcripts/donald-trump-white-house-rally-speech-transcript-october-10-first-event-since-covid-diagnosis> (Τελευταία Πρόσβαση: 12/12/2021).

²⁰ Donald Trump Duluth, Minnesota Campaign Rally Transcript September 30: Night After First Debate [online]. Διαθέσιμο στο: <https://www.rev.com/blog/transcripts/donald-trump-duluth-minnesota-campaign-rally-transcript-september-30-night-after-first-debate> (Τελευταία Πρόσβαση: 12/12/2021).

Ένα ακόμη ζήτημα που χρήζει εστίασης είναι η σχέση του πολιτικού λόγου με την κινηματική δράση. Το εκάστοτε κοινωνικό κίνημα είναι στενά συνδεδεμένο με το κυβερνητικό κόμμα ως αλληλένδετοι παράγοντες που κατασκευάζουν την πολιτική (della Porta & Diani, 2006: 213). Ως εκ τούτου, ο κομματικός ανταγωνισμός σε εκλογικές περιόδους καθορίζει την αντιμετώπιση του κινήματος. Συνήθως η εκλεγμένη πλευρά υιοθετεί μια μετριοπαθή στάση απέναντι στα αιτήματα του κινήματος ενώ η αντιπολίτευση ενστερνίζεται το κίνημα ως δίοδο για την συλλογή ψήφων. Στην περίπτωση του Black Lives Matter η προεκλογική περίοδος του 2016 αποτελούνταν από την υποστήριξη της Δημοκρατικής υποψηφίου Χίλαρι Κλίντον και την αποδοκιμασία του Ρεπουμπλικάνου Ντόναλντ Τραμπ:

«Πρέπει να αντιμετωπίσουμε τον συστημικό ρατσισμό στο σύστημα ποινικού δικαίου.»²¹

«[...] χρειαζόμαστε νόμο και τάξη. [...] βλέπω τι συμβαίνει στο Σάρλοτ, μια πόλη που αγαπώ, μια πόλη στην οποία έχω επενδύσει. [...] Πρέπει να επαναφέρουμε τον νόμο και την τάξη. Τώρα όντας ή όχι σε ένα μέρος όπως το Σικάγο, πρέπει να εφαρμόσεις το stop-and-frisk, που δούλεψε αρκετά καλά. Ο Δήμαρχος Τζουλιάνι είναι εκεί. Δούλεψε πολύ καλά στη Νέα Υόρκη.»²²

Το πρώτο απόσπασμα ανήκει στην Κλίντον, η οποία είχε αναλάβει την επανεκλογή του Δημοκρατικού κόμματος μετά το πέρας των οκτώ χρόνων του Προέδρου Ομπάμα. Στη συγκεκριμένη περίπτωση παρατηρείται μια ανεστραμμένη συμπεριφορά προς το κίνημα, από την άποψη ότι το υπερασπιζόμενο κόμμα έδειξε μεγαλύτερη εγγύτητα προς τα αιτήματα του Black Lives Matter παρά το αντιπολιτευτικό Ρεπουμπλικανικό. Ο Τραμπ προσπάθησε να συλλέξει ψήφους από τις μαύρες κοινότητες, χωρίς όμως να αναφερθεί ποτέ στην ύπαρξη συστημικού ρατσισμού ή στο ζήτημα αστυνομικών δολοφονιών. Αντίθετα, στην πρώτη προεδρική δημόσια συζήτηση (debate) υποστήριξε θερμά την αντισυνταγματική πρακτική σωματικού ελέγχου (stop-and-frisk). Η πρακτική αυτή είναι φυλετικά εμποτισμένη και αποτελείται από τυχαίες ανακρίσεις και κρατήσεις έγχρωμων πολιτών με στόχο την αποκάλυψη οπλοκατοχής, ναρκωτικών και άλλων παραβάσεων (Taylor, 2017: 180). Οι σωματικοί έλεγχοι με βάση τη φυλή αναδεικνύουν τη βαθιά ριζωμένη ρατσιστική

---

²¹ Donald Trump vs. Hillary Clinton 1st Presidential Debate Transcript 2016 [online]. Διαθέσιμο στο: <https://www.rev.com/blog/transcripts/donald-trump-vs-hillary-clinton-1st-presidential-debate-2016> (Τελευταία Πρόσβαση: 12/12/2021).

²² Donald Trump vs. Hillary Clinton 1st Presidential Debate Transcript 2016 [online]. Διαθέσιμο στο: <https://www.rev.com/blog/transcripts/donald-trump-vs-hillary-clinton-1st-presidential-debate-2016> (Τελευταία Πρόσβαση: 12/12/2021).

αντιμετώπιση της αστυνομίας, όπου ο μαύρος πολίτης έχει περισσότερο εγκληματική παρά ανθρώπινη υπόσταση. Επιπλέον, η επίκληση του Τραμπ στον νόμο και την τάξη αναφέρεται στις διαδηλώσεις τριών ημερών στο Σάρλοτ της Βόρειας Καρολίνας μετά τη δολοφονία του Κιθ Λαμόντ Σκοτ από αστυνομικό. Αυτή η σύνδεση κατηγοριοποίησε τους διαδηλωτές ως παρεκκλίνουσες μορφές και διασφάλισε το κάλεσμα της Εθνοφρουράς ως απαραίτητο και νόμιμο εν μέσω κατάστασης έκτακτης ανάγκης. Αξίζει να σημειωθεί ότι κατά τη διάρκεια των τριήμερων διαδηλώσεων τραυματίστηκαν 16 αστυνομικοί ενώ έχασε τη ζωή του ένας διαδηλωτής, ο Τζάστιν Καρ, από όπλο αστυνομικού.

Στην προεκλογική περίοδο του 2020 η Ρεπουμπλικανική πλευρά διατήρησε τη θέση της κατά του κινήματος, προσπαθώντας να το συνδέσει άμεσα με την αντιπολίτευση των Δημοκρατικών και τον υποψήφιό τους Τζο Μπάιντεν. Ο ίδιος ο Μπάιντεν ενστερνίστηκε τα αιτήματα του Black Lives Matter διαχωρίζοντας ταυτόχρονα τον εαυτό του από τις βίαιες διαδηλώσεις.

«Ποτέ δεν χρειάστηκε να πω στην κόρη μου αν την σταματήσουν [...] “Βάλε και τα δύο χέρια πάνω στο τιμόνι και μην πιάνεις το ντουλαπάκι γιατί κάποιος μπορεί να σε πυροβολήσει”. Αλλά ένας μαύρος γονέας, ανεξάρτητα από το πόσο πλούσιος ή πόσο φτωχός είναι, πρέπει να διδάξει στο παιδί του: “Όταν περπατάς στο δρόμο, μην φοράς κουκούλα όταν περνάς απέναντι.” [...] Φροντίζοντας ότι, στην πραγματικότητα, “αν σε σταματήσουν απλώς [πες], ναι, κύριε, όχι, κύριε. Τα χέρια στο τιμόνι.” [...] Το γεγονός είναι ότι υπάρχει θεσμικός ρατσισμός στην Αμερική.»²³

«Πρέπει να το καταγγείλεις. Ο Τζο Μπάιντεν πρέπει να πει κάτι για το Αντίφα. Δεν είναι φιλοσοφία. Αυτοί είναι άνθρωποι που χτυπούν ανθρώπους στο κεφάλι με ρόπαλα του μπείζμπολ. Πρέπει να εμφανιστεί και πρέπει να είναι δυνατός και πρέπει να καταδικάσει το Αντίφα. Και είναι πολύ σημαντικό να το κάνει.»²⁴

Ο Μπάιντεν προσπάθησε να περιγράψει με δύο τρόπους τον εσωτερικευμένο φόβο κάθε μαύρου πολίτη απέναντι στην αστυνομία. Πρώτον, έκλινε προς τις ανάγκες του λευκού φιλελεύθερου κοινού να συμπάσχει με τη μαύρη πάλη και ταυτόχρονα αποπειράθηκε να ταχθεί υπέρ των αιτημάτων του κινήματος. Είναι σημαντικό το γεγονός ότι παραδέχθηκε την

²³ Donald Trump & Joe Biden Final Presidential Debate Transcript 2020 [online]. Διαθέσιμο στο: <https://www.rev.com/blog/transcripts/donald-trump-joe-biden-final-presidential-debate-transcript-2020> (Τελευταία Πρόσβαση: 13/12/2021).

²⁴ Donald Trump Says Proud Boys Should “Stand Down” Transcript September 30 [online]. Διαθέσιμο στο: <https://www.rev.com/blog/transcripts/donald-trump-says-proud-boys-should-stand-down-after-debate-transcript-september-30> (Τελευταία Πρόσβαση: 13/12/2021).

ύπαρξη θεσμικού ρατσισμού, κάτι που ο Τραμπ δεν έκανε στα 4 χρόνια θητείας του. Στην αντίπερα όχθη, ο Τραμπ κράτησε την ίδια πορεία άρνησης της ύπαρξης οποιασδήποτε μορφής συστημικού ή θεσμικού ρατσισμού, υποστηρίζοντας ότι το κίνημα Black Lives Matter συνδέεται με το Αντίφα ως βίαιες ακροαριστερές αντιδράσεις που υποστηρίζουν το Δημοκρατικό κόμμα. Η ρητορική αυτή αποσκοπούσε στην απομάκρυνση των πολιτών από τη Δημοκρατική επιλογή κατηγορώντας την για ενθάρρυνση του χάους και της εσωτερικής τρομοκρατίας.

«Ο Τζο Μπάιντεν λέει ότι το Αντίφα είναι απλώς μια ιδέα. Λοιπόν, οι ιδέες δεν επιτίθενται στους μπάτσους και δεν καίνε κτίρια. Το Αντίφα είναι μια εγχώρια τρομοκρατική οργάνωση.»²⁵

---

²⁵ Donald Trump Duluth, Minnesota Campaign Rally Transcript September 30: Night After First Debate [online]. Διαθέσιμο στο: <https://www.rev.com/blog/transcripts/donald-trump-duluth-minnesota-campaign-rally-transcript-september-30-night-after-first-debate> (Τελευταία Πρόσβαση: 13/12/2021).

Κεφάλαιο 3

Το Black Lives Matter στη Νεοφιλελεύθερη Μεταδημοκρατία

Σε αυτό το σημείο, η ανάλυση του οικονομικού συστήματος του νεοφιλελευθερισμού και του φαινομένου της μεταδημοκρατίας έχει ιδιαίτερη σημασία, διότι θα αποτελέσει το γνωστικό υπόβαθρο για την κατανόηση των εμποδίων που αντιμετώπισε το κίνημα από τη δημιουργία του μέχρι και σήμερα. Στόχος είναι να κατανοηθούν οι δυσκολίες ανάπτυξης ενός κινήματος με την απήχηση του Black Lives Matter στις μεταδημοκρατικές ΗΠΑ, καθώς και να συζητηθούν οι παράγοντες που συνέβαλαν στην ανάδυσή του. Πρέπει να σημειωθεί πως το νεοφιλελεύθερο περιβάλλον και η μεταδημοκρατική περίοδος των ΗΠΑ δεν αποτέλεσαν άμεσα αίτια της δημιουργίας του κινήματος, αλλά αντίθετα είχαν ανασταλτικό ρόλο. Γι' αυτό είναι αρκετά ενδιαφέρον να ερευνηθεί ο λόγος που ένα τόσο αντιθετικό ως προς τη δημιουργία και την επιβίωση συλλογικών δράσεων περιβάλλον λειτούργησε σχεδόν σαν πρόσφορο έδαφος για το Black Lives Matter. Συνεπώς, θα γίνει μια απόπειρα περιγραφής του νεοφιλελεύθερου δόγματος στις ΗΠΑ και μια θεωρητική ανάλυση του μεταδημοκρατικού φαινομένου ώστε να εξεταστεί ο τρόπος με τον οποίο συνδέονται με την ιδιαίτερη ανάδυση του κινήματος.

3.1. Ο Νεοφιλελευθερισμός στις ΗΠΑ

Κατά τη δεκαετία του 1970 παρατηρήθηκε η ανάδυση ενός πολιτικού και οικονομικού μοντέλου εμπνευσμένου από το φιλελεύθερο έργο του Χάγιεκ και αργότερα του Φρίντμαν, ενός συστήματος τελείως αντίθετου από το κείνσιανό που μεσουράνησε μετά την οικονομική κατάρρευση του 1929. Το μοντέλο αυτό βασιζόταν σε αρχές όπως η ατομική ελευθερία, ο ανταγωνισμός, η αποκοπή των αγορών από τον κρατικό έλεγχο και η εξατομίκευση. Αυτές οι αρχές εκκίνησαν από την οικονομική σφαίρα και διαχύθηκαν σε όλες τις εκφάνσεις της κοινωνικής και πολιτικής ζωής, επηρεάζοντας τον τρόπο σκέψης των πολιτών, τον καταμερισμό της εργασίας, την αντιμετώπιση της κοινωνική πρόνοιας κ.α. (Harvey, 2005: 25). Οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής του Ρέγκαν και το Ηνωμένο Βασίλειο της Θάτσερ αποτέλεσαν τα δύο κράτη-πυρήνες που υιοθέτησαν το μοντέλο του νεοφιλελευθερισμού μετά την πειραματική εφαρμογή του στη Χιλή του Πινοσέτ το 1973 (Harvey, 2005: 32-34). Βασικό επιχείρημα του νεοφιλελεύθερου δόγματος είναι πως η

οικονομική ελευθερία και η ελεύθερη αγορά θα επιφέρουν ατομική ελευθερία, η οποία θα οδηγήσει τελικά στην ευημερία των πολιτών.

Η έννοια «ελευθερία» χρησιμοποιήθηκε εργαλειακά από τον νεοφιλελευθερισμό με σκοπό την ομαλή διείσδυσή του στις πεποιθήσεις και τις αξίες των πολιτών (Harvey, 2005: 29-30). Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η ιδιαίτερη σχέση της ελευθερίας με τις ΗΠΑ. Η έννοια της ελευθερίας στην Αμερική ήταν ανέκαθεν αναγκαία προϋπόθεση για την κατασκευή της ταυτότητάς της ως «γη των ελεύθερων και πατρίδα των γενναίων» (land of the free and home of the brave). Ειδικά μετά την 11η Σεπτεμβρίου 2001, η ρητορική ελευθερίας και ασφάλειας καταλάμβανε σχεδόν όλο το περιεχόμενο των δηλώσεων του τότε Προέδρου της Αμερικής, Τζορτζ Μπους. Αυτή η άρρηκτη σχέση της ελευθερίας με την ταυτότητα του Αμερικανού πολίτη διευκόλυνε τη διάχυση των νεοφιλελεύθερων αξιών και την εσωτερικεύσή τους οδηγώντας στην κανονικοποίηση τους. Επιπλέον, αργότερα ο Πρόεδρος Τραμπ χρησιμοποίησε την έννοια της ελευθερίας με τέτοιο τρόπο, ώστε να κατηγορήσει το Black Lives Matter για απειλή της ελευθερίας και της ασφάλειας της αμερικανικής κοινωνίας.

Η ρητορική ελευθερίας και ο αυταρχισμός του Τραμπ κατά του Black Lives Matter: μπορούν να συνοψιστούν στην παρακάτω δήλωσή του:

«Αυτή η επίθεση στην ελευθερία μας, την υπέροχη ελευθερία μας, πρέπει να σταματήσει και θα σταματήσει πολύ γρήγορα. Θα εκθέσουμε αυτό το επικίνδυνο κίνημα, θα προστατεύσουμε τα παιδιά του έθνους μας από αυτή τη ριζοσπαστική επίθεση και θα διατηρήσουμε τον αγαπημένο μας αμερικανικό τρόπο ζωής. Στα σχολεία μας, στις δημοσιογραφικές μας αίθουσες, ακόμη και στις αίθουσες συσκέψεων των εταιρειών μας, υπάρχει ένας νέος ακροαριστερός φασισμός που απαιτεί απόλυτη πίστη. Εάν δεν μιλάτε τη γλώσσα του, δεν κάνετε τις τελετουργίες του, δεν απαγγέλλετε τα μάντρα του και δεν ακολουθείτε τις εντολές του, τότε θα λογοκριθείτε, θα εξοριστείτε, θα μπειτε στη μαύρη λίστα, θα εκδιωχθείτε και θα τιμωρηθείτε. Δεν πρόκειται να συμβεί σε εμάς.»²⁶

Το ανωτέρω απόσπασμα αποτελεί κομμάτι από τη συνέντευξη Τύπου του Προέδρου την 4η Ιουλίου 2020, δύο μήνες μετά τη δολοφονία του Τζορτζ Φλόυντ και ενώ οι διαδηλώσεις, οι διαμαρτυρίες και οι πορείες συνεχίζονταν σχεδόν σε όλες τις πολιτείες, υπογραμμίζοντας τον διαχωρισμό ανάμεσα στο «εμείς» της συντηρητικής ταυτότητας του παραδοσιακού Αμερικανού που προωθεί ο Τραμπ και στους «αριστερούς φασίστες» που αποσκοπούν στην

---

²⁶ Donald Trump Mount Rushmore Speech Transcript at 4th of July Event [online]. Διαθέσιμο στο: <https://www.rev.com/blog/transcripts/donald-trump-speech-transcript-at-mount-rushmore-4th-of-july-event> (Τελευταία Πρόσβαση 12/12/2021).

καταστροφή της Αμερικής. Με αυτό τον τρόπο δημιουργείται μια ανταγωνιστική σχέση με έναν ξεκάθαρο εχθρό που πρέπει να κατασταλεί και όχι μια υγιής πολιτική διένεξη ανάμεσα σε δύο αντιπάλους (Mouffe, 2016). Σε όλο το απόσπασμα διαχέεται η θυματοποίηση των υποστηρικτών του Τραμπ και του «απλού, παραδοσιακού Αμερικανού», καλώντας σε συσπείρωση για την προστασία του αμερικανικού τρόπου ζωής. Ο συγκεκριμένος τρόπος ζωής αποτελείται από την κυριαρχία του ρατσιστικού λόγου και της λευκής ανωτερότητας, φαινόμενα που κατά τον Τραμπ καταπνίγονται λανθασμένα από τα αριστερά κινήματα, και ειδικά από το Black Lives Matter. Μέσα από τον προεδρικό λόγο διαστρεβλώνονται τα αίτια διαμαρτυρίας του κινήματος, μετατρέποντας τα αιτήματα για δικαιοσύνη, κατάργηση της αστυνομικής βίας και του συστημικού ρατσισμού σε απειλή καταστροφής της Αμερικής και της ατομικής ελευθερίας. Ο λόγος του Τραμπ είναι φανερά εμποτισμένος με λαϊκιστικά χαρακτηριστικά, με αποτέλεσμα η αρχή της θητείας του να επισφραγίσει την άνοδο του ακροδεξιού λαϊκισμού.

Ένα ακόμη ελαφρυντικό για τις ταξικές ανισότητες της Αμερικανικής κοινωνίας είναι η ατομική ελευθερία που οδηγεί στην ατομική ευθύνη. Σύμφωνα με τη νεοφιλελεύθερη θεωρία, οι ανισότητες αποτελούν θεμελιώδες στοιχείο της διαδικασίας νεοφιλελευθεροποίησης (Harvey, 2005: 41-42). Μάλιστα, ο ίδιος ο Hayek δεν πίστευε σε μια φυσική ισότητα των ανθρώπων ενώ προμήνυε την καταστροφή της ελευθερίας αν όλοι οι άνθρωποι ορίζονταν ως φύσει ίσοι (Hayek, 2016: 77). Βασιζόμενος σε αυτή την άποψη, τάχθηκε κατά των «καταναγκαστικών» κρατικών πολιτικών ισότητας και συγκεκριμένα κατά της ισότητας των ευκαιριών, καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι η υπεράσπιση των ανισοτήτων –ειδικά των οικονομικών– αποτελεί προϋπόθεση για την πρόοδο και την ομαλή λειτουργία της κοινωνίας. Εφόσον οι κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες κανονικοποιούνται στο νεοφιλελεύθερο κράτος, η «κουλτούρα της φτώχειας» βρίσκει χώρο να επανέλθει ως λογική εξήγηση των ανισοτήτων ανάμεσα στους μαύρους πολίτες και τους λευκούς. Βάσει αυτής της συλλογιστικής, η ατομική ευθύνη που έχει ο κάθε πολίτης ως αποτέλεσμα της ατομικής του ελευθερίας δύναται να συγκαλύψει τις συστημικές ανισότητες και το θεσμικό ρατσισμό. Ο ίδιος ο πολίτης έχει οπλιστεί με τα απαραίτητα εργαλεία ώστε να αποφύγει την φτώχεια άρα η αποτυχία του αποδίδεται στην έλλειψη προσπάθειας από μέρους του.

Η επιρροή των ανωτέρω νεοφιλελεύθερων στοιχείων στις κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες εντοπίζεται και στη διαδικασία κανονικοποίησής τους. Με την παρακμή του κείνσιανού μοντέλου οι ωφελούμενοι από την κρατική πρόνοια στιγματίζονται ως άεργοι και

ως εκμεταλλευτές του συστήματος. Ιδιαίτερα στην Αμερική, οι μαύροι πολίτες και οι μετανάστες είναι πιθανότερο να βρίσκονται στα όρια της φτώχειας ή κάτω από αυτά, γεγονός που αυτόματα κατασκευάζει μια ταυτότητα παρασιτικής ομάδας, που εκμεταλλεύεται το κράτος. Στο νεοφιλελεύθερο μοντέλο η οικονομική υποστήριξη αντιμετωπίζεται ως αδυναμία και αδικία για αυτούς που με την ατομική και οικονομική τους ελευθερία έχουν επιτύχει την ευημερία, παραβλέποντας τους ποικίλους παράγοντες που επηρεάζουν την εκάστοτε περίπτωση. Η ρατσιστική αυτή ρητορική αποκτά δυναμική όταν γίνεται κυρίαρχη και μεταδίδεται από τον αρχηγό της χώρας, τον Πρόεδρο:

«Έχουμε εξαντλημένο στρατό. Πρέπει να βοηθηθεί, πρέπει να διορθωθεί. Έχουμε τους καλύτερους ανθρώπους της Γης στον στρατό μας. Δεν φροντίζουμε τους βετεράνους μας. Φροντίζουμε τους λαθρομετανάστες, τους ανθρώπους που έρχονται παράνομα στη χώρα, καλύτερα από τους βετεράνους μας. Αυτό δεν μπορεί να συμβαίνει.»²⁷

Στη ρητορική του Τραμπ κατασκευάζεται ένα αφήγημα όπου η χρηματοδότηση και η οικονομική υποστήριξη προσφύγων, μεταναστών και φτωχών πολιτών υπονομεύει την οικονομική υποστήριξη των βετεράνων του πολέμου. Στην πραγματικότητα, η πρόνοια των βετεράνων επηρεάζεται πολύ περισσότερο από τη στρατικοποίηση της αστυνομίας και το πολεμικό εμπόριο (βλ. Κεφάλαιο 1.3) απ' ό,τι από την κοινωνική υποστήριξη των κατώτερων κοινωνικών τάξεων των ΗΠΑ. Η δημιουργία ενός πλασματικού διλήμματος μεταξύ της υποστήριξης προσφύγων/μεταναστών και βετεράνων οξύνει τη ρατσιστική αντιμετώπιση των πρώτων ως υπαίτιων για τις λιγότερες θέσεις απασχόλησης και την οικονομική ύφεση. Το Black Lives Matter δεν αγνόησε το ζήτημα των ευτελών κοινωνικών υπηρεσιών και των συνεπειών που έχουν πάνω σε μεγάλο μέρος των μαύρων Αμερικανών. Σε ποικίλες πορείες του κινήματος υπήρχαν πανό και πλακάτ που έθιγαν το ζήτημα της υπονόμευσης της πρόνοιας. Για τους ακτιβιστές υπάρχει μια άρρηκτη σύνδεση μεταξύ της κατακερματισμένης κρατικής υποστήριξης και της στοχοποίησης των μαύρων κοινοτήτων, ιδιαίτερα όταν χορηγούνται υπέρογκα ποσά για την αστυνόμευση τους και όχι για την ευημερία τους. Ως εκ τούτου, παρατηρείται ότι η τάση επιτήρησης και ελέγχου του πληθυσμού με κατασταλτικές πρακτικές βρίσκεται σε προτεραιότητα έναντι της εφαρμογής πολιτικών που θα αντιμετώπιζαν την κανονικότητα της οικονομικής και κοινωνικής εξαθλίωσης ενός μεγάλου

---

²⁷ Donald Trump vs. Hillary Clinton 3rd Presidential Debate Transcript 2016 [online]. Διαθέσιμο στο: <https://www.rev.com/blog/transcripts/donald-trump-vs-hillary-clinton-3rd-presidential-debate-transcript-2016> (Τελευταία Πρόσβαση: 12/12/2021).

μέρους των μαύρων πολιτών. Αυτή η υπονόμηση του πληθυσμού διαιωνίζει την επισφάλεια της μαύρης ζωής και διευκολύνει τη ρατσιστική ρητορική των αναλώσιμων σωμάτων.

Επιπλέον, η εμπορευματοποίηση/ιδιωτικοποίηση υπηρεσιών απαραίτητων για την ευζωία ενός τμήματος της αμερικανικής κοινωνίας περιστέλλει τα πολιτικά δικαιώματα των ωφελούμενων, διότι αναπόφευκτα συγκρούεται ο εξισωτικός πυλώνας της δημοκρατίας με τις απαραίτητες ανισότητες που απαιτεί ένα καπιταλιστικό σύστημα (Crouch, 2006: 148). Ο ανταγωνισμός που διαχέεται στις ιδιωτικοποιημένες κοινωνικές υπηρεσίες δεν σημαίνει απαραίτητα ότι αυτές εξελίσσονται προς το καλύτερο, αλλά σίγουρα συνεπάγεται τον αποκλεισμό άπορων κοινοτήτων από το αναπαλλοτρίωτο δικαίωμά τους στην πρόσβαση στις υπηρεσίες. Η διαστρέβλωση της ποιότητας του αγαθού είναι ένα σημαντικό ρίσκο που προκύπτει από την εμπορευματοποίησή του, όπως ακριβώς και η διαδικασία «καταλοιοποίησης», κατά την οποία οι κοινωνικές υπηρεσίες, όπως η εκπαίδευση, η υγεία και η οικονομική υποστήριξη, ιδιωτικοποιούνται αφήνοντας στον κρατικό τομέα κατάλοιπα αυτών των υπηρεσιών. Ως αποτέλεσμα, οι εναπομείνουσες υπηρεσίες χρησιμοποιούνται από τους πολίτες που δεν έχουν την ικανότητα να ανταπεξέλθουν στις τιμές των επιχειρήσεων. Ουσιαστικά, το κομμάτι της κοινωνίας που έχει περισσότερο ανάγκη την κρατική υποστήριξη λαμβάνει τα κατάλοιπα των ιδιωτικοποιημένων υπηρεσιών (Crouch, 2006: 151, 160-161). Προκύπτει λοιπόν το συμπέρασμα ότι το δημοκρατικό δικαίωμα σε αυτές τις υπηρεσίες συγκρούεται με την αέναη νεοφιλελευθεροποίηση του Αμερικανικού κράτους και περιορίζεται.

Το Black Lives Matter αναγνώρισε την άρρηκτη σύνδεση των ιδιωτικοποιημένων υπηρεσιών με την απαξίωση των αναγκών των μαύρων πολιτών. Για παράδειγμα, στην Εικόνα 6 απεικονίζεται ένα μέλος του κινήματος κατά τη διάρκεια μιας πορείας που κρατά ένα πλακάτ με τα λόγια «Χρηματοδοτήστε τις υπηρεσίες, όχι την αστυνομία», δηλώνοντας την άμεση σύνδεση ανάμεσα στην τάση καταστολής και αστυνόμησης των μαύρων κοινοτήτων (π.χ. Γκέτο Χάρλεμ) και στην υποβάθμιση των κοινωνικών υπηρεσιών, οι οποίες υπό κανονικές συνθήκες θα μπορούσαν να συμβάλουν στην δυνατότητα να ξεφύγουν τα άτομα από το στερεότυπο του «φτωχού μαύρου δυνάμει εγκληματία». Τονίζεται λοιπόν για ακόμη μια φορά ότι οι μαύρες ζωές δεν μετράνε αρκετά, εδραιώνοντας έτσι την ρατσιστική αντιμετώπισή τους από το κράτος, είτε αυτό έχει σχέση με τον κατασταλτικό τομέα του είτε με τον τομέα των κοινωνικών υπηρεσιών.

Εικόνα 6: Πλακάτ σε διαδήλωση που αναγράφει «Χρηματοδοτήστε τις Υπηρεσίες, όχι την αστυνομία»²⁸

Ως προς το ζήτημα της επιρροής του νεοφιλελευθερισμού στον τομέα της πολιτικής συμμετοχής, αξίζει να παρουσιαστούν κάποια στοιχεία που θα εξηγήσουν επαρκώς το πέρασμα στο μεταδημοκρατικό τοπίο, ώστε να κατανοηθεί και η συμβολή του κινήματος Black Lives Matter στην αναζωογόνηση της ενεργού πολιτικής συμμετοχής. Η διάχυση του νεοφιλελεύθερου λόγου και των αξιών του στην πολιτική σφαίρα οδήγησε σε μια έντονη ατμόσφαιρα απάθειας των ψηφοφόρων, οδηγώντας τελικά τη δημοκρατία των ΗΠΑ σε κρίση. Εντός ενός νεοφιλελεύθερου κράτους που προνοεί για τα συμφέροντα των επιχειρήσεων και της αγοράς σε βάρος των πολιτών η καταναλωτική εξατομίκευση τους είναι αναπόφευκτη. Ταυτόχρονα, αυτή η κρατική συμπεριφορά έχει κανονικοποιηθεί σε τόσο μεγάλο βαθμό ώστε η δυσaráεσκεια προς την πολιτική και τα κόμματα είναι δεδομένη. Ως εκ τούτου, η πολιτική δράση και η ενεργή συμμετοχή των πολιτών μετατρέπεται σε παθητική στάση και αδρανοποίηση, διότι θεωρείται ότι το παρόν σύστημα δεν δύναται να καταπολεμηθεί, οδηγώντας σε μια γενική συναίνεση με τις νεοφιλελεύθερες πολιτικές (Crouch, 2006: 8-10). Συγκεκριμένα, από την εποχή της θητείας του Ρέγκαν, η έννοια της δημοκρατίας συρρικνώθηκε τόσο για τους πολίτες ανάγοντας την πολιτική τους συμμετοχή στο δικαίωμα ψήφου στις εκλογές (Crouch, 2006: 67). Ως αποτέλεσμα, έχοντας αποκτήσει τη

²⁸ Black Lives Matter (2020) [Twitter] 30 Μαΐου. Διαθέσιμο στο: <https://twitter.com/Blklivesmatter/status/1398771350290976770> (Τελευταία Πρόσβαση: 13/12/2021).

συναίνεση των πολιτών η κυβέρνηση είχε το ελεύθερο να εξασκεί τις νεοφιλελεύθερες πολιτικές της.

Η δημοκρατική κρίση που ακολούθησε δεν εκδηλώθηκε μόνο ως περιορισμός της πολιτικής συμμετοχής των πολιτών. Η ανάδυση του νεοφιλελευθερισμού κατά την περίοδο Ρέγκαν σε συνδυασμό με τις δύο πετρελαϊκές κρίσεις της προηγούμενης δεκαετίας μετασχημάτισαν για πάντα την οικονομική, κοινωνική και πολιτική σφαίρα οδηγώντας σε μια συναινετική απόσυρση των κεϋνσιανών πολιτικών. Παράλληλα, ο κόσμος άρχισε σταδιακά να μετατρέπεται σε μια παγκόσμια αγορά, επιφέροντας μια γενική απορρύθμιση. Οι νέες τεχνολογίες συνέβαλαν στη συρρίκνωση της εργατικής τάξης, κάτι που είχε αντίκτυπο στην πολιτική σφαίρα και επιδείνωσε την ήδη μειωμένη συμμετοχή στα κοινά. Το αποτέλεσμα όλων αυτών ήταν μια δημοκρατική κρίση που εκδηλώθηκε ως μαζική αδρανοποίηση της άσκησης των πολιτικών δικαιωμάτων και ως άκρατη μεγέθυνση των επιχειρήσεων και της αγοράς (Crouch, 2006: 7-9).

3.2. Το φαινόμενο της Μεταδημοκρατίας στις ΗΠΑ

Σε συνέχεια της δημοκρατικής κρίσης που αναφέρθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο ακολουθεί μια περιγραφή της μεταδημοκρατίας η οποία εστιάζει στα στοιχεία που την καθιστούν αντίξοο πεδίο ανάπτυξης του Black Lives Matter. Η παρουσίαση της μεταδημοκρατικής θεωρίας θα βοηθήσει ακόμη να αναδειχθούν η βαρύτητα που είχε η πολιτικοποίηση του κινήματος μετά τις εκλογές του 2016 καθώς και η επιρροή της πολιτικοποίησης αυτής στην παρηκμασμένη δημοκρατία των ΗΠΑ.

Προς το τέλος του 20ου αιώνα παρατηρήθηκε στις ΗΠΑ μια στροφή προς τη μεταδημοκρατία, η οποία εξακολουθεί να υφίσταται μέχρι σήμερα. Η έννοια της μεταδημοκρατίας δεν πρέπει να ερμηνευθεί ως μια στροφή μακριά από τη δημοκρατία αλλά ως μια κυρίαρχη τάση εξέλιξής της (Crouch, 2006: 6). Το φαινόμενο αλλοίωσης της δημοκρατίας δεν εντοπίζεται απαραίτητα σε όλα τα κράτη και δεν έχει ντετερμινιστικό χαρακτήρα. Συγκεκριμένα, στην περίπτωση των ΗΠΑ η μεταδημοκρατική στροφή ήρθε ως άμεσο αποτέλεσμα των νεοφιλελεύθερων πολιτικών πρακτικών, της παθητικότητας των πολιτών, της παρακμής της βιομηχανικής τάξης και της απόλυτης κυριαρχίας των αγορών στην πολιτική μέσω των λόμπι και της χρηματοδότησης εκλογικών εκστρατειών (Crouch, 2006: 80-81, 83-84, 139-140).

Η χρήση του προθέματος μετά- στον όρο μεταδημοκρατία δεν αφορά σε μια περίοδο έξω από το δημοκρατικό πολίτευμα, όπως αυτό αναγνωρίζεται σήμερα, αλλά έχει διαφορετική ερμηνεία. Κατά τον Κράουτς, η μεταδημοκρατική περίοδος αναφέρεται σε μια κατάσταση όπου κάποια δημοκρατικά στοιχεία και θεσμοί, όπως οι εκλογές, η κυβέρνηση και τα συνταγματικά δικαιώματα, συνεχίζουν να υπάρχουν, ενώ ταυτόχρονα κάποια άλλα στοιχεία βρίσκονται σε ύφεση. Συγκεκριμένα, παρατηρείται μια παραβολική επιστροφή²⁹ σε προδημοκρατικά στοιχεία, όπως μια τάση ανελευθερίας και άκρατης ανισότητας. Επιπλέον, η κυριαρχία των αγορών και του καπιταλισμού προσιδιάζουν απειλητικά στην ηγεμονική εξουσία προδημοκρατικών περιόδων, όπου προνομιούχοι διαχειρίζονταν την πολιτική εξουσία. Στη μεταδημοκρατική περίοδο η πολιτική αδράνεια και η ψηφοθηρία εντείνονται μέσω της χειραγώγησης των ΜΜΕ οδηγώντας σε μεγαλύτερα επίπεδα δυσπιστίας προς τον κομματικό θεσμό. Ακόμη και αν οι τεχνικές αυτές είναι αντιδημοκρατικές, εντούτοις απορρέουν από την προσπάθεια των πολιτικών να γίνουν αρεστοί, κάτι που απαντά στη δημοκρατική διαδικασία των εκλογών (Crouch, 2006: 7, 79-80).

Η έννοια της μεταδημοκρατίας έχει βρεθεί αντιμετώπη με κριτικές, αλλά και διαφορετικές ερμηνείες από τη βασική του Κράουτς. Αρχικά, η κριτική πως το δημοκρατικό πολίτευμα αντιμετωπίζεται από τους μελετητές της μεταδημοκρατίας ως ίδιο σε κάθε περίπτωση (Bluhdorn & Butzlaff, 2020: 372) δεν αφορά την παρούσα έρευνα διότι η μεταδημοκρατική θεωρία εφαρμόζεται μόνο στη φιλελεύθερη δημοκρατία των ΗΠΑ και δεν υπονοείται ότι πρόκειται για καθολικό φαινόμενο. Κριτική ασκήθηκε ακόμη ως προς την αντιμετώπιση της εξέλιξης της δημοκρατίας ως γραμμικής και μη αναστρέψιμης μετά την υιοθέτηση μεταδημοκρατικών στοιχείων (Bluhdorn & Butzlaff, 2020: 372). Ως προς αυτό το ζήτημα η συγκεκριμένη έρευνα συμφωνεί με την κριτική των μελετητών καθώς αποβλέπει στο να αποδείξει ότι μέσα από τη συλλογική δράση και κινητοποίηση, η επιστροφή μιας λειτουργικής, υγιούς δημοκρατίας δεν αποτελεί όνειρο. Αυτό συνδέεται με την ένσταση περί εξιδανίκευσης μιας μορφής δημοκρατίας από τους μεταδημοκρατικούς θεωρητικούς (Bluhdorn & Butzlaff, 2020: 372). Σε καμία περίπτωση δεν υπονοείται ότι η φιλελεύθερη δημοκρατία των ΗΠΑ αποτέλεσε ουτοπία για τους Αμερικανούς πολίτες. Αντίθετα, είναι

---

²⁹ Με τον όρο «παραβολική επιστροφή» ο Κράουτς προσπαθεί να περιγράψει μια παλινδρομική τάση της σύγχρονης δημοκρατίας σε προδημοκρατικά στοιχεία δίνοντας ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα: αν περάσουμε μια παραβολική καμπύλη με το στυλό, αυτό θα περάσει από δύο συντεταγμένες, τις οποίες θα αγγίζει ταυτόχρονα (Crouch, 2006: 59-60).

κοινή παραδοχή ότι στην ιστορία των ΗΠΑ ανέκαθεν παρατηρούνταν μια θανατοπολιτική³⁰, προσανατολισμένη προς τον μαύρο πληθυσμό, ακόμα και όταν οι δημοκρατικές αξίες μεσουρανούσαν στον πολιτικό λόγο. Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να σκιαγραφηθεί ο τρόπος με τον οποίο το μεγαλύτερο κίνημα του 21^{ου} αιώνα κατάφερε να ανθίσει και να εξελιχθεί σε πανεθνικό και αργότερα παγκόσμιο φαινόμενο, καθώς και να αναλυθεί ο τρόπος πολιτικοποίησης του κινήματος, στοιχεία που είναι τελείως αντίθετα με τις προδιαγραφές του μεταδημοκρατικού μορφώματος. Έτσι, καταρρίπτεται και το τέταρτο ζήτημα που τίγουν οι Bluhdorn και Butzlaff (2020: 373), στο οποίο η μεταδημοκρατία φαίνεται να περιορίζει την πολιτική συμμετοχή και να χαρακτηρίζεται από πεσιμισμό.

Με αφορμή την παραπάνω κριτική στη θεωρία της μεταδημοκρατίας, αξίζει να παρουσιαστεί συμπληρωματικά και η θεωρία του Ρανσιέρ για μια πιο ολοκληρωμένη κατανόηση του φαινομένου. Κατά τον Ρανσιέρ, η μεταδημοκρατική περίοδος δεν περιορίζεται στις συνέπειες του νεοφιλελευθερισμού και της παγκόσμιας αγοράς, αλλά χαρακτηρίζεται από το τέλος της υπόσχεσης και το τέλος του διαχωρισμού. Το τέλος της υπόσχεσης αναφέρεται στην παρακμή της απήχησης των πολιτικών υποσχέσεων ενώ το τέλος του διαχωρισμού περιγράφει την ανάδυση μιας συναίνεσης, με την έννοια ενός πολιτικού χώρου ο οποίος απαντά στις απολιτικές ανάγκες της παραγωγής. Αυτά τα δύο δεν αλληλεπιδρούν και οδηγούν στη γιορτή του νέου χρόνου και τη γιορτή της νέας συναίνεσης αντίστοιχα (Ranciere, 1995: 6-7). Η χρήση του όρου «γιορτή» προσδίδει μια πιο αισιόδοξη χροιά στην είσοδο στην μεταπολιτική περίοδο από αυτή του Κράουτς, ενώ ταυτόχρονα απορρίπτει οποιαδήποτε ιδεαλιστική μορφή δημοκρατίας. Συνεπώς η μεταδημοκρατία αποτελεί για τον Ρανσιέρ μια συναινετική πρακτική εξάλειψης των μορφών δημοκρατικής δράσης, πρόκειται δηλαδή για έναν τρόπο διακυβέρνησης που έχει εξελιχθεί πέρα από τις ριζοσπαστικές συγκρούσεις και εστιάζει πλέον στην αλληλεπίδραση των κρατικών μηχανισμών με τα κοινωνικά συμφέροντα (Ranciere, 1998: 101-102), χαρακτηριστικό που είναι αρκετά κοντά στη θεωρία της Μουφ για την ορθολογική συναίνεση της μεταπολιτικής περιόδου (βλ. Κεφάλαιο 3.3.3).

---

³⁰ Η θανατοπολιτική αποτελεί μια μορφή της βιοπολιτικής εξουσίας, με την οποία αυτή συνυπάρχει στο νεωτερικό κράτος. Όταν παρατηρείται μια μετατόπιση από την εξουσία πάνω στη ζωή στην εξουσία πάνω στο θάνατο, τότε αναδύεται η θανατοπολιτική έκφανση της κυρίαρχης εξουσίας (Agamben, 2018: 194). Στην περίπτωση των ΗΠΑ, ο μαύρος πληθυσμός ανέκαθεν υπόκειντο σε θανατοπολιτικές πρακτικές, όπως λιντσάρισμα, ευνουχισμό κ.α.

3.3. Η περίπτωση του Black Lives Matter στη Μεταδημοκρατία

Εξετάζοντας τη μεταδημοκρατική θεωρία γίνεται ξεκάθαρο ότι η ατμόσφαιρα που επικρατεί στις ΗΠΑ είναι δυσμενής και δυσκολεύει τη συλλογική δράση και την ενεργοποίηση των πολιτών. Αυτό δεν σημαίνει πως τις καθιστά αδύνατες, καθώς τα δημοκρατικά στοιχεία δεν χάνονται εντελώς, αλλά ότι η ανάδυση μιας κινηματικής δράσης έχει να αντιμετωπίσει ποικίλα εμπόδια. Ο άκρατος ανταγωνισμός που απορρέει από τις νεοφιλελεύθερες πολιτικές έχει εμποτίσει την κοινωνική ζωή και προβάλλει την όψη της κοινωνίας ως ζούγκλας. Το κάθε υποκείμενο καλείται να χρησιμοποιήσει τους πόρους του για να καλύψει τις ανάγκες του εν μέσω ενός σκληρού νεοφιλελεύθερου περιβάλλοντος που το τοποθετεί απέναντι στον συνάνθρωπό του. Σύμφωνα με αυτή τη λογική η ιδέα της συλλογικής κινητοποίησης για έναν κοινό σκοπό χάνει την δυναμική της. Συμμέτοχος σε αυτό το φαινόμενο είναι ο ατομικισμός που εντοπίζεται σε όλες τις πτυχές της κοινωνικής ζωής και της καθημερινότητας. Ο ίδιος ο Κράουτς υποστήριξε ότι για την αντιμετώπιση της παρούσας κατάστασης είναι απαραίτητο να περιοριστεί η αξία του (Crouch, 2014: 252). Ο άκρατος ατομικισμός ωθεί τα υποκείμενα σε μια κατάσταση απο-ανθρωποποίησης, εκτοπίζοντάς τα από τη σφαίρα του κοινωνικού με την έννοια πως χάνεται η αίσθηση του συλλογικού. Ως εκ τούτου, αποδυναμώνεται η ιδέα της κοινωνικής αλλαγής μέσω της συλλογικής δράσης και τα κοινωνικά υποκείμενα απομονώνονται μέσα σε μια κανονικότητα εξατομίκευσης.

Ο ανταγωνισμός και ο ατομικισμός είναι εγγενή χαρακτηριστικά του νεοφιλελεύθερου δόγματος στις ΗΠΑ που όπως αναφέρθηκε παραπάνω αλλοιώνουν την πολιτική συμμετοχή. Επιπλέον, όταν το ίδιο το νεοφιλελεύθερο οικονομικό μοντέλο διείσδυσε στην πολιτική σφαίρα, διαστρέβλωσε σε μεγάλο βαθμό τους τρόπους διακυβέρνησης αλλά και την ίδια την πολιτική. Η δυσπιστία του κοινού προς τα υποψήφια κόμματα συνδέθηκε με την αυξανόμενη απάθεια προς την πολιτική σκηνή οδηγώντας σε ένα αδιέξοδο. Την ίδια στιγμή ένα από τα μεγαλύτερα και σημαντικότερα κινήματα των τελευταίων 50 χρόνων εμφανίζεται σε μια χώρα που διακατέχεται από μια συνεχή διάχυση τεχνικών ελέγχου, ρύθμισης και επιτήρησης του πληθυσμού. Στα κεφάλαια που θα ακολουθήσουν θα παρουσιαστούν κάποιοι από τους σημαντικότερους παράγοντες που συνέβαλαν στην άνθιση του Black Lives Matter υπό αυτές τις συνθήκες.

3.3.1. Η συμβολή του διαδικτύου στην ανάπτυξη του Black Lives Matter κατά τη Μεταδημοκρατία

Ένας παράγοντας που συνέβαλε καταλυτικά στην προσπάθεια συσπείρωσης και οργάνωσης του κινήματος και των δράσεων του είναι το διαδίκτυο. Συγκεκριμένα, η πλατφόρμα του Twitter ήταν καθοριστική για την εξάπλωση του μηνύματος του κινήματος ανεβάζοντας τη δημοτικότητα του προφίλ του μέσα από την ετικέτα #BlackLivesMatter. Έτσι, επιτεύχθηκε η γρήγορη και αποτελεσματική ενημέρωση και οργάνωση των μελών. Το Twitter εξακολουθεί να είναι το βασικότερο εργαλείο του κινήματος διότι η συμμετοχή του μαύρου πληθυσμού των ΗΠΑ στη συγκεκριμένη πλατφόρμα είναι ιδιαίτερα αυξημένη, ευνοώντας την ανάπτυξη συζητήσεων για το φυλετικό ζήτημα στις ΗΠΑ (Tillery, 2019: 301-305). Μέσα από την έρευνα του Tillery φαίνεται πως οι κυρίαρχοι τρόποι χρήσης της πλατφόρμας είναι για την ενημέρωση, καθώς και την εκφραστική επικοινωνία με τα μέλη. Η πλειοψηφία των tweets από την 1/12/2015 ως την 30/10/2016 από τα 6 βασικά τμήματα του κινήματος (@Blklivesmatter, @BLMchi (Σικάγο), @BLMNYC, @DMVBlackLives (Ουάσιγκτον), @FergusonAction) είχαν ενημερωτικό και εκφραστικό χαρακτήρα. Δύο παραδείγματα εκφραστικής επικοινωνίας αποτελούν η δημοσίευση του τμήματος @BLMNYC στις 8 Μαρτίου 2016: «*Τι απάτη και ντροπή να μην συντάξουν καν μια κριτική επιτροπή για την δίκη του αστυνομικού της Νέας Υόρκης Χέιστ για τη δολοφονία της #RamarleyGraham*» και η ανάρτηση από το τμήμα @BLMchi στις 14 Σεπτεμβρίου 2016: «*@BLMYouth: Ο πόνος μας είναι δικαιολογημένος*» (Tillery, 2019: 309-310).

Από τα πλαίσια (frames) του κινήματος που αναφέρθηκαν περισσότερο στην πλατφόρμα, τα δημοφιλέστερα ήταν αυτά των ατομικών δικαιωμάτων και της ενημέρωσης των ακόλουθων. Κατατοπιστικό παράδειγμα αποτελεί η καμπάνια #SwipeItForward που ενημέρωνε για το δικαίωμα του πολίτη να προσφερθεί να περάσει την κάρτα του από τον αυτόματο ελεγκτή, ώστε να μπορέσει και άλλο ένα άτομο να επιβιβαστεί στα ΜΜΜ: @BLMNYC: «*#SwipeItForward Γεγονός - Είναι ΠΑΡΑΝΟΜΟ να ζητήσει κάποιος να επιβιβαστεί στο τρένο [με άλλη κάρτα]. Αλλά ΕΣΥ πάντα μπορείς νόμιμα να προσφερθείς να το κάνεις γι' αυτόν*». Τα υπόλοιπα πλαίσια με σειρά δημοτικότητας αναφέρονται σε πολιτισμικά πλαίσια, πλαίσια φύλου, LGBTQI, πλαίσια οικονομικής ανισότητας και τέλος πλαίσια φυλετικής ταυτότητας (Tillery, 2019: 312-314). Το διαδίκτυο αποτέλεσε για το κίνημα ένα μέσο πολιτικής και πολιτισμικής δράσης σε μία μεταδημοκρατική κοινωνία που αποθαρρύνει κάθε είδους συλλογική ενέργεια. Το Black Lives Matter έχει την ιδιότητα ενός δικτύου που κάτω από την ετικέτα του συσπειρώνονται τα περιθωριοποιημένα κοινωνικά υποκείμενα ενώ

ταυτόχρονα μέσω του διαδικτύου έχει συνάψει συμμαχίες πολλών ειδών. Ως εκ τούτου, οι δράσεις του εκτός διαδικτύου παίρνουν μεγαλύτερη έκταση και πλέον έχουν τη δυνατότητα να επηρεάσουν τα κυρίαρχα ΜΜΕ, καθώς και τις πολιτικές συζητήσεις στις ΗΠΑ (Jackson, 2018). Επιπλέον, η αναδύομενη κινηματική δύναμη του Black Lives Matter συγκρούεται με την κυρίαρχη νεοφιλελεύθερη ρητορική περί ξεπερασμένων ριζοσπαστικών πολιτικών και αδυναμίας ανακατασκευής της κοινωνικής εξουσίας σε ένα περιβάλλον καθόλα αφιλόξενο για τέτοιου είδους συλλογική δράση (Jackson, 2018). Αξίζει να σημειωθεί πως ανάμεσα στο σύνολο των δημοσιεύσεων δεν βρέθηκε ούτε ένα που να προωθεί τη βία κατά των αστυνομικών (Tillery, 2019: 315).

Κατά την περίοδο που μελετάται στην έρευνα του Tillery (2019: 316), η έκκληση σε κινητοποιήσεις μέσα από το Twitter αποδεικνύει τη διαδικασία πολιτικοποίησης του κινήματος, η οποία ξεκινά από τις εκλογές του 2016. Συγκεκριμένα, το 88% των κινητοποιήσεων αφορούσαν το πολιτικό σύστημα, προωθώντας την υπογραφή αιτήσεων προς πολιτικά πρόσωπα, την ενθάρρυνση επικοινωνίας με αυτά και φυσικά την έκκληση για συμμετοχή στις εκλογές. Αυτές οι πρακτικές φέρνουν το κίνημα εγγύτερα στην ενεργή πολιτική δράση, φαινόμενο παρηκμασμένο στην καρδιά της αμερικανικής μεταδημοκρατίας. Σε μια περίοδο που η πολιτική απάθεια οδηγούσε όλο και βαθύτερα σε μηχανικές και αυτοματοποιημένες δημοκρατικές διεργασίες, το κίνημα Black Lives Matter εκκίνησε μια συνειδητοποιημένη πολιτική κινητοποίηση με στόχο την καταπολέμηση του συστημικού ρατσισμού και των κρατικών δολοφονιών μαύρων πολιτών (στο επόμενο κεφάλαιο θα αναλυθεί αυτή η διαδικασία πολιτικοποίησης με γνώμονα την άνοδο του Τραμπ ως Προέδρου). Γίνεται λοιπόν εμφανές ότι το κίνημα δεν έχει χάσει κάθε ελπίδα ως προς το πολιτικό σύστημα των ΗΠΑ και η εκφραστική επικοινωνία του μέσω του Twitter διαπλέκεται με τη στρατηγική επικοινωνία δημιουργώντας τις απαραίτητες προϋποθέσεις για ένα επιτυχές κίνημα (Tillery, 2019: 317, 319).

Μια ένσταση στη συμβολή του διαδικτύου για την δημοτικότητα του κινήματος είναι το γεγονός ότι πολλά άλλα κινήματα το έχουν χρησιμοποιήσει χωρίς να επιτύχουν το ίδιο επίπεδο απήχησης. Για παράδειγμα, το κίνημα Occupy δεν κατάφερε να εδραιωθεί και μετά το Δεκέμβριο του 2011 άρχισε να φθίνει υποκύπτοντας στις νεοφιλελεύθερες αρχές της εξατομίκευσης και της καταστολής κάθε κινήματος ως απειλής για το λαό και τη δημοκρατία (Rasmussen, 2020: 40-41). Με αφορμή αυτή την περίπτωση αξίζει να αναλυθούν οι συμπληρωματικοί παράγοντες που οδήγησαν στην απόκτηση από μέρος του Black Lives Matter μιας εξέχουσας θέσης ανάμεσα στα κινήματα του 21^{ου} αιώνα.

3.3.2. Η αναγνώριση της στενής σχέσης καπιταλισμού και μαύρης καταπίεσης ως παράγοντας άνθισης του κινήματος

Ένας δεύτερος παράγοντας που συνέβαλε στην ανάδυση του κινήματος εν μέσω της αμερικανικής νεοφιλελεύθερης μεταδημοκρατίας είναι η αναγνώριση της στενής σχέσης της μαύρης καταπίεσης με τον καπιταλισμό. Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί πως δεν έχει εντοπιστεί μια αιτιώδης σχέση μεταξύ ρατσισμού και καπιταλισμού, αλλά υποστηρίζεται ότι ο ρατσισμός επιτελεί μια συγκεκριμένη λειτουργία για τον καπιταλισμό. Ο θεσμός της δουλείας είχε συσχετίσει ήδη από τη γέννηση των ΗΠΑ τη μαύρη ζωή και την ανθρώπινη υπόστασή της με τα δεσμά του καπιταλισμού. Η ανάγκη για δωρεάν εργατικό δυναμικό σφυρηλάτησε μια εγγενή σχέση υποτέλειας που οι μαύροι πολίτες δεν έχουν καταφέρει να εξαλείψουν μέχρι και σήμερα, καθιστώντας τη ριζοσπαστικοποίηση τους ενάντια στη βία του καπιταλισμού έναν σημαντικό και σταθερό παράγοντα στην πάλη για τις ζωές τους. Ακόμη και στην εποχή του κινήματος των πολιτικών δικαιωμάτων ο Μ. Λ. Κινγκ απέδιδε τις κρίσεις που αντιμετώπιζαν οι ΗΠΑ στο τρίπτυχο του ρατσισμού, του μιλιταρισμού και του καταναλωτισμού³¹, ενώ αμφισβήτησε άμεσα την καπιταλιστική οικονομία υποδεικνύοντας την άμεση σύνδεσή της με τη φτώχεια που βίωναν οι μαύροι πολίτες σε σχέση με τους λευκούς (Taylor, 2017: 272, 276). Επίσης, ο Μάλκολμ Χ είχε σταθεί έντονα στην κριτική του καπιταλισμού αναφέροντας πως «είναι αδύνατο ένας λευκός σήμερα να πιστεύει στον καπιταλισμό και να μην πιστεύει στον ρατσισμό» (Taylor, 2017: 275). Ο ιδρυτής των Μαύρων Πανθήρων είχε σταθεί στην άρρηκτη σχέση καπιταλισμού και ρατσισμού υποστηρίζοντας ότι ο πλούτος της Αμερικής χτίστηκε στις πλάτες των μαύρων δούλων και ότι τα δύο φαινόμενα που πρέπει να καταπολεμηθούν για ένα καλύτερο μέλλον είναι ο καπιταλισμός και ο ρατσισμός (Taylor, 2017: 72). Αυτή η οπτική συνάδει με τη χαμπερμασιανή θεωρία περί νέων κοινωνικών κινήματων, σύμφωνα με την οποία τα κινήματα αναγνωρίζουν τον καπιταλισμό ως κύριο παράγοντα αλλοίωσης του βιόκοσμου προκαλώντας έντονη αμφισβήτηση (Ψημίτης, 2011: 117). Αν και ο καπιταλισμός αντιμετωπίζεται κυρίως ως η αρχή του θεσμικού ρατσισμού στις ΗΠΑ, εντούτοις επηρεάζει πολλές ακόμη κοινωνικές πτυχές του μαύρου πληθυσμού και τις διαφθείρει με χαρακτηριστικά ανταγωνισμού, εργαλειοποιώντας ταυτόχρονα την ύπαρξή τους.

Στις ΗΠΑ η μαυρότητα των πολιτών είναι αυτή που συνήθως καθορίζει την οικονομική τους θέση, εξού και τα στατιστικά που αποδεικνύουν ότι η πλειοψηφία των

---

³¹ Black Lives Matter (2021) [Twitter] 18 Ιανουαρίου. Διαθέσιμο στο: <https://twitter.com/blklivesmatter/status/1351270135110246404?lang=en> (Τελευταία Πρόσβαση: 24/12/2021).

πολιτών που ζουν στα όρια ή κάτω από τα όρια της φτώχειας ήταν και είναι έγχρωμοι (Taylor, 2017: 23, 73). Το καπιταλιστικό σύστημα κατασκευάστηκε με εγγενή ρατσιστικό χαρακτήρα, με αποτέλεσμα να κανονικοποιούνται οι ανισότητες που αποτελούν την ακρογωνιαία λίθο του. Σε αυτό το σημείο προκύπτει και το βασικό επιχείρημα υπέρ της αμφισβήτησης της αχρωματοψίας του νεοφιλελευθερισμού: αν ο νεοφιλελευθερισμός βασίζεται σε αξίες που δεν εμπεριέχουν φυλετικές διακρίσεις, όπως η ατομική ελευθερία, τότε για ποιο λόγο οι μαύρες ζωές στην Αμερική βιάζονται οικονομικά, κοινωνικά και σωματικά σε καθημερινή βάση;

Το κίνημα Black Lives Matter συνεχίζει τη μακρά παράδοση κριτικής στον καπιταλισμό. Ο επίσημος λογαριασμός του κινήματος στο Twitter κάνει ξεκάθαρη τη στάση του: «Ο καπιταλισμός δεν αγαπά τους μαύρους ανθρώπους»³², «Οργανωνόμαστε ενάντια στην αποικιοκρατία, τον καπιταλισμό, τον ιμπεριαλισμό και όλες τις διασταυρώσεις της καταπίεσης»³³. Επιπλέον, το κίνημα συνδέει τον συστημικό ρατσισμό και τις κρατικές δολοφονίες μαύρων με τον «καπιταλισμό της λευκής υπεροχής»³⁴. Ακόμη και η πολιτική της αστυνόμευσης των μαύρων κοινοτήτων μπορεί να συνδεθεί με την οικονομική τους εξάρτηση, καθώς οι συλλήψεις και τα χρηματικά αντίτιμα των προστίμων τους καθλώνουν σε μια ευτελή ζωή, εγκλωβισμένη στη φτώχεια. Αυτή η «διακυβέρνηση μέσω του χρέους» αποτελεί άλλον έναν τρόπο διαχείρισης των μαύρων ζώων, υποδηλώνοντας την ολοκληρωτική ρύθμιση της ζωής τους μέχρι το θάνατο, είτε αυτός είναι φυσικός είτε προκληθεί από την αστυνομία. Επιπλέον, όσον αφορά το φαινόμενο της φυλάκισης βάσει ρατσιστικών στερεοτύπων, η πλειοψηφία των φυλακισμένων στις ΗΠΑ είναι έγχρωμοι πολίτες, οι οποίοι προέρχονται από τα χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα και φυλακίστηκαν για πταίσματα, όπως η καταστροφή ιδιοκτησίας αξίας εκατοντάδων δολαρίων (Waquant, 2009: 63). Η αναγνώριση του εγγενούς ρατσιστικού χαρακτήρα του καπιταλισμού οδήγησε αβίαστα το κίνημα στην αντίσταση απέναντί του. Ως εκ τούτου, σε μια καθόλα ρευστή κοινωνία το Black Lives Matter κατάφερε να προσδιορίσει επιτυχώς τους παράγοντες που συμβάλλουν στην υποδούλωσή των μαύρων πολιτών και να δουλέψει συλλογικά για την αλλαγή του καταπιεστικού καπιταλιστικού συστήματος των ΗΠΑ.

---

³² Black Lives Matter (2021) [Twitter] 2 Δεκεμβρίου. Διαθέσιμο στο: <https://twitter.com/Blklivesmatter/status/1466483563638018049> (Τελευταία Πρόσβαση: 24/12/2021).

³³ Black Lives Matter (2017) [Twitter] 14 Ιουλίου. Διαθέσιμο στο: <https://twitter.com/blklivesmatter/status/885653834856517633> (Τελευταία Πρόσβαση: 24/12/2021).

³⁴ Black Lives Matter (2021) [Twitter] 27 Νοεμβρίου. Διαθέσιμο στο: <https://twitter.com/Blklivesmatter/status/1464663631128264710> (Τελευταία Πρόσβαση: 24/12/2021).

Εικόνα 7: Πλακάτ σε διαδήλωση που αναγράφει «Δεν μπορείς να έχεις καπιταλισμό χωρίς ρατσισμό»³⁵

3.3.3. Η αγωνιστική θεωρία της Μουφ ως ερμηνεία της δράσης του Black Lives Matter

Οι ιδιαίτερες συνθήκες ανάδυσης του κινήματος μέσα σε μια νεοφιλελεύθερη μεταπολιτική θύελλα μπορούν να συνδεθούν με τη θεωρία της Μουφ ως προς τον τρόπο που το Black Lives Matter αντιμετώπισε τα μεταδημοκρατικά συμπτώματα της πολιτικής αδράνειας και αποξένωσης. Για τη Μουφ το σύγχρονο πολιτικό σύστημα έχει οριστεί εσφαλμένα ως μια φυσικοποιημένη σύνδεση μεταξύ φιλελευθερισμού και δημοκρατίας καθώς στην πραγματικότητα αυτά τα δύο εμπεριέχουν αντικρουόμενες αρχές: ο φιλελευθερισμός την ελευθερία και η δημοκρατία την ισότητα. Ως αποτέλεσμα αυτής της ασυμφωνίας, η λαϊκή κυριαρχία –βασικό θεμέλιο της δημοκρατικής παράδοσης– παρακαμάζει οδηγώντας σε ένα δημοκρατικό έλλειμμα μπροστά στην φιλελεύθερη ηγεμονία (Mouffe, 2007: 69-73). Η προτεραιότητα που δίνεται στις ανάγκες του φιλελευθερισμού σε σχέση με τη δημοκρατία είναι εμφανής και έχει οδηγήσει σε μια νωχελική πολιτική συμμετοχή, γεγονός που το Black Lives Matter προσπάθησε να αλλάξει με την απόφαση του να πολιτικοποιηθεί μετά το 2016.

Η σύγχρονη φιλελεύθερη δημοκρατία αντιμετωπίζει λοιπόν ένα σημαντικό δημοκρατικό έλλειμμα, το οποίο συνδέεται άρρηκτα με την κανονικοποίηση του νεοφιλελευθερισμού ως μόνου δυνατού μοντέλου πολιτικής και οικονομικής διαχείρισης. Συνεπώς, υπάρχει μια γενική συναίνεση που εμπεριέχει έναν πολιτικό κυνισμό και μια

---

³⁵ Imara, N. (2020) “The Commodification of Black Death”, The Progressive Magazine. 27 Ιουλίου [online]. Διαθέσιμο στο: <https://progressive.org/latest/commodification-of-black-death-imara-200727/> (Τελευταία Πρόσβαση: 24/12/2021).

πολιτική αδράνεια. Εφόσον η παρούσα κατάσταση είναι η κυρίαρχη και στη ρητορική των πολιτικών παρουσιάζεται ως η μοναδική λύση, τότε οι πολίτες παύουν να ασχολούνται με την πολιτική επικαιρότητα αντιμετωπίζοντάς την ως απλή διαδικασία διαδοχής κυβερνήσεων. Με άλλα λόγια, η λαϊκή κυριαρχία περιορίζεται σε διαδικαστικές πολιτικές πράξεις, γεγονός που αντικρούεται με τα δημοκρατικά ιδεώδη, αλλά ταιριάζει απόλυτα με τα φιλελεύθερα. Η «έλλογη συναίνεση» που δημιουργείται πηγάζει επίσης από τη μετριοπάθεια των πολιτικών αντιπάλων της φιλελεύθερης δημοκρατίας, διότι και οι ίδιοι έχουν αποδεχθεί την ήττα τους από τον κυρίαρχο φιλελεύθερο λόγο και προτείνουν εναλλακτικές εντός του υφιστάμενου συστήματος έχοντας απορρίψει την οποιαδήποτε δυνατότητα ριζικής αλλαγής. Έτσι, η δημιουργία οποιασδήποτε πολιτικής σύγκρουσης είτε θεωρείται πλασματική είτε αποδοκιμάζεται από το ορθολογικό πολιτικό σύστημα. Το δημοκρατικό παράδοξο έγκειται στο γεγονός ότι σε μια φιλελεύθερη δημοκρατία η λαϊκή κυριαρχία περιορίζεται αντί να διαστέλλεται και οι πολιτικές συγκρούσεις οποιασδήποτε μορφής ερμηνεύονται ως απειλή για τη δημοκρατία (Mouffe, 2007: 75-76).

Οι συγκρούσεις εντός μιας δημοκρατίας δεν θα έπρεπε να αντιμετωπίζονται ως απειλές για την κοινωνία και την πολιτική ομαλότητα. Αντίθετα, οι αντιδράσεις είναι αποδείξεις μιας υγιούς δημοκρατίας, την οποία οι πολίτες και οι πολιτικοί αντιπρόσωποι ενδιαφέρονται να διατηρήσουν. Η πραγματική απειλή προς τη δημοκρατία είναι η υπερβολική έμφαση στη συναίνεση, καθώς εξωθεί την κοινωνία σε μια μεταπολιτική κατάσταση. Η Mouffe εξελίσσει αυτή τη συλλογιστική υποστηρίζοντας ένα είδος αγωνισμού, στον οποίο οι συγκρούσεις επί του πολιτικού θα έχουν θετική επιρροή στη δημοκρατία. Σε μια αγωνιστική πλουραλιστική δημοκρατία ο ανταγωνισμός μεταξύ των αντικρουόμενων αντιλήψεων μετατρέπεται σε αγωνισμό, δηλαδή οι υποστηρικτές της εκάστοτε πλευράς δεν θεωρούνται εχθροί αλλά αντίπαλοι (στο πρωτότυπο *adversaries*). Με βάση αυτή τη διάκριση, οι συγκρούσεις των αντιπάλων αναπόφευκτα χαρακτηρίζονται από διαφωνίες, ο στόχος των οποίων όμως είναι ο αμφίδρομος συμβιβασμός σε ένα κοινό πολιτικό πεδίο, ακόμα και αν δεν υπάρχει συμφωνία ως προς τη διαχείριση του. Το πρώτο βήμα προς αυτή την κατεύθυνση είναι η αναγνώριση του δημοκρατικού παράδοξου και η αποδοχή του πολιτικού ανταγωνισμού ως εγγενές στοιχείο της πολιτικής (Mouffe, 2007: 77-86).

Το γεγονός ότι το Black Lives Matter αποτέλεσε ένα σημαντικό πυλώνα πολιτικής σύγκρουσης που αμφισβήτησε την κυριαρχία του μεταπολιτικού φαινομένου μετά από αρκετά χρόνια απάθειας συνιστά τον λόγο που η ανάλυση του είναι τόσο ενδιαφέρουσα. Το

φαινόμενο παθητικότητας στο πολιτικό πεδίο αφορά και τα δύο επικρατέστερα κόμματα της αμερικανικής πολιτικής σκηνής, τους Δημοκράτες και τους Ρεπουμπλικάνους. Ενώ οι βασικές αξίες τους θεωρούνται αντίθετες, εντούτοις στον 21^ο αιώνα οι πολίτες σταδιακά κλίνουν στο συμπέρασμα πως δεν υπάρχει ιδιαίτερη διαφορά μεταξύ τους ως προς τις στρατηγικές διακυβέρνησης. Ακόμη και ένα από τα ιδρυτικά μέλη του Black Lives Matter το 2016 ανέφερε πως «Κανένας υποψήφιος πρόεδρος του 2016 δεν έχει αναπτύξει ένα ολοκληρωμένο και μετασχηματιστικό σχέδιο που να αντιμετωπίζει τις συστημικές και διάχυτες διακρίσεις που επιβάλλονται στους μαύρους σε αυτή τη χώρα»³⁶. Από αυτή τη δήλωση διαφαίνεται η απογοήτευση του μαύρου πληθυσμού ως προς την πραγματική αλλαγή μέσα από την πολιτική συμμετοχή. Ως εκ τούτου, η πολιτική στις ΗΠΑ αντιμετωπιζόταν ως ένα πεδίο αυτόματων αποφάσεων στο οποίο η λαϊκή κυριαρχία είχε περιοριστεί μόνο στην εκλογική διαδικασία. Γι' αυτό τον λόγο παρατηρούνταν στις εκλογές μια νοχελική συμμετοχή –μέχρι τις προεδρικές εκλογές του 2020. Στο επόμενο κεφάλαιο θα αναλυθεί η διαδικασία πολιτικοποίησης του κινήματος Black Lives Matter την περίοδο του Τραμπ.

Ως προς τη συλλογική δράση εντός ενός εχθρικού μεταδημοκρατικού περιβάλλοντος, η δυναμική και η απήγηση του κινήματος αποτελεί ελπίδα για την ανάδυση μιας αγωνιστικής δημοκρατίας στις ΗΠΑ. Την ίδια στιγμή που ο κυρίαρχος πολιτικός λόγος αναφέρεται στο τέλος των συγκρούσεων και στην «ορθολογική συναίνεση» του κέντρου, το Black Lives Matter επιτυγχάνει τη ραγδαία ανάπτυξη της συλλογικής δράσης αναβιώνοντας τις εποχές πριν την πολιτική αδράνεια και το αυτοματοποιημένο σύστημα αποφάσεων. Στην επίσημη ιστοσελίδα του αυτοπαρουσιάζεται ως ένα κίνημα «για την ανοικοδόμηση του κινήματος απελευθέρωσης των μαύρων, το οποίο επιβεβαιώνει τις ζωές όλων των μαύρων ανθρώπων [...] κάνοντας έκκληση για δράση και απάντηση στη βία κατά των μαύρων που επικυρώνεται από το κράτος, καθώς και στον επιθετικό ρατσισμό κατά των μαύρων που διαποτίζει την κοινωνία μας»³⁷. Ο λόγος που η δράση του κινήματος μπορεί να κατηγοριοποιηθεί ως αγωνιστική είναι η φύση των στρατηγικών του. Η οργάνωση και η κινητοποίηση των πολιτών συνδιαλέγεται με τη διάχυση της συζήτησης για τη μαύρη πάλη

---

³⁶ Bhambhani, D (2016). 'The communication goals and strategies of Black Lives Matter', *PR Week*, 10 Φεβρουαρίου [online]. Διαθέσιμο στο: <https://www.prweek.com/article/1383011/communications-goals-strategies-black-lives-matter> (Τελευταία Πρόσβαση: 31/12/2021).

³⁷ Black Lives Matter (2017) The communications goals and strategies of Black Lives Matter, 9 Οκτωβρίου [online]. Διαθέσιμο στο: <https://blacklivesmatter.com/sample-press-release-post-title/> (Τελευταία Πρόσβαση: 31/12/2021).

ώσπου να φτάσει «από το γκέτο στον Λευκό Οίκο»³⁸. Στόχος του κινήματος είναι η ριζική τροποποίηση της Αμερικανικής δημοκρατίας, δηλαδή δεν αποσκοπεί σε σύγκρουση με τον λευκό εχθρό και στη νίκη εναντίον του, αλλά στην αναγνώριση από τον λευκό αντίπαλο (adversary) του συστημικού ρατσισμού και της μαύρης καταπίεσης με σκοπό την κατασκευή μιας υγιούς δημοκρατίας (βλ. Εικόνα 8). Εδώ είναι απαραίτητο να αναφερθεί ότι το κίνημα δεν κυνηγά μια εξιδανικευμένη μορφή δημοκρατίας αλλά μια δημοκρατία που να μην επιτρέπει την κρατική δολοφονία πολιτών βάσει χρώματος. Επιπλέον, οι ίδιες οι πολιτικές συγκρούσεις μεταξύ των μελών του κινήματος και των πολιτικών προσώπων αποδεικνύουν ήδη τον αγωνιστικό χαρακτήρα που κατασκευάζεται σταδιακά.

Στις επόμενες εικόνες γίνεται ξεκάθαρο το αγωνιστικό μήνυμα του κινήματος με την έννοια πως τα αιτήματά τους συμβαδίζουν με μια υγιή πολιτική σύγκρουση μεταξύ αντιπάλων. Στην Εικόνα 8 αναγράφεται με ξεκάθαρο τρόπο το γεγονός ότι το φαινόμενο του ρατσισμού και η κυρίαρχη ρητορική του, και όχι η λευκότητα καθαυτή, αποτελούν τη ρίζα των προβλημάτων του μαύρου πληθυσμού. Συνεπώς, η λευκή υπεροχή πρέπει να καταπολεμηθεί μέσα από παραγωγικές συγκρούσεις και όχι από την αντίστοιχη γενικευμένη στοχοποίηση της λευκότητας. Στην Εικόνα 9 ο ρατσισμός τοποθετείται στη δημόσια σφαίρα ως ζήτημα δημόσιας υγείας σε μια περίοδο που η πανδημία αποτελεί την πρωταρχική παγκόσμια απειλή. Σε αυτό το πλαίσιο ενδεχομένως να γίνεται αναφορά στην επιτακτικότητα της ανάγκης για θέσπιση μέτρων και πολιτικών για την καταπολέμηση του συστημικού ρατσισμού ακριβώς όπως συμβαίνει με την πανδημία του Covid-19. Στην ίδια λογική, ο ρατσισμός κατηγοριοποιείται ως μια μολυσματική ασθένεια που απειλεί ευάλωτες κοινωνικές ομάδες και τις οδηγεί μέχρι και τον θάνατο. Υπό αυτό το πρίσμα, έρχεται στην επιφάνεια η βαρύτητα του φαινομένου του ρατσισμού, το οποίο μπορεί να παραλληλιστεί με τη διάδοση μιας ασθένειας: όπως η ασθένεια μεταδίδεται στον πληθυσμό, αντίστοιχα ο ρατσιστικός λόγος διαδίδεται μέσα στο πλέγμα εξουσίας και καθίσταται κυρίαρχος. Ειδικά όταν η ρατσιστική ρητορική χρησιμοποιείται στον πολιτικό λόγο (βλ. Τραμπ) η κυριαρχία της εδραιώνεται και κανονικοποιείται ευκολότερα. Παράλληλα, παρατηρείται η ευρεία χρήση ιατρικών εννοιών για την εξήγηση κοινωνικών φαινομένων επικυρώνοντας την κυριαρχία της ιατρικής πάνω στο κοινωνικό πεδίο.

---

³⁸ Black Lives Matter (2017) The communications goals and strategies of Black Lives Matter, 9 Οκτωβρίου [online]. Διαθέσιμο στο: <https://blacklivesmatter.com/sample-press-release-post-title/> (Τελευταία Πρόσβαση: 31/12/2021).

Στην Εικόνα 10 το πλακάτ εστιάζει στη δικαιοσύνη, ένα ζήτημα πολύ σημαντικό για το κίνημα αν αναλογιστεί κανείς το γεγονός ότι ένα από τα δημοφιλέστερα συνθήματα του Black Lives Matter είναι το «no justice, no peace» (χωρίς δικαιοσύνη, δεν θα υπάρξει ειρήνη). Με τη χρήση αυτού του συνθήματος, το μήνυμα του κινήματος να μη σταματήσουν οι διαδηλώσεις αν δεν υπάρξει δικαιοσύνη για τα θύματα της αστυνομικής βίας γίνεται ξεκάθαρο. Ταυτόχρονα υπάρχει και μια δεύτερη ερμηνεία, ότι χωρίς δικαιοσύνη δεν γίνεται να υπάρξει ειρήνη στην αμερικανική κοινωνία. Έτσι, στην Εικόνα 10 εκφράζεται η ανάγκη για συλλογική επίγνωση της αδικίας που υφίσταται ο μαύρος πληθυσμός εστιάζοντας στο γεγονός ότι δεν μπορεί να αποδοθεί δικαιοσύνη αν δεν αναγνωριστεί το πρόβλημα από όλους. Το συγκεκριμένο σύνθημα στοχεύει στο κοινωνικό σύνολο που δεν επηρεάζεται από τις ρατσιστικές ανισότητες, δηλαδή στον λευκό προνομιούχο πληθυσμό. Το ίδιο το κίνημα αποτελείται από λευκούς συμμάχους (allies), εκτός από μαύρους ακτιβιστές, οι οποίοι αναγνωρίζουν ότι δεν είναι δυνατό να καταλάβουν πλήρως τις εμπειρίες του μαύρου πληθυσμού, όμως το λιγότερο που μπορούν να κάνουν είναι να σταθούν υπέρ του αγώνα.

Η αλληλεγγύη των συμμάχων του κινήματος απεικονίζεται και στην Εικόνα 11 που μπορεί να ερμηνευθεί ως μια αγωνιστική στιγμή εντός μιας μεταδημοκρατικής κατάστασης. Η πολιτική αδράνεια που συνοδεύει την μεταπολιτική περίοδο φαίνεται να εμφανίζει συμπτώματα παρακμής, διότι το κίνημα πέτυχε την συμμετοχή ατόμων που δεν επηρεάζονται άμεσα από τον κρατικό ρατσισμό σε μια εποχή που ο ατομικισμός και η παθητικότητα βρίσκονται σε ιστορικά ψηλά επίπεδα. Το γεγονός ότι αναδύθηκε μια συλλογική δράση με συμμετέχοντες από διαφορετικά κοινωνικά περιβάλλοντα και με διαφορετικές εμπειρίες σημαίνει πως η δημοκρατία δεν έχει φθαρεί σε σημείο μη επιστροφής. Η δράση του Black Lives Matter αντικατοπτρίζει ψήγματα αγωνισμού τα οποία εκφράζονται μέσα από τη θέλησή του να συγκρουστεί παραγωγικά με το πολιτικό πεδίο των ΗΠΑ με σκοπό την κατάργηση της κρατικής ρατσιστικής βίας και την τροποποίηση των θεσμών που ως τώρα λειτουργούσαν εις βάρος των μαύρων ζώων.

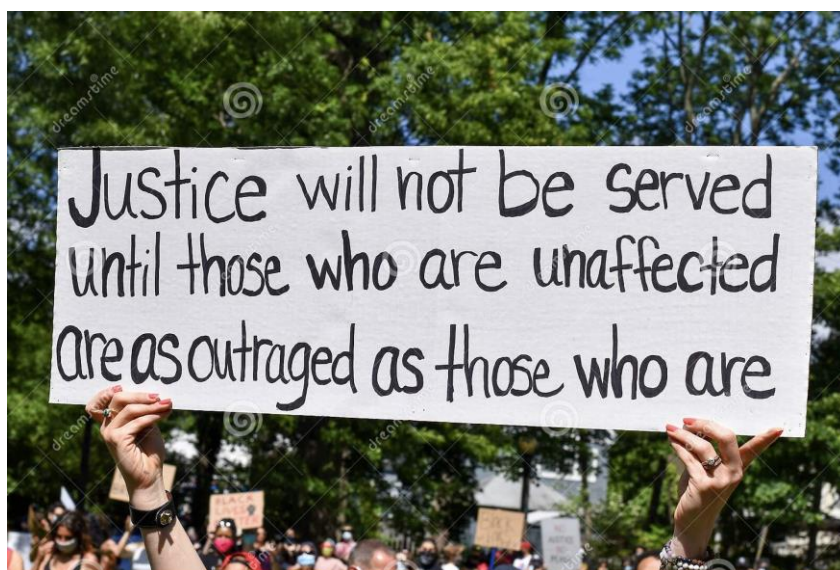

Εικόνα 8: Πλακάτ σε διαδήλωση του κινήματος που αναγράφει «Δεν είναι Μαύροι εναντίον Λευκών, είναι όλοι εναντίον του ρατσισμού»³⁹

Εικόνα 9: Πλακάτ σε διαδήλωση του κινήματος. Από αριστερά προς τα δεξιά «Η ανθρώπινη υπόστασή μου δεν είναι ζήτημα προς συζήτηση», «Το χρώμα του δέρματός μου δεν θα έπρεπε να βάζει ένα στόχο στην πλάτη μου», «Ο ρατσισμός είναι ζήτημα δημόσιας υγείας»⁴⁰

³⁹ [online] Διαθέσιμο στο: <https://www.marieclaire.com/politics/g32754288/black-lives-matter-protest-signs-2020/?slide=1> (Τελευταία Πρόσβαση: 31/12/2021).

Εικόνα 10: Πλακάτ σε διαδήλωση που αναγράφει «Δεν θα αποδοθεί δικαιοσύνη μέχρι αυτοί που δεν επηρεάζονται να είναι τόσο εξοργισμένοι όσο οι επηρεαζόμενοι»⁴¹.

Εικόνα 11: Πλακάτ σε διαδήλωση στο Χίλσμπορο στις 05/06/2020 που αναγράφει «Δεν θα μπορέσω ποτέ να καταλάβω, όμως στέκομαι υπέρ [του αγώνα]»⁴²

⁴⁰ Mhpankar, G. (2020) [Twitter]. 3 Σεπτεμβρίου. Διαθέσιμο στο: <https://mobile.twitter.com/GunjanMhpankar/status/1301327207688740867/photo/1> (Τελευταία Πρόσβαση: 31/12/2021).

⁴¹ Swenson, L. (2020) Westfield, NJ: 06/07/20: People Holding Up Signs To Support The Black Lives Matter Movement At A Protest For George Floyd's Death [Online]. Διαθέσιμο στο: <https://www.dreamstime.com/westfield-nj-people-holding-up-signs-to-support-black-lives-matter-movement-protest-george-floyd-s-death-justice-will-image186917089> (Τελευταία Πρόσβαση: 31/12/2021).

Μέσα στην καρδιά του νεοφιλελευθερισμού το κίνημα Black Lives Matter αποδεικνύει ότι η μεταπολιτική περίοδος δύναται να ανατραπεί μέσα από πρακτικές εξυγίανσης της δημοκρατίας, όπως είναι οι ποικίλες δράσεις του. Κατά κύριο λόγο το κίνημα κρατούσε μια απόσταση από το πολιτικό πεδίο της Αμερικής πριν την άνοδο του Τραμπ, χωρίς αυτό να σημαίνει πως δεν υπήρχε επικοινωνία μεταξύ των μελών του με σκοπό την επιρροή πολιτικών και εκτελεστικών αποφάσεων. Για παράδειγμα, το 2017 η επίσημη ιστοσελίδα του κινήματος (blacklivesmatter.com) προώθησε την υπογραφή της αίτησης προς την Εισαγγελέα Τζάκι Λέισι για την δίωξη των αστυνομικών που δολοφόνησαν δύο μαύρους πολίτες την ώρα που κοιμόντουσαν μέσα στο αμάξι τους, αφήνοντας ορφανά επτά παιδιά⁴³. Ακόμη και μετά από μια δικαστική απόφαση που δεν ευνόησε το κίνημα, όπως αυτή για τη δολοφονία της Μπριόνα Τέιλορ μέσα στο σπίτι της, τα δελτία τύπου του κινήματος καλούσαν σε συσπείρωση και συνέχισαν την προσπάθεια σύγκρουσης με την κυρίαρχη ρατσιστική ρητορική και την κανονικοποιημένη κρατική βία⁴⁴.

Αυτή η συνεχής προσπάθεια εν μέσω αντίξοων πολιτικών συνθηκών και απογοητεύσεων αναδεικνύει τη δυναμική του κινήματος, χαρακτηριστικό αξιοσημείωτο αν αναλογιστεί κανείς το επίπεδο δυσκολίας που αντιμετωπίζουν όλα τα κινήματα να επιβιώσουν στον αιώνα του νεοφιλελευθερισμού. Ιδιαίτερα, το Black Lives Matter έχει απαντήσει σε αντίστοιχες κριτικές υποστηρίζοντας πως κάθε απόρριψη και κάθε απογοήτευση στον αγώνα για το τέλος του συστημικού ρατσισμού δεν πτοεί το κίνημα, διότι βασίζεται στη δύναμη των ατόμων που συγκεντρώνονται κάτω από τον ίδιο σκοπό. Ειδικότερα το κίνημα αναφέρει: *«γνωρίζουμε ότι το κίνημά μας αποτελείται από αμέτρητους ανθρώπους, των οποίων η αφοσίωση είναι αστείρευτη και τα ονόματα των οποίων οι περισσότεροι δεν θα μάθουν ποτέ. Αποτελείται από την ήρεμη ηγεσία εκείνων που συμφωνούν να συνεχίσουν να επιστρέφουν στη δουλειά, ο ένας [να επιστρέφει] στον άλλον και στους ανθρώπους μας. [...] Δεν ήταν εύκολο, συχνά δεν υπάρχουν ευχαριστώ, αλλά πάντα [το*

---

⁴² Moyer, D. (2020) [online]. Διαθέσιμο στο: <https://chapelboro.com/town-square/photo-gallery-hundreds-of-protesters-gather-in-downtown-hillsborough> (Τελευταία Πρόσβαση: 01/01/2022).

⁴³ Black Lives Matter (2017) Prosecute police who kill our people!, 11 Οκτωβρίου [online]. Διαθέσιμο στο: <https://blacklivesmatter.com/this-is-a-test-2/> (Τελευταία Πρόσβαση: 02/01/2022).

⁴⁴ Black Lives Matter (2020) Statement by Black Lives Matter Global Network Foundation in Response to Grand Jury Verdict in the Breonna Taylor Case, 23 Σεπτεμβρίου [online]. Διαθέσιμο στο: <https://blacklivesmatter.com/statement-by-black-lives-matter-global-network-foundation-in-response-to-grand-jury-verdict-in-the-breonna-taylor-case/> (Τελευταία Πρόσβαση: 02/01/2022).

κίνημα] είχε στο επίκεντρο τους ανθρώπους μας»⁴⁵. Η εστίαση του κινήματος στα άτομα και τη συλλογική δράση τους προσδίδει μια λαϊκή νότα και επαναφέρει έστω και σε μικρό βαθμό τη λαϊκή κυριαρχία που έχει χαθεί από την πολιτική σκηνή.

---

⁴⁵ Black Lives Matter (2017) The Movement for Black Lives Responds to Recent Claims of a Fractured Coalition, 10 Οκτωβρίου [online]. Διαθέσιμο στο: <https://blacklivesmatter.com/the-movement-for-black-lives-responds-to-recent-claims-of-a-fractured-coalition/> (Τελευταία Πρόσβαση: 02/01/2022).

Κεφάλαιο 4

Η πολιτικοποίηση του Black Lives Matter κατά την προεδρική θητεία του Ντόναλντ Τραμπ

Μέσα από το προηγούμενο κεφάλαιο αποφάνθηκε το γεγονός ότι το κίνημα κατάφερε να αναδυθεί -και να επιβιώσει- εντός του σκληρού μεταδημοκρατικού περιβάλλοντος των ΗΠΑ, το οποίο εγκυμονεί ποικίλα ανασταλτικά στοιχεία. Αυτός ο δυναμισμός του κινήματος εμπεριέχει αγωνιστικά στοιχεία διότι παράλληλα με την επίτευξη των σκοπών του κινήματος τείνει να επαναφέρει την ενεργή πολιτική συμμετοχή και την λαϊκή κυριαρχία στην διεφθαρμένη αμερικανική δημοκρατία. Ως προς το ζήτημα πολιτικοποίησης του κινήματος, γνωρίζουμε πως αρχικά το Black Lives Matter βρισκόταν αρκετά αποστασιοποιημένο από την πολιτική σκηνή επιλέγοντας να μη συμμετάσχει στις εκλογικές διαδικασίες του 2016 ή να υποστηρίξει κάποιο συγκεκριμένο πολιτικό κόμμα ή εκπρόσωπο (Rickford, 2015: 5). Συγκεκριμένα, το 2015 το κίνημα είχε συγκρουστεί με το Δημοκρατικό κόμμα σε διάφορες περιπτώσεις δικαιώνοντας στιγμιαία τους κριτικούς που το κατηγορούσαν για στρατηγικές κενές νοήματος (Clayton, 2018: 10). Αυτή η αποπολιτικοποίηση του κινήματος είχε σημαντικό αντίκτυπο στις προεδρικές εκλογές του 2016, στις οποίες σημειώθηκε πτώση 5-10% όσον αφορά τις μαύρες ψήφους ως αποτέλεσμα της μειωμένης εκλογικής δράσης του Black Lives Matter (Kornegay, 2017: 17). Το σημείο τομής στη διαδικασία πολιτικοποίησης του κινήματος έγκειται ακριβώς μετά τις εκλογές του 2016 και συνδέεται άμεσα με την άνοδο του Τραμπ ως Προέδρου των ΗΠΑ. Σε αυτό το σημείο είναι σημαντικό να αναφερθούν οι συνέπειες της νίκης του Τραμπ, ώστε να κατανοηθεί επαρκώς η συλλογική απόφαση του κινήματος να συμμετάσχει στις πολιτικές διαδικασίες.

4.1. Η ανάδυση του φαινομένου της λευκής υπεροχής

Η νίκη του Τραμπ επί της Κλίντον και του Δημοκρατικού κόμματος το 2016 επέφερε την έκρηξη του φαινομένου της λευκής υπεροχής⁴⁶, με αποτέλεσμα να υπάρξει μια έντονη

---

⁴⁶ Η έννοια της λευκής υπεροχής αρχικά προσδιοριζόταν ως η συσπείρωση των λευκών βάσει του χρώματός τους με σκοπό τον αποκλεισμό των μαύρων ατόμων από την κοινωνική, πολιτική και οικονομική σφαίρα. Το φαινόμενο αυτό υπάρχει από την εποχή της δουλείας και η σημερινή του λειτουργία έγκειται κυρίως στην ενοποίηση των λευκών ως μια ενιαία ομάδα που έχει κοινές εμπειρίες λόγω της λευκότητάς της, ενώ

ατμόσφαιρα ρατσιστικού λόγου στη δημόσια σφαίρα από τη μεριά των υποστηρικτών του Ρεπουμπλικανικού κόμματος. Η αιτία της έκρηξης εντοπίζεται στο γεγονός ότι η εκλογή του Τραμπ εκλήφθηκε ως σημάδι επικύρωσης των πεποιθήσεών τους, οι οποίες κυρίως βασίζονται σε ρατσιστικά στερεότυπα και σε μια πλασματική κατασκευή του εχθρικού «άλλου» που απειλεί την Αμερική. Το φαινόμενο της λευκής υπεροχής δεν είναι καινούργιο, όμως η ραγδαία ανάπτυξη του οφείλεται κατεξοχήν στην τραμπική ρητορική, η οποία μέσα από την πληθώρα ρατσιστικών σχολίων και κατηγοριών σκευωρίας εις βάρος του τέως Προέδρου οδήγησε τους υποστηρικτές του Τραμπ να κάνουν έφοδο στο Καπιτώλιο τον Ιανουάριο του 2021.

Η εκλογική καμπάνια του Τραμπ βασίστηκε κυρίως στη συλλογή λευκών ψήφων δημιουργώντας ένα πρόσφορο έδαφος για την ελεύθερη ανάπτυξη ακροδεξιών πεποιθήσεων από τους ψηφοφόρους του. Ο στόχος της συλλογής λευκών ψήφων έγινε ξεκάθαρος και στην ομιλία που έδωσε κατά την Ορκωμοσία του ως Πρόεδρο στις 20 Ιανουαρίου 2017. Στην ομιλία αυτή έγινε ένας ξεκάθαρος διαχωρισμός των πολιτών σε «πραγματικούς Αμερικανούς» και «άλλους» με συνεχείς αναφορές σε αντιθέσεις όπως «εμείς – αυτοί», «νικητές – ηττημένοι» και «τάξη – χάος» (Rasmussen, 2018: 93). Κατά τα λεγόμενά του η Αμερική βρισκόταν σε κίνδυνο και ο Τραμπ ήταν αυτός που θα τη σώσει από την αλλοίωση. Συνεπώς φαίνεται πως η γενική δυσαρέσκεια του αμερικανικού πληθυσμού λειτούργησε ως όχημα συλλογής ψήφων για τον Τραμπ που βασίστηκε στη λαϊκή αγανάκτηση (Crouch, 2006: 196-197). Η κεντρική έννοια της ομιλίας του ήταν ο λαός, ένα στοιχείο που εδραιώνει τον Τραμπ ως γνήσιο εκπρόσωπο του ακροδεξιού λαϊκισμού. Όταν αναφέρει πως *«μεταφέρουμε την εξουσία από την Ουάσιγκτον και τη δίνουμε πίσω σε σας, στον αμερικανικό λαό»* (Rasmussen, 2018: 85-86), ουσιαστικά επιτελεί μια επίκληση στην λαϊκή κυριαρχία που έχει χαθεί μέσα στο μεταδημοκρατικό περιβάλλον, δίνοντας την εντύπωση πως τα πράγματα επιτέλους θα αρχίσουν να αλλάζουν. Με το διαχωρισμό του εαυτού του από τη Ουάσιγκτον, ο Τραμπ αποστασιοποιείται από το διεφθαρμένο πολιτικό πεδίο που εκπνέει δυσπιστία και τάσσεται με το συμπαγές κομμάτι του λαού, την «Αμερική». Αυτή η τακτική αποτελεί μια συνηθισμένη στρατηγική ακροδεξιού λαϊκισμού, κατά την οποία ο εκάστοτε πολιτικός εκπρόσωπος εκμεταλλεύεται το δημοκρατικό έλλειμμα στοχεύοντας στη συλλογή ψήφων με την υπόσχεση επιστροφής της λαϊκής κυριαρχίας (Mouffe, 2007: 222).

ταυτόχρονα διαγράφονται οποιεσδήποτε κοινωνικές και οικονομικές διαφορές έχουν τα συγκεκριμένα άτομα μεταξύ τους (Taylor, 2017: 291-292).

«Όλοι σας αξίζετε ένα πολύ, πολύ καλύτερο μέλλον. Είμαι ο εκπρόσωπος της αλλαγής [...] Είμαι ο αγγελιοφόρος σας. Και το έχω πει πολλές φορές. Δεν είμαι τίποτα άλλο παρά ο αγγελιοφόρος σας. Είναι ένα μήνυμα ισχυρής άμυνας, κοινής λογικής»⁴⁷.

Η επιλογή χρήσης του όρου «Αμερική» αντί για τον όρο «Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής» έχει ιδιαίτερη σημασία στην τραμπική ρητορική, διότι επιτελεί ένα διαχωρισμό των πολιτών σε αυτούς που αξίζουν να αποκαλούνται Αμερικανοί –οι λευκοί– και σε αυτούς που εκμεταλλεύονται το σύστημα των ΗΠΑ και αποτελούν απειλή για την αμερικανική κοινωνία. Η φράση *«πρώτα η Αμερική»* (Rasmussen, 2018: 86) και το εκλογικό σλόγκαν που επέλεξε για την καμπάνια του *«Να Κάνουμε την Αμερική Σπουδαία Ξανά»* (Make America Great Again – MAGA) επιδεικνύουν ένα είδος φαντασιακής κοινότητας εντός της οποίας άτομα που δεν θα συναντηθούν ποτέ μεταξύ τους συμμετέχουν σε μια κατασκευασμένη οριζόντια συντροφικότητα «αδελφών» για τους οποίους μπορούν να φτάσουν μέχρι την αυτοθυσία (Anderson, 1997: 27-28). Σε αυτό το σημείο πρέπει να σημειωθεί ότι η φαντασιακή κοινότητα της Αμερικής που προσβύει ο Τραμπ επιδεικνύει περισσότερα ρατσιστικά στοιχεία παρά εθνικιστικά, διότι ο λόγος του βρίσκεται πιο κοντά στις απειλές μόλυνσης της καθαρότητας της Αμερικής παρά σε ένα ιστορικό πεπρωμένο του έθνους (Anderson, 1997: 222-223). Η ύπαρξη αναμνηστικών καπέλων και άλλων αντικειμένων με το σύνθημα MAGA επισφραγίζει την κατασκευή μιας συλλογικής ταυτότητας χτισμένη πάνω στον ρατσιστικό αποκλεισμό του «άλλου» (Rasmussen, 2018: 75). Επιπλέον, η περίοδος σπουδαιότητας της Αμερικής στην οποία αυτή πρέπει να επιστρέψει -μια λευκή Αμερική- (Carstarphen κ.α, 2017: 289) χαρακτηρίζεται από την ελεύθερη εκμετάλλευση και την από-ανθρωποποίηση του μαύρου πληθυσμού, τη σφαγή των γηγενών και την καταπίεση των γυναικών. Ταυτόχρονα η θέληση επιστροφής σε μια σπουδαία Αμερική υπονοεί πως οι πρόσφυγες, οι μετανάστες, οι μαύροι «εγκληματίες» και οποιοσδήποτε άλλος δεν μπορεί να ταυτιστεί με το αρχέτυπο του λευκού Αμερικανού έχουν αλλοιώσει την πραγματική ταυτότητα της Αμερικής και πρέπει να απομακρυνθούν (Rasmussen, 2018: 49):

«Αλλά όταν ξεκίνησα αυτή την καμπάνια, την ξεκίνησα πολύ δυνατά. Ονομάζεται "Make America Great Again". Θα κάνουμε την Αμερική σπουδαία.»⁴⁸

---

⁴⁷ Donald Trump Michigan Speech Transcript: Asks Black Voters ‘What Do You Have to Lose?’ [online]. Διαθέσιμο στο: <https://www.rev.com/blog/transcripts/donald-trump-michigan-speech-transcript-asks-black-voters-what-do-you-have-to-lose> (Τελευταία Πρόσβαση: 19/01/2022).

⁴⁸ Donald Trump vs. Hillary Clinton 3rd Presidential Debate Transcript 2016 [online]. Διαθέσιμο στο: <https://www.rev.com/blog/transcripts/donald-trump-vs-hillary-clinton-3rd-presidential-debate-transcript-2016> (Τελευταία Πρόσβαση: 19/01/2022).

4.2 Η πολιτικοποίηση του Black Lives Matter

Η σταδιακή μετατροπή του κινήματος σε πολιτικοποιημένο συνδέεται άρρηκτα με τη θητεία του Τραμπ και καταρρίπτει την ιδέα πως ένα αποκεντρωμένο και αυτό-οργανωμένο κίνημα δυσκολεύεται να εισέλθει στην πολιτική σφαίρα και στην πάλη για τη δημοκρατία (Taylor, 2017: 247). Επιπλέον, η ενεργή πολιτική συμμετοχή του Black Lives Matter αποδυνάμωσε τις βασικές κριτικές του, οι οποίες εστίαζαν στο γεγονός ότι χωρίς πολιτικοποίηση το κίνημα αδυνατεί να επηρεάσει επαρκώς την αμερικανική κοινωνία. Η επίδραση της ενεργούς πολιτικής συμμετοχής του Black Lives Matter αντικατοπτρίστηκε στα ποσοστά συμμετοχής των προεδρικών εκλογών του 2020, στις οποίες σημειώθηκε ένα πρωτοφανές ρεκόρ ψήφων σε εκλογές στην ιστορία των ΗΠΑ (Deane & Gramlich, 2020). Σε σύνδεση με αυτό, η έντονη διαδικτυακή παρουσία του Black Lives Matter αποδείχθηκε σημαντικός παράγοντας μετατροπής της κοινής γνώμης πάνω σε κοινωνικά και πολιτικά ζητήματα (Perrin, 2020), γεγονός που επικυρώνει την άποψη ότι το Black Lives Matter αποτελεί το σημαντικότερο κίνημα του 21^{ου} αιώνα και των τελευταίων 50 χρόνων.

Εικόνα 12: Πλακάτ σε διαδήλωση μετά την εκλογή του Τραμπ το 2016 που αναγράφει «Δεν είναι δικός μου Πρόεδρος»⁴⁹

⁴⁹ Gold, M., Lydersen, K., Nirappil, F. (2016) 'Vigils and protests swell across U.S. in wake of Trump victory', *Washington Post*, 10 Νοεμβρίου [online]. Διαθέσιμο στο: <https://www.washingtonpost.com/politics/trumps->

Το κίνημα αντιστάθηκε έντονα στον Τραμπ και τους υποστηρικτές της λευκής υπεροχής που ταυτίζονταν με τον τέως Πρόεδρο. Ως αντίδραση στην αυξανόμενη κοινωνική υποστήριξη που λάμβανε το Black Lives Matter αναδύθηκε μια υποκατηγορία του φαινομένου της λευκής υπεροχής: το μικρότερου βεληνεκούς κίνημα «All Lives Matter». Βασικό αίτημα του συγκεκριμένου κινήματος είναι ότι όλες οι ζωές είναι ίσες και δεν θα έπρεπε να δίνεται περισσότερη βάση στις μαύρες. Αυτό συνδέεται άρρηκτα με το φαινόμενο της λευκής θυματοποίησης, βάσει του οποίου κάθε επίτευξη δικαιωμάτων από μειονότητες και «άλλες» κοινωνικές ομάδες ερμηνεύεται ως μια επίθεση ενάντια στη λευκή φυλή και στην ελευθερία της. Το γεγονός ότι ανέκαθεν η λευκότητα αποτελούσε το εισιτήριο για μια προνομιούχα ζωή οδήγησε στην κατασκευή μιας λανθασμένης λευκής φαντασίας εντός της οποίας οι νίκες για τη φυλετική ισότητα συνοδεύονται από την καταπίεση του λευκού πληθυσμού. Ως εκ τούτου, το αίτημα της εξάλειψης του ρατσισμού εκλαμβάνεται ως άμεση απειλή για τα δικαιώματα των λευκών (Hooker, 2016: 455).

Ένα από τα ιδρυτικά μέλη του κινήματος Black Lives Matter έχει προσπαθήσει να εξηγήσει το λογικό σφάλμα του κινήματος All Lives Matter υποστηρίζοντας πως το αμερικανικό κράτος κατέχει μηχανισμούς καταπίεσης που εστιάζουν ιδιαίτερα στις μαύρες ζωές, και συνεπώς αν αυτές οι ζωές απελευθερωθούν από το ρατσιστικό κλοιό του κράτους τότε αυτό θα έχει θετικό αντίκτυπο σε όλη την κοινωνία των ΗΠΑ. Επιπλέον, με τη χρήση του συνθήματος All Lives Matter παραγνωρίζονται οι κοινωνικές ανισότητες βάσει φυλής και επιτελείται η διαγραφή του φαινομένου της λευκής υπεροχής που έχει στιγματίσει την αμερικανική ιστορία. Αντίθετα, το κίνημα Black Lives Matter δεν αποσκοπεί στη μαύρη υπεροχή, αλλά επιδιώκει να αποδείξει ότι οι μαύρες ζωές καθίστανται αναλώσιμες σε σχέση με τις λευκές, καθώς και να καταπολεμήσει το θεσμικό ρατσισμό και την καταστολή που αυτές υφίστανται (Garza, 2014). Το ζήτημα του All Lives Matter απασχόλησε και τη Τζούντιθ Μπάτλερ, η οποία αναφέρει ότι *«είναι αλήθεια ότι όλες οι ζωές μετράνε, άλλα είναι εξίσου αλήθεια ότι δεν γίνεται κατανοητό πως όλες οι ζωές μετράνε»* (Shor, 2015 στο Clayton, 2018: 14).

Η ρητορική της λευκής θυματοποίησης εντοπίζεται εύκολα στις συνεντεύξεις και τα δελτία τύπου του τέως προέδρου Τραμπ, ο οποίος, όπως έχει ήδη αναφερθεί, τάχθηκε κατά του κινήματος Black Lives Matter ορίζοντάς το ως απειλή για την Αμερική:

[white-house-win-promises-to-reshape-us-political-landscape/2016/11/09/62baa5e4-a66a-11e6-ba59-a7d93165c6d4_story.html](https://www.washingtonpost.com/news/energy-environment/wp/2016/11/09/white-house-win-promises-to-reshape-us-political-landscape/2016/11/09/62baa5e4-a66a-11e6-ba59-a7d93165c6d4_story.html) (Τελευταία Πρόσβαση: 01/02/2022).

«Το έθνος μας είναι μάρτυρας μιας ανελέητης εκστρατείας για να εξαφανίσουν την ιστορία μας, να δυσφημήσουν τους ήρωές μας, να διαγράψουν τις αξίες μας και να κατηχήσουν τα παιδιά μας. [...] Θα εκθέσουμε αυτό το επικίνδυνο κίνημα, θα προστατεύσουμε τα παιδιά του έθνους μας από αυτή τη ριζοσπαστική επίθεση και θα διατηρήσουμε τον αγαπημένο μας αμερικανικό τρόπο ζωής.»⁵⁰

Η επίκληση στο απειλούμενο έθνος καθώς και η ιδιοποίηση της ιστορίας, των ηρώων και των αξιών αποκαλύπτει τον πυρήνα της τραμπικής ρητορικής, δηλαδή τον αποκλεισμό οποιωνδήποτε δεν συγκαταλέγονται στη λευκή ουτοπία της Αμερικής. Επιπλέον, εδώ διαφαίνεται η τακτική βάσει της οποίας ο λευκός αμερικανικός πληθυσμός τοποθετείται στη θέση του θύματος, του οποίου απειλείται ο τρόπος ζωής από τις διεκδικήσεις των «άλλων». Ο χαρακτηρισμός του αμερικανικού τρόπου ζωής ως «αγαπημένου» προδίδει την υποκειμενική συμπεριφορά του τέως Προέδρου προς τους πολίτες των ΗΠΑ και μέσω μιας πληθώρας κτητικών αντωνυμιών κατασκευάζει το περιβάλλον μέσα στο οποίο ευδοκίμησε η λευκή υπεροχή.

Το ακροδεξιό φαινόμενο της λευκής υπεροχής συνέχισε να ταυτίζει το Black Lives Matter με την αλλοίωση του αμερικανικού έθνους παρά τις επανειλημμένες εξηγήσεις των ιδρυτών του Black Lives Matter αναφορικά με το όνομα του κινήματος και τα αιτήματά του. Σε όλη τη διάρκεια της θητείας του Τραμπ υπήρχε μια συνεχής σύγκρουση, η οποία κορυφώθηκε με την πρόταση του Προέδρου να ιδρυθεί το κίνημα «Blue Lives Matter» προς υπεράσπιση των αστυνομικών που στοχοποιούνταν από τους ακτιβιστές (Rasmussen, 2020: 46). Η ρητορική κατά του Black Lives Matter της περιόδου συνέβαλε στη διαίωνιση των ρατσιστικών στερεοτύπων περί μαύρων εγκληματιών και περί διαφθοράς της καθαρότητας του αμερικανικού λαού στοχοποιώντας το κίνημα (Rasmussen, 2020: 47), γεγονός που αποτέλεσε καθοριστικό παράγοντα για την απόφαση πολιτικοποίησής του.

Ήδη από τα τέλη του 2015 το κίνημα είχε επιδείξει ένα επίπεδο πολιτικής δράσης, γεγονός που αποδεικνύεται από τις δημοσιεύσεις των τμημάτων του Black Lives Matter στο Twitter. Συγκεκριμένα, το 50% των δημοσιεύσεων αυτών των λογαριασμών από το Δεκέμβριο 2015 ως τον Οκτώβριο 2016 αφορούσαν ποικίλες πολιτικές δράσεις, όπως προσπάθειες επικοινωνίας με πολιτικούς εκπροσώπους (Tillery, 2019: 316). Όσο οδηγούμασταν στις προεδρικές εκλογές του 2020 το Black Lives Matter πολιτικοποιούνταν περισσότερο. Ο

---

⁵⁰ Donald Trump Mount Rushmore Speech Transcript at 4th of July Event [online]. Διαθέσιμο στο: <https://www.rev.com/blog/transcripts/donald-trump-speech-transcript-at-mount-rushmore-4th-of-july-event> (Τελευταία Πρόσβαση: 29/01/2022).

επίσημος λογαριασμός του κινήματος στο Twitter (@Blklivesmatter) τάχθηκε ανοικτά κατά του τέως Προέδρου προωθώντας τη συμμετοχή στις εκλογές και την υποστήριξη διάφορων πολιτικών που εφαρμόστηκαν για τη διευκόλυνση της εκλογικής διαδικασίας εν μέσω της πανδημίας. Επιπλέον, δημιουργήθηκε ένας επίσημος αδελφικός λογαριασμός, το Black Voters Matter (@BlackVotersMtr)⁵¹ ο οποίος επικεντρώθηκε στην πολιτική ενεργοποίηση του μαύρου πληθυσμού στις εκλογές του 2020. Χαρακτηριστικά παραδείγματα των δημοσιεύσεων των δύο λογαριασμών αποτελούν οι επακόλουθες αναρτήσεις. Αυτές αντιπροσωπεύουν επαρκώς το στόχο του κινήματος, καθώς και αντικατοπτρίζουν την κινηματική δράση του Black Lives Matter, το οποίο στη συγκεκριμένη χρονική περίοδο εστίασε στην απομάκρυνση του προέδρου Τραμπ.

«Δεν μπορούμε να χάσουμε την ευκαιρία μας. Την ευκαιρία μας να ψηφίσουμε, να δείξουμε στον κόσμο ότι δεν είναι μια στιγμή αλλά ένα κίνημα. Σε ευχαριστούμε @hamiltonmusical για τη δημιουργία βίντεο με οδηγίες ως προς τις ψήφους δια αλληλογραφίας που προβλήθηκε από περισσότερα από 5 εκατομμύρια άτομα. Σήμερα είναι η τελευταία μέρα για να ψηφίσετε. Η ιστορία έχει τα μάτια της πάνω μας»⁵²

«Φλόριντα, έχεις την ευκαιρία να επηρεάσεις αυτές τις εκλογές! Φροντίστε να πάτε να ψηφίσετε ΣΗΜΕΡΑ πριν κλείσουν οι κάλπες για την Πρόωρη Ψηφοφορία! #BlackVotersMatter»⁵³

«Μένει μόνο ΜΙΑ μέρα μέχρι την ημέρα των εκλογών! Μπορούμε να επηρεάσουμε αυτές τις εκλογές, αλλά πρέπει να πάμε να ψηφίσουμε! Κάντε τη φωνή σας να ακουστεί ψηφίζοντας σε αυτές τις επερχόμενες εκλογές! #BlackVotersMatter #WeGotThePower»⁵⁴

Οι διαδηλώσεις που ακολούθησαν μετά τη δολοφονία του Τζορτζ Φλόυντ στις 25 Μαΐου του ίδιου έτους πλημμύρισαν από πλακάτ, πανό και συνθήματα κατά του Τραμπ και συνεπώς υπέρ του Δημοκρατικού υποψήφιου, Τζο Μπάιντεν. Σε αυτό το σημείο αξίζει να γίνει η διευκρίνηση πως ο βασικός σκοπός του κινήματος ήταν η αποτροπή επανεκλογής του Τραμπ και όχι η υποστήριξη του Μπάιντεν αυτή καθαυτή. Με άλλα λόγια παρατηρείται πως το κίνημα δεν κομματικοποιήθηκε υπέρ των Δημοκρατικών αλλά συμμετείχε σε μια

⁵¹ Για περισσότερα βλ. <https://twitter.com/BlackVotersMtr>

⁵² BlackLivesMatter (2020) [Twitter] 3 Νοεμβρίου. Διαθέσιμο στο: <https://mobile.twitter.com/Blklivesmatter/status/1323708160658472961> (Τελευταία Πρόσβαση: 01/02/2022).

⁵³ Black Voters Matter (2020) [Twitter] 1 Νοεμβρίου. Διαθέσιμο στο: <https://twitter.com/BlackVotersMtr/status/1322916553025851392>

⁵⁴ Black Voters Matter (2020) [Twitter] 2 Νοεμβρίου. Διαθέσιμο στο: <https://twitter.com/BlackVotersMtr/status/1323294322050158592> (Τελευταία Πρόσβαση: 01/02/2022).

διαδικασία πολιτικοποίησης στοχεύοντας στην απομάκρυνση του Προέδρου Τραμπ. Αυτό αποδεικνύεται και στο δελτίο τύπου του κινήματος στις 10 Σεπτεμβρίου 2020, στο οποίο το Black Lives Matter εξέφρασε την απογοήτευση του από τις δυο προεκλογικές εκστρατείες των υποψηφίων, διότι σε αυτές παραγνωρίζονταν οι μαύροι ψηφοφόροι και τα αιτήματά τους⁵⁵. Παρόλα αυτά, έχοντας την επίγνωση πως ο Τραμπ αποτελεί σημαντική απειλή για το δημοκρατικό πολίτευμα και κίνδυνο για το μαύρο πληθυσμό, τους πρόσφυγες και τις λοιπές μειονότητες το κίνημα θεώρησε πως η στήριξη της εκστρατείας του Μπάιντεν κατέστη μονόδρομος για να αποφευχθεί η συνέχεια της θητείας του Τραμπ.

Εικόνα 13: Πλακάτ από διαδήλωση του κινήματος στις 7 Ιουνίου 2020 με αφορμή τη δολοφονία του Τζόρτζ Φλόυντ που αναγράφει «Σήμερα διαδηλώνουμε αύριο ψηφίζουμε»⁵⁶

Την ημέρα των εκλογών το κίνημα δημοσίευσε ένα δελτίο τύπου στο οποίο κατακεραύνωσε τον Τραμπ για την ψευδή και πρόωγη ανακήρυξη της νίκης του μέσω του Twitter και συνέστησε υπομονή μέχρι να μετρηθούν όλες οι ψήφοι. Επιπλέον, επιβεβαίωσε την εξέλιξη του Black Lives Matter σε ένα κίνημα εστιασμένο στην πολιτική συμμετοχή και

⁵⁵ Black Lives Matter (2020) ICYMI: Black Lives Matter Foundation, Inc. Statement in Response to the First 2020 Democratic National Debate, 10 Σεπτεμβρίου [online]. Διαθέσιμο στο: <https://blacklivesmatter.com/black-lives-matter-foundation-inc-statement-in-response-to-the-first-2020-democratic-national-debate/> (Τελευταία Πρόσβαση: 01/02/2022).

⁵⁶Strouse, C. (2020) [online]. Διαθέσιμο στο: <http://sfmn.fiu.edu/george-floyd-protests-across-south-florida-call-for-racial-justice-includes-photo-gallery-and-interactive-video/> (Τελευταία Πρόσβαση: 28/01/2022).

τις εκλογικές διαδικασίες: «πήγαμε το κίνημά μας και τη δύναμή μας στις κάλπες»⁵⁷. Όταν ανακοινώθηκαν τα αποτελέσματα της 3^{ης} Νοεμβρίου 2020, η ατμόσφαιρα ανάμεσα στα μέλη του κινήματος ήταν εύθυμη και τα κυρίαρχα συναισθήματα ήταν αυτά της χαράς, της δικαίωσης και της ελπίδας για την αρχή μιας υγιούς επικοινωνίας μεταξύ του κινήματος και του νέου Προέδρου των ΗΠΑ. Το επίσημο δελτίο τύπου του κινήματος έκανε λόγο για νίκη των μαύρων ψηφοφόρων και για την επιτυχή διάσωση των ΗΠΑ. Συγκεκριμένα αναφέρεται πως «Είναι μια απόδειξη για τις κοινότητές μας ότι οι ίδιοι οι άνθρωποι που έχουν υποστεί τη χειρότερη μεταχείριση από τη δημοκρατία μας εμφανίστηκαν για να τη σώσουν»⁵⁸. Μέσα από αυτή τη φράση γίνεται εμφανές το έντονο αίσθημα αποκλεισμού από τη δημοκρατία των ΗΠΑ που νιώθει ο μαύρος πληθυσμός λόγω των πρακτικών καταστολής και καταπίεσης που εφαρμόζονται πάνω τους από το ρατσιστικό κράτος. Παρά την αποτρόπαιη μεταχείριση των μαύρων πολιτών, οι ίδιοι απέδειξαν τη θέλησή τους να συμμετάσχουν στην ανοικοδόμηση μιας υγιούς δημοκρατίας.

Τα συναισθήματα χαράς και δικαίωσης των ακτιβιστών εκφράστηκαν μέσα από πανεθνικές πορείες, στις οποίες οι πολίτες φάνηκαν να γιορτάζουν τα αποτελέσματα των εκλογών. Στην εικόνα 14 απεικονίζεται η πορεία έξω από τον Λευκό Οίκο την 7^η Νοεμβρίου 2020. Τα πλακάτ στη συγκεκριμένη εικόνα αναγράφουν συνθήματα όπως «Αντίο χαμένε», «Απολύεσαι», «Η πραγματική πλειοψηφία μίλησε τώρα», «Φτιάξε τις βαλίτσες σου λεκέ⁵⁹». Ο τόνος ειρωνείας αυτών των συνθημάτων μπορεί να ερμηνευθεί ως η έκφραση της αγανάκτησης των ακτιβιστών, η οποία απορρέει από τις εμπειρίες που έζησαν εν μέσω της θητείας του Τραμπ. Επιπλέον, η προσωπική επίθεση του Τραμπ στο Black Lives Matter κατά τη διάρκεια της προεκλογικής του εκστρατείας λειτούργησε καταλυτικά για την αρνητική αντιμετώπιση του τέως Προέδρου από το κίνημα ανεξάρτητα από τις επιπτώσεις που είχε η θητεία του για το μαύρο πληθυσμό και τις μειονότητες των ΗΠΑ.

---

⁵⁷ Black Lives Matter (2020) Statement by Black Lives Matter Global Network About Election Results, 3 Νοεμβρίου [online]. Διαθέσιμο στο: <https://blacklivesmatter.com/statement-by-black-lives-matter-global-network-about-election-results/> (Τελευταία Πρόσβαση: 01/02/2022).

⁵⁸ Black Lives Matter (2020) Black Lives Matter Global Network Statement About Biden-Harris Victory, 7 Νοεμβρίου [online]. Διαθέσιμο στο: <https://blacklivesmatter.com/black-lives-matter-global-network-statement-about-biden-harris-victory/> (Τελευταία Πρόσβαση: 01/02/2022).

⁵⁹ Μετάφραση του «pack your bags skidmark». Εδώ η λέξη «skidmark» (κυριολεκτική μετάφραση: σημάδι ολίσθησης) χρησιμοποιείται υποτιμητικά για να χαρακτηρίσει τον Πρόεδρο Τραμπ.

Εικόνα 14: Ο κόσμος γιορτάζει το Σάββατο 7 Νοεμβρίου 2020 στο Black Lives Matter Plaza απέναντι από τον Λευκό Οίκο στην Ουάσιγκτον, αφότου ο Τζο Μπάιντεν ανακηρύχθηκε νικητής των προεδρικών εκλογών του 2020⁶⁰

Η πολιτική συμμετοχή του κινήματος οδήγησε επιτυχώς στην απομάκρυνση του Τραμπ από την προεδρία, γεγονός που καθιστά το Black Lives Matter ένα επιτυχημένο κίνημα. Η επιτυχία αυτή είναι ακόμα σημαντικότερη διότι συνέβη μέσα στην καρδιά της μεταπολιτικής Αμερικής, η οποία κατέχει πρακτικές για την καταστολή των εκάστοτε συλλογικών δράσεων. Επιπλέον, το Black Lives Matter φαίνεται πως επηρέασε σημαντικά και την πολιτική σκηνή συνολικά, ανοίγοντας το δρόμο για την αντιμετώπιση ορισμένων μεταδημοκρατικών στοιχείων, όπως το δημοκρατικό έλλειμμα. Αυτή η παρατήρηση δεν συνεπάγεται την ανάδυση μιας υγιούς δημοκρατίας, ούτε σημαίνει το τέλος του θεσμικού ρατσισμού στις ΗΠΑ. Η πάλη για την εξάλειψη του ρατσισμού και την κατάκτηση των μαύρων ζώων ως άξιων να βιωθούν δεν σταματά μετά την θητεία του Τραμπ. Ως εκ τούτου, το Black Lives Matter αιτήθηκε να συναντηθεί με το νέο Πρόεδρο των ΗΠΑ με σκοπό να ανοίξει μια συζήτηση για νέες πολιτικές που πρέπει να εφαρμοστούν, αλλά και για την κατάργηση υπάρχουσών πρακτικών, όπως η αστυνομική βία⁶¹. Αυτή η κινητοποίηση επισφραγίζει την μετεξέλιξη του Black Lives Matter σε ένα κίνημα που συμμετέχει στις

⁶⁰Turner, T. (2020) [online]. Διαθέσιμο στο: <https://www.npr.org/sections/live-updates-2020-election-results/2020/11/07/932497653/biden-supporters-celebrate-in-d-c-s-black-lives-matter-plaza> (Τελευταία Πρόσβαση: 01/02/2022).

⁶¹ Black Lives Matter (2020) Join Black Lives Matter in Our Request for a Meeting with President-Elect Biden and Vice President-Elect Harris, 9 Νοεμβρίου [online]. Διαθέσιμο στο: <https://blacklivesmatter.com/join-black-lives-matter-in-our-request-for-a-meeting-with-president-elect-biden-and-vice-president-elect-harris/> (Τελευταία Πρόσβαση: 02/02/2022).

παραδοσιακές πολιτικές πρακτικές με σκοπό την αλλαγή. Από την αρχική εμφάνιση του κινήματος μέχρι σήμερα παρατηρείται η σταδιακή μεταστροφή του σε ένα πολιτικοποιημένο κίνημα με ενεργή πολιτική συμμετοχή. Αυτό το γεγονός οδηγεί στο συμπέρασμα πως το κίνημα δεν έχασε τελείως την εμπιστοσύνη του στο αμερικανικό πολιτικό σύστημα ως προς την ακεραιότητα του (Tillery, 2019: 317) και έτσι μετά το 2016 επέλεξε να στραφεί προς τη συλλογική πολιτική δράση μέσα από τις παραδοσιακές πολιτικές διαδικασίες.

Όπως αναφέρθηκε ανωτέρω, η πάλη για τη δικαίωση των μαύρων ζώων δεν φτάνει στο τέλος της με το αποτέλεσμα των εκλογών του 2020. Το αίτημα για συνάντηση με τον Πρόεδρο Μπάιντεν έγινε πραγματικότητα στα μέσα του 2021 μετά από πολλαπλές προσπάθειες από τη μεριά του Black Lives Matter. Το αποτέλεσμα της συνάντησης δεν ήταν ιδιαίτερα αισιόδοξο (Schwartz, 2021), γεγονός που επιβεβαιώνει τη διαχρονικότητα του θεσμικού ρατσισμού στις ΗΠΑ μετά τη θητεία του Τραμπ. Ο σκοπός του Black Lives Matter δεν έχει επιτευχθεί πλήρως ακόμα, αλλά οι νίκες του κατά την περίοδο της πολιτικοποίησής του αποτελούν ένα σημαντικό βήμα για τη συνέχεια του αγώνα. Συγκεκριμένα, η ίδια η διαδικασία της πολιτικής συμμετοχής δείχνει να συμβάλει στην αντιμετώπιση της μεταδημοκρατικής κυριαρχίας στο αμερικανικό πολιτικό τοπίο και αποτελεί ένα πρώτο βήμα για την ανανέωση της διεφθαρμένης δημοκρατίας των ΗΠΑ.

Συμπεράσματα

Είναι ευρέως αποδεκτό ότι οι ΗΠΑ έχουν σημειώσει σημαντική πρόοδο στο ζήτημα του ρατσισμού από την εποχή της δουλείας. Το ίδιο μπορεί να υποστηριχθεί και στη σύγκριση της εποχής του κινήματος των πολιτικών δικαιωμάτων με τη σημερινή. Παρόλα αυτά η νομική κατοχύρωση της προστασίας των μαύρων ζώων και η σταδιακή πρόοδος της χώρας δεν σημαίνουν πως κατακτήθηκε πραγματική ισότητα, ούτε συνεπάγονται το τέλος του ρατσιστικού χαρακτήρα του κράτους των ΗΠΑ. Αντίθετα, στον 21^ο αιώνα οι κρατικές δολοφονίες μαύρων πολιτών αποτέλεσαν τόσο σύνηθες φαινόμενο ώστε προκάλεσαν την ανάδυση ενός από τα σημαντικότερα κοινωνικά κινήματα του αιώνα. Με αφορμή μια δολοφονία από αστυνομικό το 2012 και μέσα σε μια ατμόσφαιρα θυμού και απογοήτευσης δημιουργήθηκε το Black Lives Matter, με σκοπό να πάρει στα χέρια του το αίτημα της δικαιοσύνης και της πραγματική αλλαγής.

Το Black Lives Matter θεωρείται μια ιδιαίτερη περίπτωση κινήματος για ποικίλους λόγους. Καταρχάς, η οργάνωσή του δεν παραπέμπει σε μια ιεραρχική δομή, αλλά σε ένα αποκεντρωμένο, λαϊκό κίνημα που χρησιμοποίησε το διαδίκτυο για να διαδώσει τα αιτήματά του, να οργανώσει τα μέλη του και να αναπτυχθεί. Δεύτερον, είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρον το γεγονός ότι το κίνημα αναδύθηκε μέσα σε ένα μεταδημοκρατικό περιβάλλον άκρατου νεοφιλελευθερισμού. Αυτό το περιβάλλον εμπεριέχει χαρακτηριστικά εκ φύσεως αντίθετα από οποιαδήποτε μορφή συλλογικής δράσης και γι' αυτό, μέσα από την κυρίαρχη ρητορική ατομικισμού και ανταγωνισμού, λειτούργησε ανασταλτικά για το Black Lives Matter. Παρά την αφιλόξενη κοινωνική ατμόσφαιρα, το Black Lives Matter κατάφερε να αναδυθεί και να επιβιώσει μέχρι σήμερα επηρεάζοντας σημαντικά την πολιτική σφαίρα των ΗΠΑ. Η επιρροή του στις προεδρικές εκλογές του 2020 όπου σημειώθηκε ένα ρεκόρ προσέλευσης ψηφοφόρων και επιτεύχθηκε η απομάκρυνση του Προέδρου Τραμπ αποτελεί τη μεγαλύτερη νίκη του κινήματος ως τώρα.

Το ζήτημα έγκειται στο γεγονός ότι το Black Lives Matter δεν αποτελούσε ανέκαθεν ένα πολιτικοποιημένο κίνημα, καθώς αποστασιοποιούνταν από τις παραδοσιακές πολιτικές διαδικασίες και δεν έδειχνε ενδιαφέρον για τις εκλογικές καμπάνιες. Η στάση αυτή ευθυγραμμιζόταν με το φαινόμενο του δημοκρατικού ελλείμματος, δηλαδή με ένα χαμηλό επίπεδο πολιτικής συμμετοχής λόγω των διεφθαρμένων πολιτικών εκπροσώπων, καθώς και της πεποίθησης ότι δεν είναι δυνατή μια πραγματική αλλαγή μέσα από τα παραδοσιακά κανάλια συμμετοχής. Το φαινόμενο του δημοκρατικού ελλείμματος αποτελεί

χαρακτηριστικό της μεταδημοκρατίας και είναι ένα από τα στοιχεία της που λειτούργησαν ανασταλτικά στην οργάνωση των συλλογικών δράσεων του Black Lives Matter. Συνεπώς, η άρνηση του κινήματος να δράσει μέσα από τις υπάρχουσες πολιτικές οδούς μέχρι το 2016 βρισκόταν σε συμφωνία με τα συναισθήματα δυσπιστίας των πολιτών ως προς την αμερικανική πολιτική σκηνή.

Παρά την αρχική αποπολιτικοποιημένη στάση του, το κίνημα σημείωσε μια μεγάλη στροφή προς την πολιτική συμμετοχή με την άνοδο του Τραμπ. Αυτή η στροφή είναι εξαιρετικά σημαντική διότι δίνει τη δυνατότητα να χαρτογραφηθεί η μετεξέλιξη του χαρακτήρα του κινήματος. Επιπλέον, αποτελεί ένα στοιχείο που επιβεβαιώνει ότι τα κινήματα συνιστούν ζωντανούς οργανισμούς που συνεχώς εξελίσσονται και υιοθετούν νέες στρατηγικές δράσης. Μέσα από αυτές τις νέες πρακτικές δράσης που υιοθέτησε, το κίνημα κατάφερε να προωθήσει την ενεργή πολιτική συμμετοχή σε σημείο που επηρέασε τις προεδρικές εκλογές του 2020. Το γεγονός αυτό κατέρριψε την ατμόσφαιρα της πολιτικής αδράνειας και αναζωογόνησε ως ένα σημείο τη νοχελική αμερικανική δημοκρατία. Αυτό το συμβάν δεν σημαίνει ότι η αμερικανική δημοκρατία επέστρεψε σε προηγούμενη περίοδο, ούτε πως πέρασε σε νέα εποχή. Η ιδιαιτερότητα της επιτυχίας του Black Lives Matter έγκειται στο βεληνεκές της επιρροής του κινήματος μέσα σε μια κοινωνία που αποδοκιμάζει την πολιτική σύγκρουση και τη συλλογική αντίδραση. Συνάγεται λοιπόν ότι η θητεία του Τραμπ έγινε η αφορμή για τη μετάλλαξη του Black Lives Matter σε ένα κίνημα διάχυσης της πολιτικής συμμετοχής που σημείωσε την πρώτη του μεγάλη νίκη απέναντι σε ένα ρατσιστικό σύστημα.

Όπως αναφέρθηκε παραπάνω, η απομάκρυνση του Τραμπ από τον Λευκό Οίκο δεν σημαίνει το τέλος της ευαλωτότητας των μαύρων ζωών στις ΗΠΑ. Για παράδειγμα, οι ακροδεξιοί υποστηρικτές του Τραμπ εισέβαλαν στο Καπιτώλιο στις 6 Ιανουαρίου 2021 σε μια απόπειρα διαμαρτυρίας για το αποτέλεσμα των εκλογών, ενώ μέχρι σήμερα η υποσχόμενη αναμόρφωση της αστυνομίας από τον Πρόεδρο Μπάιντεν δεν έχει τεθεί σε εφαρμογή και καθημερινά υπάρχουν περιπτώσεις ρατσιστικής αστυνομικής βίας και δολοφονιών μαύρων πολιτών. Το Black Lives Matter συνέβαλε στην αποκάλυψη του ρατσιστικού προσώπου του αμερικανικού κράτους και στην αποπομπή του Τραμπ χωρίς όμως να απαλλάξει εντελώς τον μαύρο πληθυσμό από πρακτικές από-υποκειμενικοποίησης και καταστολής. Κάτι τέτοιο φαντάζει αναπόφευκτο, καθώς οι συνθήκες επισφάλειας προϋπήρχαν του Τραμπ και θα συνεχίσουν να υπάρχουν μετά από αυτόν. Με άλλα λόγια, η επιτυχία του κινήματος δεν κρίνεται από την εξάλειψη του ρατσισμού –άλλωστε αυτό δεν θα

συμβεί με την απομάκρυνση ενός προσώπου από μια θέση ισχύος. Η επιτυχία του Black Lives Matter έγκειται στην ανάδυση ενός τόσο σημαντικού κινήματος και στην επιρροή που κατάφερε να έχει στο πολιτικό επίπεδο. Επιπλέον, το κίνημα κατάφερε να στρέψει το βλέμμα της αμερικανικής κοινωνίας στη βίαιη καθημερινότητα των μαύρων πολιτών σε μία εποχή που προωθείται η εικόνα της μετα-φυλετικής Αμερικής και τα εγκλήματα μίσους τείνουν να μην αναγνωρίζονται ως τέτοια.

Ένα ενδιαφέρον μελλοντικό ερευνητικό ζήτημα μπορεί να τεθεί μετά την ολοκλήρωση του κύκλου του Black Lives Matter ως ενεργού κινήματος: θα ήταν εξαιρετικά σημαντικό να μελετηθεί η συλλογική πορεία του κινήματος από το 2013 ως το τέλος του σε σχέση με την πρόοδο των ΗΠΑ στον τομέα της αστυνομικής βίας και του συστημικού ρατσισμού. Χωρίς να παραγνωρίζεται η σημασία τους, μέχρι σήμερα οι νίκες του κινήματος μπορούν να θεωρηθούν βραχυπρόθεσμες, συνεπώς η εκ των υστέρων μελέτη του Black Lives Matter ως προς την επιρροή που είχε στα φαινόμενα της αστυνομικής βίας και του συστημικού ρατσισμού θα προσφέρει μια σφαιρική απεικόνιση των επιτευγμάτων του κινήματος και θα αποκαλύψει το πραγματικό επίπεδο επιτυχίας του.

Άλλη μία εξαιρετικά ενδιαφέρουσα μελέτη θα ήταν αυτή του Black Lives Matter ως προς το βαθμό επιτυχίας του στην αντιμετώπιση του μεταδημοκρατικό φαινόμενο των ΗΠΑ σε βάθος χρόνου. Η παρούσα έρευνα απέδειξε ότι το κίνημα κατάφερε να επαναφέρει στοιχεία της λαϊκής κυριαρχίας στην παρηκμασμένη δημοκρατία των ΗΠΑ, ενώ ταυτόχρονα ενεργοποίησε το λαό ως προς την πολιτική συμμετοχή του. Αυτές οι επιτυχίες κατάφεραν να διαταράξουν τον μεταπολιτικό χαρακτήρα της σύγχρονης αμερικανικής δημοκρατίας, όμως στην παρούσα φάση δεν είναι δυνατόν να γνωρίζουμε αν οι πολιτικοποιημένες δράσεις του Black Lives Matter θα είναι αρκετές για να καταπολεμήσουν επαρκώς τη μεταδημοκρατική ατμόσφαιρα. Τα δύο μελλοντικά ερευνητικά ζητήματα, αυτά της επιρροής του κινήματος στην αντιμετώπιση της αστυνομικής βίας και του συστημικού ρατσισμού, καθώς και της επιτυχούς καταπολέμησης του μεταδημοκρατικού φαινομένου αποτελούν προέκταση της παρούσας διπλωματικής, η οποία περιορίστηκε στη μελέτη της πορείας του Black Lives Matter μέχρι σήμερα.

Εντέλει το μήνυμα που μένει από την πορεία του Black Lives Matter ως τώρα είναι ότι ακόμα και σε μια παρηκμασμένη δημοκρατία, οι δυνάμεις της συλλογικής δράσης και της εποικοδομητικής πολιτικής σύγκρουσης μπορούν να οδηγήσουν στην αναζωογόνηση των βασικών δημοκρατικών αξιών. Το φαινόμενο της μεταδημοκρατίας μπορεί να

καταπολεμηθεί μέσα από αγωνιστικές δράσεις πολιτικοποίησης και πρακτικές ενημέρωσης του κοινωνικού συνόλου για τα εκάστοτε ζητήματα που απειλούν τη δημοκρατία. Ταυτόχρονα, την στιγμή της συγγραφής της παρούσας διπλωματικής ο αγώνας για τη μαύρη απελευθέρωση από τον κλοιό του συστημικού ρατσισμού συνεχίζεται και παρά την απογοήτευση του κινήματος από τον πρώτο χρόνο του Μπάιντεν στον Λευκό Οίκο, οι ακτιβιστές επιμένουν στα αιτήματά τους και ασκούν πολιτικές πιέσεις. Το Black Lives Matter αποτελεί σημαντικό παράδειγμα για τα επόμενα κινήματα που θα αντιμετωπίσουν τις νεοφιλελεύθερες συνθήκες κατά την ανάπτυξή τους και αναμένουμε τις επόμενες δράσεις του σημαντικότερου κοινωνικού κινήματος των πρώτων δεκαετιών του 21^{ου} αιώνα.

Βιβλιογραφικές Αναφορές

- Agamben, G. (2018) *Homo Sacer: Κυρίαρχη Εξουσία και Γυμνή ζωή*. Αθήνα: Έρμα.
- Agamben, G. (2013) *Κατάσταση Εξαίρεσης. Όταν η «έκτακτη ανάγκη» μετατρέπει την εξαίρεση σε κανόνα*. Αθήνα: Πατάκης.
- Anderson, B. (1997) *Φαντασιακές Κοινότητες*. Αθήνα: Νεφέλη.
- Bacon Jr, P. (2015) 'Analysis: Clinton's Approach With Black Lives Matter Activists, *The New Yorker*, 20 Αυγούστου [online]. Διαθέσιμο στο: <https://www.nbcnews.com/news/nbcblk/analysis-clintons-approach-black-lives-matter-activists-n413151> (Τελευταία Πρόσβαση: 20/01/2022).
- Bluhdorn, I., Butzlaff, F. (2020) 'Democratization beyond the post-democratic turn: towards a research agenda on new conceptions of citizen participation', *Democratization*, 27(3), σσ. 369-388.
- Bryman, A. (2016) *Social Research Methods*. 4η Έκδοση. Λονδίνο: Oxford University Press.
- Calamur, K. (2014) 'Ferguson Documents: Officer Darren Wilson's Testimony', *NPR*, 25 Νοεμβρίου [online]. Διαθέσιμο στο: <https://www.npr.org/sections/thetwo-way/2014/11/25/366519644/ferguson-docs-officer-darren-wilsons-testimony?t=1638443504903> (Τελευταία Πρόσβαση: 20/01/2022).
- Cave, D. (2014) 'Officer Darren Wilson's Grand Jury Testimony in Ferguson, Mo., Shooting', *The New York Times*, 25 Νοεμβρίου [online]. Διαθέσιμο στο: <https://www.nytimes.com/interactive/2014/11/25/us/darren-wilson-testimony-ferguson-shooting.html> (Τελευταία Πρόσβαση: 20/01/2022).
- Clayton, D. M. (2018) 'Black Lives Matter and the Civil Rights Movement: A Comparative Analysis of Two Social Movements in the United States', *Journal of Black Studies*, σσ. 1-33.
- Crouch, C. (2006) *Μεταδημοκρατία*. Αθήνα: Εκκρεμές.
- Crouch, C. (2014) *Ο Περίεργος μη Θάνατος του Νεοφιλελευθερισμού*. Αθήνα: Εκκρεμές.
- Della Porta, D., Diani, M. (2006) *Social Movements. An Introduction* (2η). Οξφόρδη: Blackwell.
- Foucault, M. (2011) *Ιστορία της Σεξουαλικότητας. Η Βούληση για Γνώση*. Αθήνα: Πλέθρον.

- Garza, A. (2014) A Herstory of the #BlackLivesMatter Movement by Alicia Garza, *The Feminist Wire*, 7 Οκτωβρίου [online]. Διαθέσιμο στο: <https://thefeministwire.com/2014/10/blacklivesmatter-2/> (Τελευταία Πρόσβαση: 20/01/2022).
- Harris, F. (2014) ‘Will Ferguson be a moment or a movement?’, *The Washington Post* [online]. Διαθέσιμο στο: https://www.washingtonpost.com/opinions/will-ferguson-be-a-moment-or-a-movement/2014/08/22/071d4a94-28a8-11e4-8593-da634b334390_story.html (Τελευταία Πρόσβαση: 20/01/2022).
- Harrold, S. (2005) “Slave Rebels and Black Abolitionists” στο Hornsby Jr, A. κ.α. (επιμ.) *A Companion to African American History*. Οξφόρδη: Blackwell.
- Harvey, D. (2005) *Νεοφιλελευθερισμός. Ιστορία και Παρόν*. Αθήνα: Καστανιώτη.
- Hayek, F. A. (2016) *Ο Δρόμος προς τη Δουλεία*. Αθήνα: Παπαδόπουλος.
- Hill, E. κ.α. (2020) How George Floyd Was Killed in Police Custody, *The New York Times*, 30 Μαΐου [online]. Διαθέσιμο στο: <https://www.nytimes.com/2020/05/31/us/george-floyd-investigation.html> (Τελευταία Πρόσβαση: 20/01/2022).
- Hooker, J. (2016) ‘Black Lives Matter and the Paradoxes of U.S. Black Politics: From Democratic Sacrifice to Democratic Repair’, *Political Theory*, 44(4), σσ. 448-469).
- Jackson, S. J. (2018). “Progressive Social Movements and the Internet” στο Cloud, D. (επιμ.), *Oxford Encyclopedia of Communication and Critical Studies*. Οξφόρδη: University Press.
- Lebron, C. J. (2017) *The Making of Black Lives Matter. A Brief History of an Idea*. Οξφόρδη: University Press.
- Lewis. O. (1966) ‘The Culture of Poverty’, *Scientific American*, 215(4), σσ. 19-25.
- McKinney, C. W., Jones, R. (2005) “Jim Crowed – Emancipation Betrayed: African Americans Confront the Veil” στο Hornsby Jr, A. κ.α. (επιμ.) *A Companion to African American History*. Οξφόρδη: Blackwell.
- Mouffe, C. (2007) *Το Δημοκρατικό Παράδοξο*. Αθήνα: Πόλις.
- Mouffe, C. (2016) ‘Democratic Politics and Conflict: An Agonistic Approach’, *Politica Comun*, 9 [online]. Διαθέσιμο στο: <https://quod.lib.umich.edu/p/pc/12322227.0009.011?view=text;rgn=main> (Τελευταία Πρόσβαση: 20/01/2022).

- Poe, T. (2014) Dear Mr. President: A Letter from Tef Poe, *Riverfront Times*, 1 Δεκεμβρίου [online]. Διαθέσιμο στο: <https://www.riverfronttimes.com/musicblog/2014/12/01/dear-mr-president-a-letter-from-tef-poe> (Τελευταία Πρόσβαση: 20/01/2022).
- Rancière, J. (1995) *On the Shores of Politics*. Λονδίνο και Νέα Υόρκη: Verso.
- Rancière, J. (1998) *Disagreement. Politics and Philosophy*. Μιννεάπολις: University of Minnesota Press.
- Rasmussen, M. B. (2020) *Η αντεπανάσταση του Τραμπ*. Αθήνα: Παρακείμενος.
- Rickford, R. (2015) ‘Black Lives Matter: Toward a Modern Practice of Mass Struggle’, *New Labor Forum*, σσ. 1-8.
- Robson, C., McCartan, K. (2016) *Real World Research*. 4^η Έκδοση. Λονδίνο: Wiley.
- Taylor, K. Y. (2017) *Από το #BlackLivesMatter στη Μαύρη Απελευθέρωση. Η πάλη ενάντια στο ρατσισμό τις ΗΠΑ*. Αθήνα: Red Marks.
- Tillery Jr., A. B. (2019) ‘What Kind of Movement is Black Lives Matter? The View from Twitter’, *The Journal of Race, Ethnicity and Politics*, 4, σ297-323.
- Waquant, L. (2009) *Prisons of Poverty*. Διευρυμένη Έκδοση. Μιννεάπολις: University of Minnesota Press.
- Ψημίτης, Μ. (2011) *Εισαγωγή στα Σύγχρονα Κοινωνικά Κινήματα*. Αθήνα: Διάδραση.